

دفتر شانزدهم پرسش ها و پاسخ ها «رساله» دانشجویی» - قسمت یکم

پرسش ها و پاسخ ها - دفتر شانزدهم

رساله دانشجویی

احکام تقلید، احکام نماز و روزه، احکام ازدواج، احکام نگاه و پوشش، احکام موسیقی
احکام بانکی، احکام پزشکی، احکام خارج از کشور، احکام ویژه دانشجویی و ...
(مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام)

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ
سرشناسه: حسینی، سید مجتبی، ۱۳۴۵ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور: رساله دانشجویی: احکام تقلید، احکام نماز و روزه، احکام ازدواج، احکام نگاه و پوشش، احکام
موسیقی، احکام بانکی، احکام پزشکی، احکام خارج از کشور، احکام ویژه دانشجویی و ... (مطابق با نظر ده تن از
مراجع عظام) / سیدمجتبی حسینی؛ تنظیم و نظارت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، معاونت
مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ.
مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۴.
مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص؛ [ویراست دوم با اضافات]
فروست: پرسش ها و پاسخ های دانشجویی؛ دفتر شانزدهم؛ (احکام ۲)
شابک: ۹۲/۰۰۰ ریال: ۹۴-۲-۸۵۲۳-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت: کتابنامه [۳۹۷] - ۳۹۹؛ همچنین به صورت زیر نویس
موضوع: فقه جعفری - رساله عملیه. موضوع: فقه جعفری - قرن ۱۴.
موضوع: فتوای شیعیه - قرن ۱۴
شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، معاونت مطالعات راهبردی، اداره مشاوره و پاسخ.
شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، دفتر نشر معارف.
رده بندی کنگره: ۱۳۸۵ ۴/ح/۹/۱۸۳ BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۴۲۲
شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۴۲۷۰۸
تنظیم و نظارت: ... نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ
مؤلف: ... سیدمجتبی حسینی
تأیید و صفحه آرایی: ... طالب بخشایش
ناشر: ... دفتر نشر معارف
نوبت چاپ: ... سی ام (بیست و سوم از ویراست دوم)، زمستان ۱۳۹۱
تیراژ: ... ۳/۰۰۰ جلد
قیمت: ... ۹۲۰۰ تومان
شابک: ... ۹۴-۲-۸۵۲۳-۹۶۴-۹۷۸
«همه حقوق برای ناشر محفوظ است»
مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خ شهداء، کوچه ۳۲، پلاک ۳، تلفن و نمابر: ۷۷۴۰۰۰۴
فروشگاه ۱ (یاتوق کتاب): قم، خ شهداء، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن ۷۷۳۵۴۵۱
فروشگاه ۲ (یاتوق کتاب): تهران، خ انقلاب، چهار راه کالج، پ ۷۱۵، تلفن ۸۸۹۱۱۲۱۲
فروشگاه ۳ (فرهنگ و اندیشه): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری، نهاد رهبری در دانشگاه‌ها، تلفن ۲۹۰۴۴۴۰
قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی طلوع طاها، تلفن ۷۷۴۸۳۴۵
نشانی اینترنت: www.Ketabroom.ir - www.porsemani.ir
پست الکترونیک: info@Ketabroom.ir - info@porseman.org

فهرست اجمالی

فهرست تفصیلی	۷ ...
مقدمه	۴۱ ...
احکام تقلید	۴۵ ...
احکام وضو	۶۱ ...
احکام غسل	۷۵ ...
احکام جنابت	۸۱ ...
احکام استمنا	۸۹ ...
احکام تیمم	۹۳ ...
احکام اسمای متبرکه	۹۹ ...
احکام نماز	۱۰۳ ...
احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان	۱۲۵ ...
احکام روزه	۱۳۳ ...
احکام اول ماه	۱۴۹ ...
احکام زکات فطره	۱۵۷ ...
احکام اعتکاف	۱۶۱ ...
احکام خمس	۱۶۹ ...
احکام نذر	۱۹۳ ...
احکام موسیقی و جشن‌ها	۲۰۱ ...
احکام پوشش	۲۱۹ ...
احکام نامحرم	۲۲۷ ...
احکام نگاه	۲۳۳ ...
احکام ازدواج	۲۴۷ ...
احکام زن و شوهر	۲۶۹ ...
احکام پزشکی	۲۸۱ ...
احکام آموزشی	۲۹۹ ...
احکام امر به معروف	۳۰۵ ...
احکام منزل	۳۳۱ ...
احکام مالی	۳۴۹ ...
احکام بانکی	۳۵۹ ...
احکام غیرمسلمانان و خارج از کشور	۳۷۱ ...
احکام کپی‌رایت	۳۷۹ ...
احکام ویژه دانشجویی	۳۸۴ ...
کلیدواژه‌ها (به ترتیب حروف الفبا)	۳۸۵ ...
اصطلاح‌شناسی	۳۹۵ ...
کتابنامه	۳۹۷ ...

فهرست تفصیلی

مقدمه ... ۴۱

احکام تقلید

- پرسش ۱. اجتهاد و تقلید به چه معناست؟ ... ۴۵
- پرسش ۲. پیشینه تقلید از مجتهد از چه زمانی است؟ آیا در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام) نیز مطرح بوده است؟ ... ۴۶
- پرسش ۳. ضرورت تقلید و فلسفه آن چیست؟ ... ۴۹
- پرسش ۴. آیا شنیدن فتوا از طریق تلفن، اینترنت و... حجیت دارد؟ ... ۵۰
- پرسش ۵. اختلاف مراجع تقلید، با یکدیگر به چه دلیل است؟ ... ۵۱
- پرسش ۶. معیار تقلید از يك مرجع چگونه تحقق می‌یابد؟ ... ۵۱
- پرسش ۷. آیا لازم است رساله مرجع تقلید را به طور کامل بخوانیم؟ ... ۵۱
- پرسش ۸. اگر رساله مرجع تقلید نبود آیا تقلید از او جایز است؟ ... ۵۲
- پرسش ۹. راه تشخیص علم چیست؟ ... ۵۲
- پرسش ۱۰. اگر نتوانیم مجتهد اعلم را بشناسیم، وظیفه چیست؟ ... ۵۲
- پرسش ۱۱. آیا تخصصی شدن مراجع تقلید در زمینه‌های مختلف علمی جایز است؟ ... ۵۳
- پرسش ۱۲. در مورد مسائلی مانند بازاریابی شبکه‌ای تکلیف چیست؟ ... ۵۳
- پرسش ۱۳. آیا درست است که مرجع تقلید خانوادگی داشته باشیم؟ ... ۵۴
- پرسش ۱۴. آیا تبعیض در تقلید جایز است؟ ... ۵۴
- پرسش ۱۵. آیا عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع مساوی با او، جایز است؟ ... ۵۵
- پرسش ۱۶. معنای احتیاط واجب و مستحب را توضیح دهید؟ ... ۵۶
- پرسش ۱۷. اگر مرجع تقلیدمان در مسئله‌ای احتیاط واجب نمود آیا می‌توانیم به مجتهد دیگری رجوع کنیم؟ ... ۵۷
- پرسش ۱۸. آیا بقا بر تقلید پس از وفات مرجع صحیح است؟ ... ۵۷
- پرسش ۱۹. اگر مجتهد میت با مجتهد زنده، در علم و تقوا مساوی باشند، حکم بقا بر تقلید میت چیست؟ ... ۵۸
- پرسش ۲۰. مرجع تقلیدمان از دنیا رفته و او را از مجتهدان زنده اعلم می‌دانم، آیا می‌توانم بر تقلید او باقی بمانم؟ ... ۵۹

پرسش ۲۱. جاهل قاصر و مقصر چیست؟ ... ۵۹

احکام وضو

- پرسش ۲۲. معنای وضو و فایده آن چیست؟ ... ۶۱
- پرسش ۲۳. شرایط وضو چیست؟ ... ۶۲
- پرسش ۲۴. موارد وضوی واجب چیست؟ ... ۶۳
- پرسش ۲۵. منظور از يك بار شستن در وضو چیست؟ ... ۶۳
- پرسش ۲۶. آیا شستن دست‌ها از آرنج تا مچ کافی است؟ ... ۶۴
- پرسش ۲۷. هنگام وضو چند مرتبه دست کشیدن، آیا اشکالی دارد؟ ... ۶۴
- پرسش ۲۸. در وضو شستن صورت و دست‌ها تا چند مرتبه جایز است؟ ... ۶۴
- پرسش ۲۹. آیا شستن سه بار صورت و دست، وضو را باطل می‌کند؟ ... ۶۵
- پرسش ۳۰. مسح سر برای موهای بلند جلوی سر چگونه است؟ ... ۶۵
- پرسش ۳۱. مقدار مسح پا از درازا چقدر است؟ ... ۶۶
- پرسش ۳۲. آیا لازم است مسح پا بر روی شست پا انجام گیرد؟ ... ۶۶
- پرسش ۳۳. آیا رنگ مو و حنا و رنگ پوست میوه‌ها، مانع وضو است؟ ... ۶۶
- پرسش ۳۴. اگر بعد از وضو، در اعضا مانع وضو ببینیم، چه کنیم؟ ... ۶۷
- پرسش ۳۵. مداد چشم و ریمل در هنگام وضو چه حکمی دارد؟ ... ۶۷
- پرسش ۳۶. اگر چرکی زیر ناخن باشد آیا وضو صحیح است؟ ... ۶۸
- پرسش ۳۷. آیا رنگ خودکار مانع از صحت وضو است؟ ... ۶۸
- پرسش ۳۸. آیا مالیدن کرم به دست و صورت مانع وضو می‌شود؟ ... ۶۸

- پرسش ۳۹ . مسح سر بر موهای روغن زده، چگونه است؟ ۶۹ ...
- پرسش ۴۰ . نگاه به نامحرم در حال وضو، باعث بطلان وضو می‌شود؟ ۶۹ ...
- پرسش ۴۱ . بستن شیر آب در حال وضو چه حکمی دارد؟ ۶۹ ...
- پرسش ۴۲ . اگر شك در غسل و وضو زیاد باشد وظیفه‌ام چیست؟ ۶۹ ...
- پرسش ۴۳ . کسی که شك در وضو دارد، آیا باید برای نماز وضو بگیرد؟ ۷۰ ...
- پرسش ۴۴ . کسی که شك دارد وضویش باطل شده است یا نه، چه حکمی دارد؟ ۷۰ ...
- پرسش ۴۵ . تکلیف کسی که بعد از نماز شك در وضو کند چیست؟ ۷۰ ...
- پرسش ۴۶ . اگر بعد از وضو یقین کنیم یکی از اعمال وضو را انجام نداده‌ایم، وظیفه چیست؟ ۷۱ ...
- پرسش ۴۷ . آیا قبل از اذان می‌توان برای نماز وضو گرفت؟ ۷۱ ...
- پرسش ۴۸ . آیا خشك بودن اعضای وضو، قبل از وضو لازم است؟ ۷۱ ...
- پرسش ۴۹ . اگر هنگام وضو، دست از پایین به بالا کشیده شود، آیا صحیح است؟ ۷۱ ...
- پرسش ۵۰ . اگر هنگام مسح کشیدن راه برویم، وضو باطل می‌شود؟ ۷۲ ...
- پرسش ۵۱ . اگر در هنگام وضو چیزی بخوریم، وضویمان درست است؟ ۷۲ ...
- پرسش ۵۲ . وضوی کسی که از خروج باد معده خودداری می‌کند، چه حکمی دارد؟ ۷۲ ...
- پرسش ۵۳ . خواب در چه حدی وضو را باطل می‌کند؟ ۷۲ ...
- پرسش ۵۴ . وضو گرفتن زن در جایی که مرد نامحرم او را می‌بیند، چگونه است؟ ۷۳ ...
- پرسش ۵۵ . آیا ترشحات معمولی خانم‌ها، وضو را باطل می‌کند؟ ۷۳ ...
- پرسش ۵۶ . کسی که دستش شکسته است، چگونه وضو بگیرد؟ ۷۳ ...
- احکام غسل
- پرسش ۵۷ . درباره غسل و اهمیت آن توضیح دهید؟ ۷۵ ...
- پرسش ۵۸ . آیا کسی که چند غسل بر ذمه او هست، می‌تواند به نیت همه يك غسل انجام دهد؟ ۷۷ ...
- پرسش ۵۹ . اگر کسی برای انجام غسل خاص نیت کند و آن را به جا آورد، آیا از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؟ ...
- ۷۷
- پرسش ۶۰ . آیا می‌توان با دوش حمام غسل ارتماسی گرفت؟ ۷۸ ...
- پرسش ۶۱ . آیا بعد از غسل، خارج شدن بول و باد معده آن را باطل می‌کند؟ ۷۸ ...
- پرسش ۶۲ . اگر در هنگام غسل جنابت، حدث اصغر (بول، باد معده و...) خارج شود، آیا غسل صحیح است؟ ...
- ۷۸
- پرسش ۶۳ . آیا در غسل شستن موهای بلند بدن واجب است؟ ۷۹ ...
- پرسش ۶۴ . اگر بعد از اتمام غسل، در صحت غسل شك کنیم، تکلیف چیست؟ ۷۹ ...
- پرسش ۶۵ . اگر پس از غسل بفهمد جایی از بدن را نشسته، تکلیف چیست؟ ۸۰ ...
- احکام جنابت
- پرسش ۶۶ . راه‌های تشخیص جنابت چیست؟ ۸۱ ...
- پرسش ۶۷ . ودی، مذی و ودی را توضیح دهید؟ ۸۱ ...
- پرسش ۶۸ . راه تشخیص منی و احتلام در مرد چیست؟ ۸۲ ...
- پرسش ۶۹ . راه تشخیص منی و احتلام در زن چیست؟ ۸۳ ...
- پرسش ۷۰ . آیا ترشحات و رطوبت‌هایی که از بانوان خارج می‌شود، پاك است؟ ۸۴ ...
- پرسش ۷۱ . کارهایی که برای شخص جنب، حرام است کدامند؟ ۸۴ ...
- پرسش ۷۲ . کارهایی که برای شخص جنب، مکروه است کدامند؟ ۸۴ ...
- پرسش ۷۳ . با چه غسل‌هایی می‌توان نماز خواند؟ ۸۵ ...
- پرسش ۷۴ . به قصد غسل جنابت به حمام رفتن؛ وقتی بیرون آمدم در انجام غسل شك کردم تکلیف چیست؟ ۸۵ ...
- پرسش ۷۵ . آیا غسل جنابت، فوری بر انسان واجب می‌شود؟ ۸۶ ...
- پرسش ۷۶ . با غسل جنابت تا چه زمان می‌توان نماز خواند؟ ۸۶ ...
- پرسش ۷۷ . آیا می‌شود غسل جنابت را قبل از وقت نماز انجام داد؟ ۸۶ ...
- پرسش ۷۸ . کسی که نمی‌تواند غسل کند، ولی تیمم برایش ممکن است؛ آیا می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند و با تیمم نماز بخواند؟ ۸۶ ...
- پرسش ۷۹ . اگر در خواب مایعی از انسان خارج شود که نمی‌داند منی است یا نه، حکمش چیست؟ ۸۶ ...

پرسش ۸۰ . صبح بعد از بیداری متوجه می‌شوم که محتلم شده‌ام ؛ در حالی که اصلاً هیچ گونه لذتی در خود حس نکرده‌ام، آیا غسل واجب است؟ ... ۸۷

پرسش ۸۱ . بعد از غسل جنابت، آب مشکوکی از من خارج می‌شود، تکلیف چیست؟ ... ۸۸

پرسش ۸۲ . کسی که بعد از اذان صبح با حالت احتلام از خواب بیدار می‌شود، آیا می‌تواند نماز خود را تا نزدیک طلوع آفتاب به تأخیر اندازد و با تیمم نماز بخواند؟ ... ۸۸

احکام استمنا

پرسش ۸۳ . استمنا چیست؟ ... ۸۹

پرسش ۸۴ . آیا خودارضایی در صورتی که به حد خروج منی نرسد، باز هم حرام است؟ ... ۸۹

پرسش ۸۵ . برخی از روان شناسان، استمنا را در شرایطی که امکان حفظ تعادل روحی سالم وجود ندارد، توجیه می‌کنند ؛ نظر مراجع چیست؟ ... ۹۰

پرسش ۸۶ . کسی که شرایط از دواج برایش فراهم نیست و از نظر غریزه جنسی در سختی به سر می‌برد، آیا می‌تواند استمنا کند؟ ... ۹۰

پرسش ۸۷ . برای تشخیص اینکه مرد قادر بر بچه‌دار شدن هست آیا می‌تواند استمنا کند تا آزمایش‌های پزشکی بر روی منی او، انجام شود؟ ... ۹۰

پرسش ۸۸ . آیا استمنا كفاره دارد؟ كفاره آن چیست؟ ... ۹۱

پرسش ۸۹ . شخصی به قصد اینکه از همسرش منی خارج شود، او را با دست تحريك می‌کند ؛ آیا این کار از نظر شرعی جایز است؟ ... ۹۱

پرسش ۹۰ . آبی که هنگام خواندن مطالب مهیج و یا دیدن تصاویر محرک از انسان خارج می‌شود، چه حکمی دارد؟ ... ۹۱

پرسش ۹۱ . بر کسی که خودارضایی می‌کند ؛ ولی نمی‌گذارد منی خارج شود، غسل واجب است؟ ... ۹۲

احکام تیمم

پرسش ۹۲ . درباره دلیل تیمم و فایده آن برایم توضیح دهید؟ ... ۹۳

پرسش ۹۳ . در چه مواردی باید تیمم کنیم؟ ... ۹۵

پرسش ۹۴ . اگر مهمان، جنب شود، آیا به جهت خجالت می‌تواند تیمم کند؟ ... ۹۵

پرسش ۹۵ . آیا فرقی بین تیمم بدل از وضو و غسل است؟ ... ۹۵

پرسش ۹۶ . آیا بعد از تیمم بدل از غسل، تیمم بدل از وضو نیز لازم است؟ ... ۹۶

پرسش ۹۷ . کسی که شك دارد که اگر غسل جنابت کند، وقت برای نماز او می‌ماند یا نه ؛ تکلیفش چیست؟ ... ۹۷

پرسش ۹۸ . پس از برطرف شدن عذر، آیا نمازهایی را که با تیمم خوانده‌ایم، باید دوباره قضا کنیم؟ ... ۹۷

پرسش ۹۹ . آیا کسی که برای جنابت، تیمم بدل از غسل کرده است، می‌تواند نمازهای بعدی را نیز با آن تیمم بخواند؟ ... ۹۷

پرسش ۱۰۰ . آیا لازم است محل تیمم گرد و غبار هم داشته باشد؟ ... ۹۸

پرسش ۱۰۱ . آیا کسی که وظیفه‌اش به جای غسل، تیمم بوده، می‌تواند دست به قرآن بزند و یا به مسجد برود؟ ... ۹۸

احکام اسمای متبرکه

پرسش ۱۰۲ . حکم تماس بدن با اسمای جلاله، بدون وضو چگونه است؟ ... ۹۹

پرسش ۱۰۳ . لمس کلمه بسمه تعالی و یا «...» بدون وضو چه حکمی دارد؟ ... ۹۹

پرسش ۱۰۴ . آیا لمس آرم جمهوری اسلامی ایران حرام است؟ ... ۱۰۰

پرسش ۱۰۵ . لمس کردن نام نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) و سلم، امامان (علیهم السلام) و حضرت زهرا علیها السلام بدون وضو چگونه است؟ ... ۱۰۱

پرسش ۱۰۶ . افرادی که اسمشان عبدالله است، اگر بدون وضو آن را بنویسند و مس کنند، چه حکمی دارد؟ ... ۱۰۱

پرسش ۱۰۷ . استفاده از گردن بند منقش به نام خدا چه حکمی دارد؟ ... ۱۰۲

پرسش ۱۰۸ . آویختن گردن بندی که آیه قرآن نوشته شده چه حکمی دارد؟ ... ۱۰۲

پرسش ۱۰۹ . آیا می‌توان عقبتی را که اسمای متبرکه بر آن نوشته شده، به گردن انداخت و با آن به دستشویی رفت؟ ... ۱۰۲

احکام نماز

پرسش ۱۱۰ . درباره اهمیت نماز و فواید آن توضیح دهید؟ ... ۱۰۳

- پرسش ۱۱۱ . نمازهای واجب کدامند؟ ... ۱۰۵
- پرسش ۱۱۲ . نمازهای مستحب کدامند؟ ... ۱۰۵
- پرسش ۱۱۳ . شرایط لباس نمازگزار کدامند؟ ... ۱۰۶
- پرسش ۱۱۴ . شرایط مکان نمازگزار کدامند؟ ... ۱۰۶
- پرسش ۱۱۵ . اگر خانمی در بین نماز متوجه شود که موهای او از چادر بیرون آمده، تکلیفش چیست؟ ... ۱۰۷
- پرسش ۱۱۶ . نماز خواندن با مانتو و روسری چه صورت دارد؟ ... ۱۰۸
- پرسش ۱۱۷ . آیا پوشاندن کف پا هنگام سجده کردن واجب است؟ ... ۱۰۸
- پرسش ۱۱۸ . بعد از نماز فهمیدم که لباس یا بدنم نجس بوده است ؛ نمازم چه حکمی دارد؟ ... ۱۰۸
- پرسش ۱۱۹ . تکلیف شخصی که نجاست لباس یا بدن را فراموش کرده و نماز خوانده، چیست؟ ... ۱۰۹
- پرسش ۱۲۰ . اگر در نماز جمعه از روزنامه‌ای که اسم خدا در آن نوشته شده، به عنوان زیر انداز استفاده کنیم چطور است؟ ... ۱۰۹
- پرسش ۱۲۱ . آیا در رکوع نماز باید دست‌ها روی زانو باشد یا اگر بالاتر از زانو هم گذاشته شود، اشکال ندارد؟ ... ۱۰۹
- پرسش ۱۲۲ . اگر فرش اتاق نجس باشد، آیا نماز بر روی آن صحیح است؟ ... ۱۱۰
- پرسش ۱۲۳ . اگر مهر نماز و یا محل سجده نجس باشد، نماز بر آن صحیح است؟ ... ۱۱۰
- پرسش ۱۲۴ . اگر هنگام گذاشتن پیشانی روی مهر، قسمتی از موی سر یا چادر بین پیشانی و مهر حایل شود، وظیفه چیست؟ ... ۱۱۰
- پرسش ۱۲۵ . سجده بر مهر چرک دار چگونه است؟ ... ۱۱۱
- پرسش ۱۲۶ . وسط پیشانی جوش زده، در سجده خونی می‌شود، چگونه سجده کنیم؟ ... ۱۱۱
- پرسش ۱۲۷ . اگر جملات «حمد» و سوره یا اذکار نماز چند مرتبه تکرار شود، برای نماز اشکالی ایجاد می‌کند؟ ... ۱۱۱
- پرسش ۱۲۸ . اگر دو بار سر به مهر بخورد، وظیفه چیست؟ ... ۱۱۲
- پرسش ۱۲۹ . آیا می‌توان به عمد تسبیحات اربعه را کمتر یا بیشتر از سه بار خواند؟ ... ۱۱۲
- پرسش ۱۳۰ . اگر برای سلام نماز فقط جمله «السلام علیکم ورحمة الله و بركاته» بگوییم، کافی است، یا دو سلام قبلی هم لازم است؟ ... ۱۱۳
- پرسش ۱۳۱ . نماز مرد با زنجیر و انگشتر طلا چه حکمی دارد؟ ... ۱۱۳
- پرسش ۱۳۲ . آیا محل ایستادن در نماز، خانم‌ها حتما باید عقب‌تر از مردها باشند؟ ... ۱۱۳
- پرسش ۱۳۳ . اگر در حال خواندن «حمد» و سوره، به انسان تنه بزنند و او بی‌اختیار قدری حرکت کند، نمازش چه حکمی دارد؟ ... ۱۱۴
- پرسش ۱۳۴ . آیا نماز خواندن روی تخت و تشک ابری صحیح است؟ ... ۱۱۴
- پرسش ۱۳۵ . نماز خواندن در هواپیما و قطار در حال حرکت چگونه است؟ ... ۱۱۵
- پرسش ۱۳۶ . در چه صورتی تکلیف نماز از انسان برداشته می‌شود؟ ... ۱۱۵
- پرسش ۱۳۷ . اگر در حین نماز غذای بین دندان‌ها را فرو برد، اشکالی به نماز می‌رسد؟ ... ۱۱۵
- پرسش ۱۳۸ . پرت شدن حواس در نماز - در حالی که حمد و سوره می‌خواند - نماز را باطل می‌کند یا خیر؟ ... ۱۱۶
- پرسش ۱۳۹ . شك بعد از محل را با مثال توضیح دهید؟ ... ۱۱۶
- پرسش ۱۴۰ . کسانی که زیاد شك می‌کنند، در نماز چه تکلیفی دارند؟ ... ۱۱۷
- پرسش ۱۴۱ . کیفیت نماز احتیاط را توضیح دهید؟ ... ۱۱۷
- پرسش ۱۴۲ . دستور سجده سهو را بیان دارید؟ ... ۱۱۸
- پرسش ۱۴۳ . کسی که نماز و روزه قضا بر گردن دارد، آیا می‌تواند نماز و روزه مستحبی به جا آورد؟ ... ۱۱۸
- پرسش ۱۴۴ . آیا برای خواندن نماز قضا، می‌توانیم به جماعت اقتدا کنیم؟ ... ۱۱۹
- پرسش ۱۴۵ . آیا قضای نماز پدر را باید پسر بزرگ بخواند یا دیگری هم می‌تواند انجام دهد؟ ... ۱۱۹
- پرسش ۱۴۶ . در نماز فرادا بهتر می‌توانم به مستحبات عمل کنم، در این صورت باز هم نماز جماعت را توصیه می‌کنید؟ ... ۱۱۹
- پرسش ۱۴۷ . پس از تکبیر امام جماعت هنوز صف‌های جلو تکبیر نگفته‌اند ؛ کسی در صف‌های بعدی تکبیره الاحرام می‌گوید، نمازش چه صورت دارد؟ ... ۱۲۰
- پرسش ۱۴۸ . اگر خورشید گرفتگی در شهر ما قابل رؤیت نباشد و یا در شهر دیگری زلزله شود، نماز آیات بر ما

- واجب می‌شود؟ ... ۱۲۰
- پرسش ۱۴۹. آیا می‌توانم برای نماز و روزه‌هایی که از من قضا شده، کسی را اجیر بگیرم و یا دوستانم به من کمک کنند؟ ... ۱۲۱
- پرسش ۱۵۰. کیفیت خواندن نماز شب چگونه است؟ ... ۱۲۱
- پرسش ۱۵۱. آیا خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم است؟ ... ۱۲۲
- پرسش ۱۵۲. آیا نماز مستحبی را می‌توان در حال حرکت خواند؟ ... ۱۲۲
- پرسش ۱۵۳. نماز جمعه واجب است یا مستحب؟ ... ۱۲۲
- پرسش ۱۵۴. نماز غُفیله چیست؟ ... ۱۲۳
- احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان
- پرسش ۱۵۵. اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ... ۱۲۵
- پرسش ۱۵۶. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ... ۱۲۸
- پرسش ۱۵۷. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (۲۲/۵ کیلومتر) است، حکم نماز و روزه‌شان چگونه است؟ ... ۱۲۸
- پرسش ۱۵۸. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟ ... ۱۲۹
- پرسش ۱۵۹. حکم نماز و روزه اساتیدی که يك یا چند روز در هفته، رفت و آمد دارند؛ چگونه است؟ ... ۱۲۹
- پرسش ۱۶۰. حکم نماز و روزه دانشجوی مسافر، در سفر اول چگونه است؟ ... ۱۳۱
- پرسش ۱۶۱. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟ ... ۱۳۲
- احکام روزه
- پرسش ۱۶۲. درباره اهمیت روزه و فواید آن توضیح دهید؟ ... ۱۳۳
- پرسش ۱۶۳. روزه‌های واجب کدامند؟ ... ۱۳۵
- پرسش ۱۶۴. روزه‌های حرام کدامند؟ ... ۱۳۵
- پرسش ۱۶۵. روزه‌های مکروه کدامند؟ ... ۱۳۶
- پرسش ۱۶۶. برای چه کسانی روزه‌خواری جایز است؟ ... ۱۳۶
- پرسش ۱۶۷. گاهی از لثه‌هایم خون بیرون می‌آید و با آب دهان مخلوط می‌شود، اگر آن را فرو ببرم روزه باطل می‌شود؟ ... ۱۳۷
- پرسش ۱۶۸. پرکردن دندان در ماه رمضان چگونه است؟ ... ۱۳۷
- پرسش ۱۶۹. آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می‌کند؟ ... ۱۳۸
- پرسش ۱۷۰. استفاده از عطر، شامپو، کرم و رژلب در ماه مبارک رمضان مجاز است؟ ... ۱۳۸
- پرسش ۱۷۱. گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه قرار می‌گیرد و دود آن به حلق او می‌رسد آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ... ۱۳۹
- پرسش ۱۷۲. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه‌دار چه حکمی دارد؟ ... ۱۳۹
- پرسش ۱۷۳. شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟ ... ۱۳۹
- پرسش ۱۷۴. اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ... ۱۴۰
- پرسش ۱۷۵. آیا ملاعبه با همسر - به جز نزدیکی - در حال روزه جایز است؟ ... ۱۴۰
- پرسش ۱۷۶. چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟ ... ۱۴۰
- پرسش ۱۷۷. کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ... ۱۴۱
- پرسش ۱۷۸. اگر شخصی مشغول سحری بشود سپس متوجه بشود که اذان صبح گذشته است حکم روزه او چیست؟ ... ۱۴۱
- پرسش ۱۷۹. چشم من ضعیف است و می‌ترسم روزه برآیم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟ ... ۱۴۲
- پرسش ۱۸۰. هنگامی که روزه می‌گیرم، به شدت بدنم سست می‌شود و نمی‌توانم کارهایی مثل درس خواندن را انجام دهم، وظیفه من چیست؟ ... ۱۴۲
- پرسش ۱۸۱. مدتی روزه نگرفته‌ام، اما تعداد روزه‌ها را فراموش کرده‌ام، وظیفه‌ام چیست؟ ... ۱۴۳

- پرسش ۱۸۲ . روزه‌ها را از روی عمد نگرفتم ولی نمی‌دانستم افزون بر قضا، کفاره هم دارد، آیا در این فرض کفاره واجب می‌شود؟ ... ۱۴۳
- پرسش ۱۸۳ . کفاره روزه زن بر مرد است یا بر زن؟ ... ۱۴۳
- پرسش ۱۸۴ . کسی که به واسطه بیماری نتوانسته روزه بگیرد، اگر چند سال قضای آن را به تأخیر بیندازد تکلیف چیست؟ ... ۱۴۳
- پرسش ۱۸۵ . شخص جنبی که در ماه رمضان، قبل از اذان صبح دسترسی به آب ندارد، وظیفه‌اش چیست؟ ... ۱۴۴
- پرسش ۱۸۶ . اگر در شب ماه رمضان جُنب شویم و تا نزدیک اذان صبح غسل را به تأخیر اندازیم و سپس تیمم کنیم، آیا روزه صحیح است؟ ... ۱۴۴
- پرسش ۱۸۷ . اگر شخصی بعد از نماز صبح، محتلم شود و تا غروب غسل نکند، آیا اشکالی به روزه او وارد می‌شود؟ ... ۱۴۵
- پرسش ۱۸۸ . چندین سال با حال جنابت، روزه گرفتم و نماز خواندم، در حالی که نمی‌دانستم جنب باید غسل کند، تکلیف چیست؟ ... ۱۴۵
- پرسش ۱۸۹ . اگر در ماه رمضان غسل جنابت را فراموش کنیم و پس از چند روز یادمان بیاید، چه تکلیفی داریم؟ ... ۱۴۶
- پرسش ۱۹۰ . کسی که مدتی نماز خوانده و روزه گرفته و بعد بفهمد جنب بوده، تکلیف او چیست؟ ... ۱۴۶
- پرسش ۱۹۱ . اگر کسی به عمد روزه خود را در ماه مبارک رمضان به وسیله استمنا باطل کند، چه حکمی دارد؟ ... ۱۴۶
- پرسش ۱۹۲ . در جوانی گاهی در ماه رمضان استمنا می‌کردم، ولی به هیچ وجه از حرمت آن آگاهی نداشتم و نیز نمی‌دانستم که روزه را باطل می‌کند، تکلیف من چیست؟ ... ۱۴۷
- پرسش ۱۹۳ . آیا می‌شود در ماه رمضان مسافرت کرد؟ ... ۱۴۸
- پرسش ۱۹۴ . آیا می‌توانیم نذر کنیم که روزه ماه رمضان و یا قضای آن را در سفر بجا آوریم؟ ... ۱۴۸
- احکام اول ماه
- پرسش ۱۹۵ . راه‌های ثبوت اول ماه را به طور مختصر بیان کنید؟ ... ۱۴۹
- پرسش ۱۹۶ . علت اختلاف نظر مراجع تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟ آیا در گذشته این اختلاف بوده است؟ ... ۱۴۹
- پرسش ۱۹۷ . شما می‌گویید اگر دو نفر عادل شهادت بدهند کافی است؛ آیا اعلام عید از سوی چند مرجع، به اندازه دو نفر عادل نیست؟ ... ۱۵۱
- پرسش ۱۹۸ . با توجه به اینکه هر سال در ثبوت اول ماه رمضان، دچار اختلاف می‌شویم، تکلیف شب قدر چه می‌شود؟ ... ۱۵۱
- پرسش ۱۹۹ . اگر بین مراجع تقلید در ثبوت عید فطر، اختلاف پیش آید، وظیفه مکلف چیست؟ آیا هر مقلد باید به نظر مرجع تقلید خود مراجعه کند؟ ... ۱۵۱
- پرسش ۲۰۰ . اگر پیش از ظهر اعلام کردند که امروز اول ماه رمضان است؛ تکلیف روزه آن روز چه می‌شود؟ ... ۱۵۲
- پرسش ۲۰۱ . آیا اول ماه بر اساس تقویم محاسبات منجمان ثابت می‌شود؟ ... ۱۵۲
- پرسش ۲۰۲ . افرادی که برای کار به کشورهای حوزه خلیج فارس می‌روند، با توجه به اینکه در آنجا رؤیت هلال اول ماه، يك روز زودتر اعلام می‌شود؛ تکلیف روزه آنان در ماه رمضان و عید فطر باید بر مبنای کدام محل باشد؟ ... ۱۵۳
- پرسش ۲۰۳ . اگر هلال ماه در عربستان دیده شود، آیا برای ایران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ... ۱۵۳
- پرسش ۲۰۴ . اگر هلال ماه رمضان یا شوال، در کشوری دیده شود - که افق آنها يك یا دو ساعت با شهر ما تفاوت دارد - آیا اول ماه برای ما هم ثابت می‌شود؟ ... ۱۵۳
- پرسش ۲۰۵ . اگر هلال ماه در عراق دیده شود، آیا برای مردم ساکن تهران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ... ۱۵۴
- پرسش ۲۰۶ . آیا حکم حاکم شرع، در ثبوت اول ماه، برای غیرمقلدان او نیز حجت است؟ ... ۱۵۴
- پرسش ۲۰۷ . اگر چند نفر عادل شهادت بدهند که دو نفر عادل ماه را دیده‌اند؛ آیا اول ماه رمضان یا شوال ثابت می‌شود؟ ... ۱۵۵
- پرسش ۲۰۸ . آیا رؤیت ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ‌ها و وسایل نجومی، اعتبار دارد؟ ... ۱۵۵
- پرسش ۲۰۹ . اگر از گفته عده‌ای حدس بزنیم که فردا عید فطر است، آیا می‌توانیم روزه بگیریم؟ ... ۱۵۶

زکات فطره

- پرسش ۲۱۰. معنای فطره و فواید پرداخت آن را توضیح دهید؟ ... ۱۵۷
- پرسش ۲۱۱. آیا زکات فطره برای دانشجویی که در خوابگاه سکونت دارد، واجب است؟ ... ۱۵۸
- پرسش ۲۱۲. فطره سربازان و دانشجویانی که بدون پرداخت هزینه از غذای دولتی استفاده می‌کنند، بر عهده چه کسی است؟ ... ۱۵۸
- پرسش ۲۱۳. فطره دختری که در حال عقد است، بر عهده کیست؟ ... ۱۵۹
- پرسش ۲۱۴. آیا فرزندی که هنوز متولد نشده زکات فطره دارد؟ ... ۱۵۹
- پرسش ۲۱۵. آیا زکات فطره را می‌توان به پدر و مادر خود، در صورت مستحق بودن پرداخت کرد؟ ... ۱۵۹
- پرسش ۲۱۶. آیا پدر می‌تواند زکات فطره را به فرزند خود که محتاج است، بدهد؟ ... ۱۶۰
- ### احکام اعتکاف
- پرسش ۲۱۷. درباره اهمیت اعتکاف و چگونگی آن توضیح دهید؟ ... ۱۶۱
- پرسش ۲۱۸. محرمات اعتکاف کدامند؟ ... ۱۶۳
- پرسش ۲۱۹. با توجه به اینکه اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد، آیا جایز است در مسجد دانشگاه اعتکاف را به قصد رجا انجام داد؟ ... ۱۶۳
- پرسش ۲۲۰. آیا در ایام اعتکاف، رفتن به کلاس و شرکت در درس‌ها جایز است؟ ... ۱۶۴
- پرسش ۲۲۱. در حیاط مسجد هم اعتکاف صحیح است یا خیر؟ ... ۱۶۴
- پرسش ۲۲۲. آیا دانشجویان می‌توانند نذر کنند که سه روز در مسجد دانشگاه اجتماع کنند؟ ... ۱۶۴
- پرسش ۲۲۳. آیا می‌توانیم در روزهایی که معتکف هستیم، درسهای خود را مطالعه و یا مسئله درسی حل کنیم؟ ... ۱۶۵
- پرسش ۲۲۴. گفت‌وگو با تلفن همراه هنگام اعتکاف، در موارد غیر ضروری و مکرر، چه صورت دارد؟ ... ۱۶۵
- پرسش ۲۲۵. به علت بیماری از روزه گرفتن معذورم، آیا می‌توانم بدون روزه اعتکاف کنم؟ ... ۱۶۵
- پرسش ۲۲۶. آیا روزه‌های قضا که بر عهده داریم، می‌توانیم در اعتکاف بگیریم؟ ... ۱۶۵
- پرسش ۲۲۷. در چه مواردی می‌توان از مسجد اعتکاف خارج شد؟ ... ۱۶۶
- پرسش ۲۲۸. اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او طولانی گردد، اعتکافش چه حکمی دارد؟ ... ۱۶۶
- پرسش ۲۲۹. آیا قطع اعتکاف گناه دارد؟ ... ۱۶۶
- پرسش ۲۳۰. آیا برای رفتن به نماز جمعه می‌توان از محل اعتکاف خارج شد؟ ... ۱۶۷
- ### احکام خمس
- پرسش ۲۳۱. درباره خمس و اهمیت آن توضیح دهید؟ ... ۱۶۹
- پرسش ۲۳۲. مؤونه چیست؟ ... ۱۷۱
- پرسش ۲۳۳. آیا به درآمد دانشجویی که تحت تکفل خانواده است، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۲
- پرسش ۲۳۴. آیا به کمک هزینه، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۲
- پرسش ۲۳۵. آیا به کتاب‌هایی که برای ترم‌های آینده تهیه می‌کنیم، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۳
- پرسش ۲۳۶. آیا به درآمد زنی که برای خود کسبی داشته و مخارج او را شوهر می‌دهد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۳
- پرسش ۲۳۷. آیا پولی که به عنوان بورسیه به دانشجو می‌دهند، خمس دارد؟ ... ۱۷۴
- پرسش ۲۳۸. آیا به پولی که در بانک سپرده گذاری شده و از درآمد (سود) آن ارتزاق می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۴
- پرسش ۲۳۹. آیا سهامی که از سازمان بورس خریداری می‌کنیم، خمس دارد؟ ... ۱۷۵
- پرسش ۲۴۰. اگر شریک من، خمس ندهد، تکلیفم چیست؟ ... ۱۷۵
- پرسش ۲۴۱. اگر چیزی را به انسان هدیه یا جایزه بدهند، آیا باید خمس آن را پرداخت؟ ... ۱۷۶
- پرسش ۲۴۲. آیا به پولی که برای خرید وسایل ضروری زندگی ذخیره می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۶
- پرسش ۲۴۳. آیا به پولی که جهت گرفتن وام مسکن، در بانک گذاشته می‌شود و چندین سال از آن می‌گذرد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۷
- پرسش ۲۴۴. کسانی که قصد تشریف به حج و عمره دارند، برای حفظ نوبت باید مبلغ مقرری را به بانک بسپارند؛ آیا در این فرض به اصل پول و سود آن خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۸

- پرسش ۲۴۵ . به جهت نیاز وسایلی خریدهام ؛ ولی با اینکه بیش از يك سال از خرید آنها می‌گذرد و هیچ استفاده‌ای نکرده‌ام، آیا به اینها خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۸
- پرسش ۲۴۶ . از درآمد خود، زمینی خریدهام تا دو سال دیگر آن را بسازم و در آن زندگی کنم، آیا سر سال به آن خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۷۹
- پرسش ۲۴۷ . آیا به پولی که از درآمد کسب تهیه شده و به عنوان رهن به صاحبخانه پرداخت می‌شود، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۸۰
- پرسش ۲۴۸ . آیا به پولی که انسان برای از دواج ذخیره کرده، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۸۱
- پرسش ۲۴۹ . شخصی وسیله‌ای برای جهیزیه دختر خود خریده اگر آن را برای زندگی خویش استفاده کند، باز باید خمس آن را بپردازد؟ ... ۱۸۱
- پرسش ۲۵۰ . آیا به پول درآمدی که برای تهیه موبایل و خودروی مورد نیاز، به حساب ریخته می‌شود و سال هم بر آن می‌گذرد، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۸۲
- پرسش ۲۵۱ . به پولی که از درآمد کسب تهیه شده و به عنوان قرض الحسنه به دیگری داده‌ایم، آیا خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۸۲
- پرسش ۲۵۲ . بدهی که به جهت نیاز زندگی بوده و چند ماه بعد از سال خمسی، زمانش فرا می‌رسد ؛ آیا می‌توان هنگام محاسبه مقدار آن را از درآمد کم کرد؟ ... ۱۸۳
- پرسش ۲۵۳ . خانی از حقوق خود طلا و زیورآلاتی خریده است، آیا دادن خمس این گونه خریدها بر زن لازم است؟ ... ۱۸۳
- پرسش ۲۵۴ . آیا به سکه بهار آزادی، خمس تعلق می‌گیرد؟ ... ۱۸۳
- پرسش ۲۵۵ . خمس را باید به چه کسی پرداخت کرد؟ ... ۱۸۴
- پرسش ۲۵۶ . آیامی‌توان خمس را در امور فرهنگی و احداث اماکن علمی و دانشگاهی، مصرف کرد؟ ... ۱۸۵
- پرسش ۲۵۷ . آیا به سیدی که بیش از مخارج سالش داشته باشد، می‌توان خمس داد؟ ... ۱۸۵
- پرسش ۲۵۸ . آیا می‌توان به زن سیده‌ای که فقیر است و شوهرش قادر به اداره زندگی او نیست، سهم سادات داد؟ ... ۱۸۶
- پرسش ۲۵۹ . آیا در پرداخت خمس لازم است به مستحق گفته شود که این پول خمس است؟ ... ۱۸۶
- پرسش ۲۶۰ . از کسی طلبکار هستم ؛ آیا جایز است طلب خود را بابت خمس حساب کنم؟ ... ۱۸۶
- پرسش ۲۶۱ . شخص از چه زمانی باید سال خمسی داشته باشد؟ ... ۱۸۷
- پرسش ۲۶۲ . کسی که درآمد او کمتر از مخارجش باشد و در عین حال سر سال مقداری پول، خوراکی و... زیاد می‌آورد، باز هم واجب است حساب سال داشته باشد و خمس بپردازد؟ ... ۱۸۸
- پرسش ۲۶۳ . آیا پرداخت خمس به صورت اقساط جایز است؟ ... ۱۸۹
- پرسش ۲۶۴ . راه محاسبه خمس را ذکر نمایید. ... ۱۸۹
- پرسش ۲۶۵ . اگر مال مخمس با مال غیرمخمس، در يك حساب بانکی جمع شود ؛ آیا می‌توانیم برای مخارج زندگی نیت کنیم مال غیرمخمس کسر شود؟ ... ۱۹۰
- پرسش ۲۶۶ . آیا شخص می‌تواند اموال خود را به قصد فرار از خمس به همسرش ببخشد؟ ... ۱۹۱
- پرسش ۲۶۷ . آیا به پولی که خمس تعلق گرفته، جایز است به مقدار خمس جدا کرد و در بقیه آن تصرف نمود؟ ... ۱۹۱
- پرسش ۲۶۸ . رفت و آمد با خانواده‌ای که خمس پرداخت نمی‌کنند، چه حکمی دارد؟ ... ۱۹۱
- پرسش ۲۶۹ . جنسی که به آن خمس تعلق گرفته فروخته‌ام ؛ وظیفه‌ام چیست؟ ... ۱۹۲
- احکام نذر
- پرسش ۲۷۰ . درباره اهمیت نذر و سابقه تاریخی آن توضیح دهید؟ ... ۱۹۳
- پرسش ۲۷۱ . شرایط نذر کدام است؟ ... ۱۹۵
- پرسش ۲۷۲ . صیغه نذر چیست و آیا جمله خاصی دارد؟ ... ۱۹۵
- پرسش ۲۷۳ . آیا تغییر نذر جایز است؟ ... ۱۹۶
- پرسش ۲۷۴ . آیا عمل به نذر فوری است؟ ... ۱۹۶
- پرسش ۲۷۵ . اگر انسان برای نذر خود وقت تعیین کند ؛ ولی در زمان خود نتواند آن را انجام دهد، وظیفه‌اش چیست؟ ... ۱۹۶
- پرسش ۲۷۶ . نذری کرده‌ام ولی بین دو چیز شك دارم و نمی‌دانم کدام يك از آن دو است ؛ تکلیف چیست؟ ... ۱۹۷

- پرسش ۲۷۷ . کسی نذر کرده به فقیر مبلغی پول بدهد ؛ ولی فراموش کرده که مقدار آن چقدر است ؛ تکلیف چیست؟
۱۹۷ ...
- پرسش ۲۷۸ . كفاره نذری كه از روی عمد به جا نیاورده، چگونه است؟ ... ۱۹۷
- پرسش ۲۷۹ . آیا برای نذر اجازه پدر لازم است؟ ... ۱۹۸
- پرسش ۲۸۰ . آیا زن می‌تواند بدون اذن شوهر، از مال خودش نذر کند؟ ... ۱۹۹
- پرسش ۲۸۱ . آیا نذر روزه در سفر صحیح است؟ ... ۲۰۰
- احکام موسیقی و جشن‌ها
- پرسش ۲۸۲ . درباره موسیقی و دلیل حرمت آن توضیح دهید؟ ... ۲۰۱
- پرسش ۲۸۳ . حکم نواختن با آلات موسیقی را بیان کنید؟ ... ۲۰۴
- پرسش ۲۸۴ . آیا میان انواع موسیقی‌ها - از قبیل اصیل (سنتی)، کلاسیک، محلی، پاپ و... - تفاوتی در حکم هست؟
۲۰۴ ...
- پرسش ۲۸۵ . حکم گوش دادن به آهنگ بدون کلام چیست؟ ... ۲۰۴
- پرسش ۲۸۶ . اگر استماع موسیقی هیچ‌گونه تأثیری در انسان نداشته باشد، آیا باز حرام است؟ ... ۲۰۵
- پرسش ۲۸۷ . اگر اشعار خوب و مذهبی در قالب موسیقی مطرب و لهنوی خوانده شود، آیا باز حرام است؟ ... ۲۰۶
- پرسش ۲۸۸ . ویژگی‌های موسیقی حرام (بدون کلام) کدام است؟ ... ۲۰۶
- پرسش ۲۸۹ . اگر گوش دادن به موزیک، باعث نیروگرفتن و ایجاد علاقه به کار باشد چه حکمی دارد؟ ... ۲۰۷
- پرسش ۲۹۰ . آیا زن و شوهر به جهت تمایل به یکدیگر و افزایش شهوت، می‌توانند به موسیقی لهنوی گوش فرادهند؟
۲۰۷ ...
- پرسش ۲۹۱ . امروزه موسیقی برای معالجه بعضی از بیماری‌های روانی (مانند افسردگی، اضطراب، مشکلات جنسی و سرد مزاجی زنان) به کار می‌رود، حکم آن چیست؟ ... ۲۰۸
- پرسش ۲۹۲ . در صورتی که در مجلسی، مجبور باشیم موسیقی مطرب و لهنوی را تحمل کنیم، آیا باز هم مرتکب گناه شده‌ایم؟ ... ۲۰۸
- پرسش ۲۹۳ . شرکت در مجالسی که موسیقی و ترانه مبتذل پخش می‌کنند - در حالی که تذکر دادن فایده ندارد - چگونه است؟ ... ۲۰۹
- پرسش ۲۹۴ . ملاک تشخیص موسیقی حرام در نظام اسلامی چیست؟ ... ۲۰۹
- پرسش ۲۹۵ . درآمدی که از رهگذر تکثیر و توزیع نوار و سی‌دی‌های موسیقی به دست می‌آید، حلال است یا حرام؟
۲۱۰ ...
- پرسش ۲۹۶ . حکم استفاده از دف و دایره زنگی در عروسی چیست؟ ... ۲۱۰
- پرسش ۲۹۷ . آیا جایز است زن در شب عروسی غنا و آواز بخواند؟ ... ۲۱۱
- پرسش ۲۹۸ . اگر به مجلس عروسی و مانند آن دعوت شدیم ؛ ولی در آنجا موسیقی و ترانه مبتذل پخش کردند، تکلیف چیست؟ ... ۲۱۱
- پرسش ۲۹۹ . گاهی از صدا و سیما و یا نوار ضبط صوت، آهنگ‌هایی پخش می‌شود که به نظر می‌رسد مناسب با مجالس لهنوی و خوش‌گذرانی است ؛ در حالی که در نظر دیگران این چنین نیست! آیا می‌توانم آنان را از گوش دادن به آن منع کنم؟ ... ۲۱۲
- پرسش ۳۰۰ . استفاده از آهنگ‌های مبتذل، در مجالس عروسی زنان چه حکمی دارد؟ ... ۲۱۲
- پرسش ۳۰۱ . من در مکانی کار می‌کنم که صاحب آن همیشه به نوارهای موسیقی مبتذل و حرام گوش می‌دهد و من هم مجبور به شنیدن آن هستم ؛ آیا این کار برای من جایز است یا خیر؟ ... ۲۱۳
- پرسش ۳۰۲ . حکم دست زدن در مراسم عروسی چیست؟ ... ۲۱۴
- پرسش ۳۰۳ . حکم دست زدن در مراسم و جشن امامان (علیهم‌السلام) چیست؟ ... ۲۱۴
- پرسش ۳۰۴ . آیا رقص زن و مرد اشکال دارد؟ ... ۲۱۵
- پرسش ۳۰۵ . آیا زن می‌تواند برای شوهرش برقصد و همراه با آن، به موسیقی طرب انگیز و شاد گوش کنند؟ ...
۲۱۶
- پرسش ۳۰۶ . آیا نگاه به رقص از تلویزیون داخلی و خارجی، اشکال دارد؟ ... ۲۱۶
- پرسش ۳۰۷ . گوش دادن به نواری که خواننده‌اش زن باشد و از اشعار شاعرانی مثل حافظ و مولوی و... استفاده کند، چه حکمی دارد؟ ... ۲۱۷
- پرسش ۳۰۸ . همخوانی زنان در سرودها و تواشیح چه حکمی دارد؟ ... ۲۱۷

- پرسش ۳۰۹ . مداحی زنان، در مجلس خودشان، به گونه‌ای است که صدای آنان با بلندگو به گوش مردان رهگذر می‌رسد؛ آیا جایز است؟ ... ۲۱۸
 احکام پوشش
- پرسش ۳۱۰ . درباره حجاب و دلیل وجوب آن توضیح دهید؟ ... ۲۱۹
- پرسش ۳۱۱ . پوشیدن مانتوهایی که برجستگی‌های بدن را نمایان می‌کند، چگونه است؟ ... ۲۲۱
- پرسش ۳۱۲ . آیا بر زن لازم است خود را در مقابل بچه نابالغ بپوشاند؟ ... ۲۲۱
- پرسش ۳۱۳ . آیا پوشاندن زیر چانه و پشت و روی پا، در مقابل نامحرم واجب است؟ ... ۲۲۲
- پرسش ۳۱۴ . پوشیدن پیراهن آستین کوتاه در مقابل زن نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۲
- پرسش ۳۱۵ . زنی که می‌داند به جهت چهره زیبایی که دارد، مردان نامحرم به او نگاه می‌کنند، چه وظیفه‌ای دارد؟ ... ۲۲۳
- پرسش ۳۱۶ . آیا برای زن جایز است که عطر بزند و از منزل بیرون رود؟ ... ۲۲۴
- پرسش ۳۱۷ . زیورآلات زن، اگر در معرض دید نامحرم باشد، چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۴
- پرسش ۳۱۸ . آیا سرمه چشم، اصلاح صورت و ابروهای رنگ کرده را باید از نامحرم پوشاند؟ ... ۲۲۵
 احکام نامحرم
- پرسش ۳۱۹ . آیا در گفت‌وگوی زن و مرد نامحرم، فرقی بین گفت‌وگوی مستقیم و از راه دور هست؟ ... ۲۲۷
- پرسش ۳۲۰ . آیا صحبت کردن با کسی که قصد داریم در آینده با او ازدواج کنیم، گناه است؟ ... ۲۲۷
- پرسش ۳۲۱ . چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت‌های معمولی، چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۸
- پرسش ۳۲۲ . چت کردن با شخصی که از جنسیت او بی‌اطلاعیم، چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۸
- پرسش ۳۲۳ . برگزاری جشن‌ها و مراسم در دانشگاه - که در آن دختران و پسران مختلط‌اند - چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۸
- پرسش ۳۲۴ . آیا دانشجویان دختر و پسر، می‌توانند به طور مشترک به اردوهای تفریحی و سیاحتی بروند؟ ... ۲۲۹
- پرسش ۳۲۵ . آیا سلام کردن مرد به زن نامحرم و زن به مرد نامحرم، جایز است؟ ... ۲۲۹
- پرسش ۳۲۶ . شوخی کردن با نامحرم چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۹
- پرسش ۳۲۷ . خنده زن هنگام صحبت با مرد نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... ۲۲۹
- پرسش ۳۲۸ . آیا ارتباط صمیمی بین دختر و پسر در هنگام همکاری یا میهمانی اشکال دارد؟ ... ۲۳۰
- پرسش ۳۲۹ . آیا خلوت کردن دو نفر نامحرم در یک مکان جایز است؟ ... ۲۳۰
- پرسش ۳۳۰ . گاهی در وسایل نقلیه به جهت نشستن مرد کنار زن، بدنشان به یکدیگر برخورد می‌کند، در اینجا تکلیف چیست؟ ... ۲۳۱
- پرسش ۳۳۱ . هرگاه در منطقه یا محیطی، رسم بر این باشد که زنان و مردان مصافحه کنند؛ حکم دست دادن زن و مرد با این فرض چیست؟ ... ۲۳۱
- پرسش ۳۳۲ . آیا خواندن داستان‌های تحریک‌کننده جنسی، جایز است؟ ... ۲۳۲
- پرسش ۳۳۳ . نامه‌نگاری با نامحرم و طرح مسائل شهوانی از طریق ایمیل، چه حکمی دارد؟ ... ۲۳۲
 احکام نگاه
- پرسش ۳۳۴ . درباره حرمت نگاه به نامحرم توضیح دهید؟ ... ۲۳۳
- پرسش ۳۳۵ . نگاه‌های جایز و حلال کدامند؟ ... ۲۳۴
- پرسش ۳۳۶ . نگاه‌های ممنوع و حرام کدامند؟ ... ۲۳۴
- پرسش ۳۳۷ . آیا مرد می‌تواند برای آگاهی از خصوصیات جسمی و زیبایی دختری که می‌خواهد با او ازدواج کند، عکس یا فیلم او را مشاهده کند؟ ... ۲۳۵
- پرسش ۳۳۸ . شخصی قصد ازدواج دارد، آیا می‌تواند بدون قصد لذت به چهره و موی خانم‌ها (مثلاً در خیابان) نگاه کند تا یکی را ببیند و بعد از او خواستگاری کند؟ ... ۲۳۵
- پرسش ۳۳۹ . آیا نگاه مرد به بدن نامزد خود - که هنوز نامحرم است؛ ولی ازدواج با او قطعی است - جایز است؟ ... ۲۳۵
- پرسش ۳۴۰ . مرد تا چه اندازه می‌تواند به بدن زن، هنگام خواستگاری نگاه کند؟ ... ۲۳۶
- پرسش ۳۴۱ . آیا نگاه به برجستگی‌های بدن زن نامحرم، از روی لباس و مانتو جایز است؟ ... ۲۳۷
- پرسش ۳۴۲ . اگر انسان همان‌طور که از دیدن باغ و گلستان لذت می‌برد، از نگاه کردن به چهره زن لذت ببرد؛ آیا این کار حرام است؟ ... ۲۳۷

- پرسش ۳۴۳ . نگاه به زنان نامحرم بدون قصد لذت و تنها از روی علاقه و محبت (مثلاً به چشم خواهی)، چه حکمی دارد؟ ... ۲۳۷
- پرسش ۳۴۴ . آیا نگاه به موهای زن نامحرم، از آینه جایز است؟ ... ۲۳۸
- پرسش ۳۴۵ . حکم نگاه کردن زن به بازو و آرنج مرد نامحرم چیست؟ ... ۲۳۸
- پرسش ۳۴۶ . آیا نگاه کردن به مو و بدن دختر نابالغ جایز است؟ ... ۲۳۹
- پرسش ۳۴۷ . دیدن عکس دوران کودکی زنان نامحرم، چه حکمی دارد؟ ... ۲۳۹
- پرسش ۳۴۸ . نگاه به عکس و فیلم برخی از فامیل‌ها و آشنایان که از نظر حجاب بی‌بند و بار و بی‌باک هستند، چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۰
- پرسش ۳۴۹ . نگاه به فیلم‌های مجاز داخلی و خارجی چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۰
- پرسش ۳۵۰ . آیا زن و شوهر برای تحریک جنسی، می‌توانند به فیلم‌های سکس و مبتذل نگاه کنند؟ ... ۲۴۱
- پرسش ۳۵۱ . اگر با مشاهده فیلم‌های شهوت‌انگیز، مقداری از شهوت انسان فروکش کند و در جلوگیری از ارتکاب حرام مؤثر باشد؛ آیا مشاهده آن جایز است؟ ... ۲۴۱
- پرسش ۳۵۲ . نگاه به فیلم‌های مبتذل چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۱
- پرسش ۳۵۳ . در حین کار با شبکه اینترنت عکس‌های مبتذل دیده می‌شود راهنمایی شما چیست؟ ... ۲۴۲
- پرسش ۳۵۴ . دیدن فیلم‌های مبتذل به منظور سانسور کردن آن، چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۲
- پرسش ۳۵۵ . ظهور فیلم‌های عکاسی و میکس به وسیله مرد، چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۳
- پرسش ۳۵۶ . آیا بر زنان جایز است بدون حجاب در مقابل فیلم‌بردار ظاهر شویم؟ ... ۲۴۳
- پرسش ۳۵۷ . حضور بانوان در ورزشگاه مردان (مانند فوتبال و کشتی) چه حکمی دارد؟ ... ۲۴۴
- پرسش ۳۵۸ . حکم تماشای کشتی‌گیران و سایر ورزشکاران با بدن نیمه برهنه، از تلویزیون برای بانوان چگونه است؟ ... ۲۴۴

احکام ازدواج

- پرسش ۳۵۹ . درباره اهمیت ازدواج و فواید آن توضیح دهید؟ ... ۲۴۷
- پرسش ۳۶۰ . شرایط عقد ازدواج چیست؟ ... ۲۴۹
- پرسش ۳۶۱ . ازدواج‌های حرام کدام است؟ ... ۲۴۹
- پرسش ۳۶۲ . آیا در زمان عقد، اجازه پدر عروس در مورد هم‌خوابی شرط است؟ ... ۲۵۰
- پرسش ۳۶۳ . آیا ازدواج در اسلام واجب است یا اینکه شخص می‌تواند مجرد بماند؟ ... ۲۵۰
- پرسش ۳۶۴ . اگر جوانی از نظر شغلی و مالی، قادر به ازدواج نباشد؛ آیا باز ازدواج بر او واجب است؟ ... ۲۵۰
- پرسش ۳۶۵ . آیا خانواده عروس می‌تواند برای داماد حلقه و انگشتر طلا تهیه کند؟ ... ۲۵۱
- پرسش ۳۶۶ . زینت مردان با طلای زرد چه حکمی دارد؟ ... ۲۵۱
- پرسش ۳۶۷ . طلای سفید برای مردان چه حکمی دارد؟ ... ۲۵۱
- پرسش ۳۶۸ . آیا به دست کردن و استفاده از پلاستین برای مرد اشکال دارد؟ ... ۲۵۱
- پرسش ۳۶۹ . آیا مراسم عقد و عروسی در ماه محرم و صفر جایز است؟ ... ۲۵۲
- پرسش ۳۷۰ . تفریح و رفتن به گردش با نامزد خود - که هنوز عقد نکرده است - چه حکمی دارد؟ ... ۲۵۲
- پرسش ۳۷۱ . زن و مردی صیغه موقت جاری می‌کنند و بعد از آمیزش متوجه می‌شوند که عقدشان به جهتی باطل بوده است؛ آیا این کار آنان در حکم زنا است و بچه به دنیا آمده نامشروع است؟ ... ۲۵۲
- پرسش ۳۷۲ . حداقل و حداکثر مدت در عقد موقت چه مقدار است؟ ... ۲۵۳
- پرسش ۳۷۳ . آیا جایز است پیش از تمام شدن مدت عقد موقت، زن را به عقد دائم خود در آورد؟ ... ۲۵۳
- پرسش ۳۷۴ . آیا در عقد ازدواج عربی خواندن شرط است؟ ... ۲۵۴
- پرسش ۳۷۵ . اگر در خواندن عقد نکاح يك حرف یا بیشتر اشتباه شود، آیا عقد باطل است؟ ... ۲۵۴
- پرسش ۳۷۶ . کسی که معنای لفظ عربی صیغه ازدواج را نمی‌داند، می‌تواند آن را بخواند؟ ... ۲۵۴
- پرسش ۳۷۷ . آیا زن و مرد می‌توانند خودشان صیغه ازدواج را به فارسی بخوانند یا اینکه باید وکیل بگیرند تا عربی خوانده شود؟ ... ۲۵۵
- پرسش ۳۷۸ . اگر دختر و پسری بخواهند خودشان صیغه عقد موقت بخوانند، کیفیت آن به چه شکل است؟ ... ۲۵۶
- پرسش ۳۷۹ . آیا زن و شوهر باید در مجلسی که صیغه عقد خوانده می‌شود، حضور داشته باشند؟ ... ۲۵۶
- پرسش ۳۸۰ . آیا در اسلام چیزی به نام صیغه خواهر و برادری وجود دارد؟ ... ۲۵۶
- پرسش ۳۸۱ . آیا خود مرد می‌تواند از طرف زن، وکیل شود و عقد را بخواند؟ ... ۲۵۶

- پرسش ۳۸۲ . اگر پدر و مادر فرزندان خود را (پسر یا دختر) مجبور سازند با شخص غیر مورد علاقه خود ازدواج کنند، آیا عقد صحیح است؟ ... ۲۵۷
- پرسش ۳۸۳ . آیا جایز است عقد ازدواج را از طریق چت اجرا کرد؟ ... ۲۵۷
- پرسش ۳۸۴ . آیا عقد و نکاح معاطاتی نیز جایز است؟ به عنوان مثال پسر انگشتی را در دست دختر کند به قصد اینکه همسر یکدیگر شوند، بی آنکه صیغه عقد بخوانند؟ ... ۲۵۷
- پرسش ۳۸۵ . آیا در عقد ازدواج، شاهد گرفتن لازم است؟ ... ۲۵۸
- پرسش ۳۸۶ . آیا در ازدواج با دختر باکره، اجازه پدر او واجب است؟ ... ۲۵۸
- پرسش ۳۸۷ . آیا عقد موقت نیز مانند عقد دائم، احتیاج به اجازه پدر دارد؟ ... ۲۵۸
- پرسش ۳۸۸ . ما دو نفر همکار مجرد هستیم، برای آنکه روابط مان از نظر شرعی دچار مشکل نشود و به گناه کشیده نشویم، می‌توانیم بدون اجازه پدر دختر، ازدواج موقت کنیم؟ ... ۲۵۹
- پرسش ۳۸۹ . اگر مرد، مقلد مرجعی باشد که معتقد است ازدواج موقت دختر باکره بدون اجازه پدرش جایز نیست؛ ولی دختر مقلد کسی است که می‌گوید اجازه پدر لازم است؛ آیا مرد می‌تواند این دختر را بدون اجازه پدرش عقد کند؟ ... ۲۵۹
- پرسش ۳۹۰ . اگر دختر گفت: پدر و مادرم رضایت قلبی به ازدواج دارند؛ آیا می‌توان به گفته او بدون اذن پدر با او ازدواج کرد؟ ... ۲۶۰
- پرسش ۳۹۱ . اگر دختر بکارتش را در دوران کودکی از دست داده باشد (البته نه از راه نامشروع؛ بلکه مثلاً با بازی و ورزش)، آیا در ازدواج با او، اجازه پدرش شرط است؟ ... ۲۶۰
- پرسش ۳۹۲ . اگر دختر باکره‌ای شوهر کند و بدون اینکه با او نزدیکی شود، طلاق بگیرد؛ آیا ازدواج با او نیاز به اجازه پدر دارد؟ ... ۲۶۰
- پرسش ۳۹۳ . اگر پدر دختر به ازدواج دائم با جوانی اجازه دهد؛ آیا آنان می‌توانند برای آشنایی از خصوصیات یکدیگر، بدون اطلاع خانواده او عقد موقت بخوانند؟ ... ۲۶۱
- پرسش ۳۹۴ . دختر باکره رشیده‌ای که پدرش فوت کرده، اجازه چه کسی برای عقد او لازم است؟ ... ۲۶۱
- پرسش ۳۹۵ . آیا دختر و پسر می‌توانند بدون اطلاع خانواده برای ازدواج با هم صحبت کنند و سپس خانواده را مطلع سازند؟ ... ۲۶۱
- پرسش ۳۹۶ . در صورتی که دختر و پسری هم کفو باشند؛ ولی پدر دختر مخالف ازدواج آنها باشد، آیا باز هم رضایت او لازم است؟ ... ۲۶۲
- پرسش ۳۹۷ . در صورتی که ولی دختر باکره به اصل ازدواج دخترش با جوانی راضی است؛ ولی نسبت به خصوصیات ازدواج (مانند مقدار مهر و تعیین زمان عقد و عروسی و...) مخالف است و خود پسر و دختر توافق دارند؛ آیا در این صورت هم اجازه پدر لازم است؟ ... ۲۶۲
- پرسش ۳۹۸ . آیا زن می‌تواند در ضمن عقد ازدواج، شرط کند که شوهر او همسر دوم اختیار نکند؟ ... ۲۶۳
- پرسش ۳۹۹ . صیغه کردن زنان بدکاره چه حکمی دارد؟ ... ۲۶۳
- پرسش ۴۰۰ . آیا ازدواج با شخص بی‌نماز، جایز است؟ ... ۲۶۴
- پرسش ۴۰۱ . حکم ازدواج دختر شیعه با مردی از اهل تسنن چیست؟ ... ۲۶۴
- پرسش ۴۰۲ . هرگاه با زنی به صورت دائم یا موقت ازدواج کند، آن‌گاه معلوم شود که شوهر دارد، تکلیف چیست؟ ... ۲۶۵
- پرسش ۴۰۳ . شخصی با پسر بچه‌ای نابالغ وطی (لواط) کرده؛ بعد خواهر او را گرفته است. اکنون تکلیف چیست؟ ... ۲۶۵
- پرسش ۴۰۴ . اگر لواط کننده و لواط دهنده هر دو نابالغ باشند، آیا باز ازدواج با خواهر لواط دهنده حرام می‌شود؟ ... ۲۶۵
- پرسش ۴۰۵ . اگر مردی با زنی که در عده است، عقد دائم یا موقت بخواند؛ آیا این زن بر او حرام ابدی می‌شود؟ ... ۲۶۶
- پرسش ۴۰۶ . اگر به اعتقاد اینکه، دختر باکره است با او ازدواج کند، آن‌گاه بعد از عقد متوجه شود که بکارتش از بین رفته؛ آیا عقد صحیح است؟ ... ۲۶۶
- پرسش ۴۰۷ . اگر مردی قصد پرداختن مهریه همسرش را نداشته باشد، آیا این عقد آنها باطل است؟ ... ۲۶۷
- پرسش ۴۰۸ . اگر مرد هنگام اجرای عقد ازدواج، مهریه‌های را قرار دهد که می‌داند قدرت پرداخت آن را ندارد؛ آیا این عقد باطل است؟ ... ۲۶۷

- پرسش ۴۰۹ . مقدار مهرالسنه را بیان کنید؟ ... ۲۶۷
- احکام زن و شوهر
- پرسش ۴۱۰ . درباره حقوق زن و شوهر توضیح دهید؟ ... ۲۶۹
- پرسش ۴۱۱ . آیا بدهی های شرعی زن - از قبیل کفاره، خمس، رد مظالم و... - بر عهده شوهر است؟ ... ۲۷۱
- پرسش ۴۱۲ . آیا علاوه بر نفقه و نیازهای ضروری زن، نیازهای دیگر او نیز - از قبیل خرید کتاب، انفاق، هدیه دادن، برپا کردن مجالس روضه خوانی و جشن ائمه (علیهم السلام) - بر شوهر واجب است؟ ... ۲۷۱
- پرسش ۴۱۳ . چنانچه مردی نفقه همسرش را ندهد و یا از آن کم بگذارد، زن چگونه می تواند نفقه خود را از شوهر استیفا نماید؟ ... ۲۷۱
- پرسش ۴۱۴ . اگر زن درآمد کافی داشته باشد، آیا شوهر می تواند از پرداخت نفقه به همسر خود امتناع ورزد؟ ... ۲۷۲
- پرسش ۴۱۵ . در دوران عقد تا عروسی - که دختر در خانه پدر به سر می برد - آیا تأمین نفقه او بر عهده شوهر است؟ ... ۲۷۲
- پرسش ۴۱۶ . آیا زن حق دارد از زندگی کردن در خانه ای که پدر و مادر شوهر هستند، امتناع ورزد و منزل جداگانه ای درخواست کند؟ ... ۲۷۳
- پرسش ۴۱۷ . آیا زن بعد از عقد ازدواج، می تواند از سکونت در شهری خاص امتناع ورزد؟ ... ۲۷۳
- پرسش ۴۱۸ . اگر زن بعد از نزدیکی با همسرش، مهرش را از شوهر بطلبد ؛ ولی او قادر به پرداخت آن نباشد، تکلیف چیست؟ ... ۲۷۴
- پرسش ۴۱۹ . در جایی که بیرون رفتن زن با حق شوهر منافات نداشته باشد (مانند اینکه شوهر سر کار است)، آیا باز اجازه او لازم است؟ ... ۲۷۴
- پرسش ۴۲۰ . هنگام ازدواج (در ضمن عقد) با شوهرم شرط کردم که اجازه ادامه تحصیل در دانشگاه را به من بدهد ؛ آیا اکنون می تواند از شرط خود دست بردارد و اجازه ندهد؟ ... ۲۷۴
- پرسش ۴۲۱ . مردی با دختری دانشجوی ازدواج می کند ؛ آیا پس از آن، شوهر می تواند او را از ادامه تحصیل باز دارد؟ ... ۲۷۵
- پرسش ۴۲۲ . اگر مرد به هر علتی اجازه ادامه تحصیل و مانند آن را به زن ندهد، آیا زن هم می تواند نسبت به او تمکین نکند؟ ... ۲۷۵
- پرسش ۴۲۳ . اگر شوهر از روی لجابت و انتقام گیری از زن، اجازه بیرون رفتن را به او ندهد، آیا اطاعت از او واجب است؟ ... ۲۷۵
- پرسش ۴۲۴ . آیا در دوران عقد - که دختر در خانه پدر و مادر زندگی می کند - برای بیرون رفتن از خانه اجازه شوهر لازم است؟ ... ۲۷۶
- پرسش ۴۲۵ . اگر شوهری، همسرش را از صلح رحم - به ویژه دیدار والدین - منع کند، تکلیف زن چیست؟ ... ۲۷۶
- پرسش ۴۲۶ . آیا همین اندازه که زن بداند شوهرش برای بیرون رفتن از منزل راضی است، کفایت می کند یا اینکه باید از او اجازه بگیرد؟ ... ۲۷۷
- پرسش ۴۲۷ . آیا حضور در مراسم مذهبی (مثل نماز جمعه و راهپیمایی) نیاز به اجازه شوهر دارد؟ ... ۲۷۷
- پرسش ۴۲۸ . آیا زن در انتخاب پوشش، باید مطیع همسر خود باشد؟ ... ۲۷۸
- پرسش ۴۲۹ . اگر شوهر پوشیدن لباس و یا آرایش خاصی را از همسرش درخواست کند، آیا اطاعت او بر زن واجب است؟ ... ۲۷۸
- پرسش ۴۳۰ . آیا برای گرفتن روزه های مستحبی، اجازه شوهر لازم است؟ ... ۲۷۸
- پرسش ۴۳۱ . آیا زن می تواند در اموال شوهر، بدون اجازه او تصرف کند؟ ... ۲۷۹
- پرسش ۴۳۲ . آیا شوهر می تواند همسر را از تصرف در اموال خودش، نهی کند؟ ... ۲۷۹
- پرسش ۴۳۳ . تمکین زن نسبت به روابط زناشویی چه مقدار باید باشد؟ ... ۲۷۹
- پرسش ۴۳۴ . آیا زن و شوهر، می توانند در زمان حیض به جز نزدیکی، سایر استمتاعات را از یکدیگر داشته باشند؟ ... ۲۸۰
- پرسش ۴۳۵ . حکم نزدیکی از پشت در زمانی که زن حائض است، چیست؟ ... ۲۸۰
- احکام پزشکی
- پرسش ۴۳۶ . در جایی که پزشک زن نیز در دسترس باشد، آیا لمس بدن زن از روی لباس، توسط پزشک مرد جایز است؟ ... ۲۸۲

- پرسش ۴۳۷ . در صورتی که احتمال می‌رود که متخصص غیرهمجنس بیماری را بهتر تشخیص دهد، تکلیف چیست؟ ... ۲۸۲
- پرسش ۴۳۸ . لمس بیمار برای معاینات و درمان چه حکمی دارد؟ ... ۲۸۳
- پرسش ۴۳۹ . آیا پرستار می‌تواند برای گرفتن نبض و فشار خون و... به بدن نامحرم نگاه و او را لمس کند؟ ... ۲۸۳
- پرسش ۴۴۰ . حکم آمپول زدن توسط نامحرم چگونه است؟ ... ۲۸۴
- پرسش ۴۴۱ . آیا سقط جنین در ماه‌های اول حاملگی، اشکال شرعی دارد؟ ... ۲۸۴
- پرسش ۴۴۲ . دیه سقط جنین چه مقدار است؟ ... ۲۸۵
- پرسش ۴۴۳ . دیه جنینی که به وسیله پزشک سقط می‌شود، بر عهده کیست؟ وظیفه پدر و مادری که اقدام به چنین کاری کرده‌اند، چیست؟ ... ۲۸۵
- پرسش ۴۴۴ . سقط جنین نامشروع، چه حکمی دارد؟ ... ۲۸۵
- پرسش ۴۴۵ . آیا استفاده از اعضای بدن شخصی که دچار مرگ مغزی شده برای نجات جان بیماران دیگر جایز است؟ ... ۲۸۶
- پرسش ۴۴۶ . آیا پیوند زدن اعضای بدن به بدن بیماران مسلمان جایز است؟ ... ۲۸۶
- پرسش ۴۴۷ . در مواردی که پیوند عضو جایز است؛ آیا جایز است؟ ... ۲۸۷
- پرسش ۴۴۸ . آیا قطع عضو میت مسلمان برای پیوند زدن دیه دارد؟ ... ۲۸۸
- پرسش ۴۴۹ . پیوند قسمتی از بدن میت به انسان زنده، از نظر طهارت و نجاست چه حکمی دارد؟ ... ۲۸۸
- پرسش ۴۵۰ . کالبد شکافی برای کشف جرایم و شناسایی قاتل چه حکمی دارد؟ ... ۲۸۹
- پرسش ۴۵۱ . حکم کالبد شکافی و تشریح بدن میت غیرمسلمان چیست؟ ... ۲۸۹
- پرسش ۴۵۲ . آیا تشریح جسد کافر ذمی جایز است؟ ... ۲۸۹
- پرسش ۴۵۳ . آیا شخص می‌تواند در مقابل اهدای خون به بیماران نیازمند، پول بگیرد؟ ... ۲۹۰
- پرسش ۴۵۴ . حکم باردار نمودن مصنوعی زن با نطفه شوهرش چیست؟ آیا فرزندی که از این راه متولد می‌شود، حکم فرزند حقیقی را دارد؟ ... ۲۹۰
- پرسش ۴۵۵ . حکم وارد کردن اسپرم مرد اجنبی به رحم زن - در صورتی که شوهرش عقیم باشد - چیست؟ فرزندی که متولد می‌شود، متعلق به کیست؟ ... ۲۹۱
- پرسش ۴۵۶ . حکم استعمال مواد مخدر چیست؟ ... ۲۹۱
- پرسش ۴۵۷ . در مواردی که مواد مخدر جنبه درمانی پیدا کند، استفاده از آن چه حکمی دارد؟ ... ۲۹۲
- پرسش ۴۵۸ . آیا حشیش و تریاک نجس است؟ ... ۲۹۲
- پرسش ۴۵۹ . کشیدن سیگار چه حکمی دارد؟ ... ۲۹۲
- پرسش ۴۶۰ . کندن و جویدن پوست لب و جاهای دیگر بدن، چه حکمی دارد؟ ... ۲۹۳
- پرسش ۴۶۱ . اگر از دندان خون بیاید و با آب دهان مخلوط شود، فرو بردن آن چه حکمی دارد؟ آیا باید دهان را آب کشید؟ ... ۲۹۳
- پرسش ۴۶۲ . آیا خونی که بر روی زخم خشک می‌شود، نجس است؟ ... ۲۹۴
- پرسش ۴۶۳ . گاهی هنگام خون‌گیری از بیمار، مقدار بسیار کم و ناچیزی از خون سرایت می‌کند؛ آیا با پنبه الکلی می‌توان محل را تطهیر کرد؟ ... ۲۹۴
- پرسش ۴۶۴ . آیا ماساژ فردی که نمی‌دانیم زنده است یا مرده آیا غسل مس میت دارد؟ ... ۲۹۴
- پرسش ۴۶۵ . آیا دست زدن به بیماری که در کما بوده و یا دچار مرگ مغزی شده و چند لحظه دیگر می‌میرد، غسل مس میت دارد؟ ... ۲۹۴
- پرسش ۴۶۶ . در هنگام تشریح، اگر دست ما به مرده‌ای بخورد که نمی‌دانیم مسلمان است یا کافر؛ آیا غسل مس میت لازم است؟ ... ۲۹۵
- پرسش ۴۶۷ . حکم دست زدن دانشجویان پرستاری به استخوان‌های میت چیست؟ ... ۲۹۵
- پرسش ۴۶۸ . کسی که به بدن میت قبل از غسل دست بزند، آیا بدن و لباسش هم نجس می‌شود و باید آب بکشد، یا فقط غسل کند؟ ... ۲۹۵
- پرسش ۴۶۹ . اگر مس میت با دستکش صورت گیرد، باز غسل مس میت لازم است؟ ... ۲۹۵
- پرسش ۴۷۰ . آیا الکل صنعتی مورد استفاده در آزمایشگاه‌ها و الکلی که در تزریقات و مانند آن به کار می‌رود، نجس است؟ ... ۲۹۶
- پرسش ۴۷۱ . به طور کلی حکم طهارت و نجاست انواع الکل‌ها چیست؟ ... ۲۹۷

احکام آموزشی

- پرسش ۴۷۲ . در بیمارستان ها و مراکز آموزشی - پزشکی، دانشجویان جهت آموزش به معاینه نواحی مختلف بدن (شکم، سینه، لگن و عورت) بیمار زن می‌پردازند حکم آن چیست؟ ... ۲۹۹
- پرسش ۴۷۳ . نگاه کردن به عکس‌های عریان موجود در کتاب‌های پزشکی چه حکمی دارد؟ ... ۳۰۰
- پرسش ۴۷۴ . آیا برای آموزش دانشجویان تشریح بدن میت مسلمان جایز است؟ ... ۳۰۰
- پرسش ۴۷۵ . حکم آموزش و یادگیری نوازندگی آلات موسیقی چیست؟ ... ۳۰۰
- پرسش ۴۷۶ . حکم نگاه به صورت استاد زن، در هنگام تدریس چیست؟ ... ۳۰۱
- پرسش ۴۷۷ . استاد ما بد حجاب است و حجاب شرعی را رعایت نمی‌کند و در هنگام نوشتن مطالب روی تخته سیاه، دست و موهای سر او، بیش از اندازه ظاهر می‌شود؛ تکلیف ما چیست؟ ... ۳۰۱
- پرسش ۴۷۸ . با توجه به اینکه کلاس‌های دانشجویان دختر و پسر، با هم برگزار می‌شود، ناخودآگاه چشم انسان به دختران نامحرم می‌افتد؛ حکم آن چیست؟ ... ۳۰۲
- پرسش ۴۷۹ . حکم تقلب در امتحان چیست؟ ... ۳۰۲
- پرسش ۴۸۰ . اگر طرف مقابل راضی به تقلب از روی نوشته‌اش باشد، حکم تقلب چگونه است؟ ... ۳۰۳
- پرسش ۴۸۱ . تقلب در امتحانهایی که برای ورزیدگی و تست دانش‌آموزان انجام می‌شود، چه حکمی دارد؟ ... ۳۰۳
- پرسش ۴۸۲ . تقلب در آزمونهایی که جهت استخدام در مشاغل صورت می‌گیرد، در دستمزدها و حقوق‌هایی که افراد بعد از تصدی شغل مربوطه دریافت می‌کنند، ایجاد شبهه می‌کند یا نه؟ ... ۳۰۳
- پرسش ۴۸۳ . دانشجویی که در خود قدرت ادامه تحصیل می‌بیند، چنانچه تقلب کند، آیا عمل او جایز است؟ ... ۳۰۴
- احکام امر به معروف
- پرسش ۴۸۴ . درباره اهمیت امر به معروف و نهی از منکر و ضرورت آن توضیح دهید؟ ... ۳۰۵
- پرسش ۴۸۵ . مراتب امر به معروف و نهی از منکر کدامند؟ ... ۳۰۷
- پرسش ۴۸۶ . شرایط امر به معروف و نهی از منکر کدامند؟ ... ۳۰۸
- پرسش ۴۸۷ . آیا بر کسی که از احکام شرعی و راه و روش امر به معروف آگاهی ندارد، امر به معروف واجب است؟ ... ۳۰۸
- پرسش ۴۸۸ . از نظر شرعی کدام يك از معروف‌ها امر به آن و کدام يك از منکرها نهی از آن واجب است؟ ... ۳۰۸
- پرسش ۴۸۹ . اگر کسی عملی را مرتکب شود که مرجع تقلید شخص دیگری آن را حرام می‌داند؛ ولی به نظر مرجع تقلید خودش جایز است؛ آیا باید او را از آن عمل نهی کند؟ ... ۳۰۹
- پرسش ۴۹۰ . آیا کسی که خودش به معروف عمل نمی‌کند و مرتکب گناه می‌شود؛ حق دارد دیگران را امر و نهی کند؟ ... ۳۰۹
- پرسش ۴۹۱ . برخی از بستگان هیچ‌گونه نصیحت و موعظه‌ای در آنها اثر نمی‌کند؛ آیا معاشرت با آنان جایز است؟ ... ۳۰۹
- پرسش ۴۹۲ . اگر نیروی انتظامی در برخورد با مفاصد اجتماعی از خود جدیت نشان ندهد وظیفه مردم چیست؟ ... ۳۱۰
- پرسش ۴۹۳ . گاهی در عروسی‌ها به پخش نوارهای موسیقی - که بعضی از آنها از صدا و سیما هم پخش می‌شود - می‌پردازند؛ آیا نیروی انتظامی می‌تواند آنها نهی از منکر کنند؟ ... ۳۱۱
- پرسش ۴۹۴ . با کسانی که در خوابگاه‌های دانشجویی به موسیقیهای مبتذل گوش می‌دهند، چه باید کرد؟ ... ۳۱۱
- پرسش ۴۹۵ . وظیفه مردم در قبال بدحجابی و مفاصد موجود در جامعه چیست؟ ... ۳۱۱
- پرسش ۴۹۶ . در دانشگاه‌ها، روابط پسر و دختر غوغا می‌کند؛ وظیفه ما نسبت با آنان چیست؟ ... ۳۱۲
- پرسش ۴۹۷ . بعضی از گناهان (مانند بدحجابی و ...) به حدی است که اگر بخواهم تمام وقتم را برای آن سپری کنم، باز هم نمی‌توانم به تکلیف خود عمل کنم؛ در این صورت تکلیف چیست؟ ... ۳۱۲
- پرسش ۴۹۸ . هرگاه نهی از منکر باعث نگاه به زنان بی‌موالات و آرایش کرده شود، آیا باز هم واجب است؟ ... ۳۱۲
- پرسش ۴۹۹ . برای اینکه اطلاع پیدا کنیم که در اتاق خوابگاه‌ها، گناه (نه توطئه بر ضد نظام) انجام می‌شود یا نه، آیا جایز است تفحص کنیم؟ ... ۳۱۳
- پرسش ۵۰۰ . اگر فرش کسی نجس باشد و ببیند دیگران با پای مرطوب بر آن قدم می‌گذارند، تکلیف چیست؟ ... ۳۱۳

- پرسش ۵۰۱ . اگر پدر و مادر انسان مرتکب گناه شوند، آیا نهی از منکر آنان بی احترامی محسوب نمی‌شود؟ ...
۳۱۴
- پرسش ۵۰۲ . در فریضه امر به معروف و نهی از منکر، آیا يك بار تذکر دادن کافی است یا باید چندین بار تکرار کند؟ ... ۳۱۴
- پرسش ۵۰۳ . اگر انسان ببیند کسی چیز نجسی را می‌خورد، آیا لازم است به او بگوید؟ ... ۳۱۴
- پرسش ۵۰۴ . اگر صاحب خانه در بین غذا خوردن، بفهمد غذا نجس است (مانند دیدن فضله موش در غذا)، آیا لازم است به میهمانان بگوید؟ ... ۳۱۵
- پرسش ۵۰۵ . دروغ مصلحتی چه حکمی دارد؟ ... ۳۱۵
- پرسش ۵۰۶ . کسی که از شخصی غیبت کرده یا شنیده است، آیا باید رضایت فرد غیبت شده را به دست آورد؟ ...
۳۱۶
- پرسش ۵۰۷ . کسی که عیب ظاهری دارد (مثلاً قدش کوتاه است)، آیا می‌توان پشت سر او این عیب را گفت؟ ...
۳۱۶
- پرسش ۵۰۸ . غیبت در مسائلی که اگر درباره آن صحبت نشود، حل نمی‌گردد (مثلاً درباره استادی که خوب درس نمی‌دهد)، چه حکمی دارد؟ ... ۳۱۶
- پرسش ۵۰۹ . خویشاوندانی که قطع رحم با آنان جایز نیست، چه کسانی‌اند؟ ... ۳۱۷
- پرسش ۵۱۰ . اگر برادر یا سایر نزدیکان فرد به وظایف دینی (نماز، روزه، خمس و ...) عمل نمی‌کنند و به تذکر هم گوش نمی‌دهند، آیا می‌تواند رفت و آمد را با آنان قطع کند؟ ... ۳۱۷
- پرسش ۵۱۱ . صلّه رحم به چه چیز تحقّق می‌یابد؟ ... ۳۱۷
- پرسش ۵۱۲ . منظور از لباس شهرت چه نوع لباسی است؟ ... ۳۱۸
- پرسش ۵۱۳ . حکم پوشیدن لباس شهرت را بیان کنید؟ ... ۳۱۸
- پرسش ۵۱۴ . پوشیدن لباس زنانه برای مردان و بالعکس چه حکمی دارد؟ ... ۳۱۹
- پرسش ۵۱۵ . آیا در حرمت پوشیدن لباس جنس مخالف، تفاوتی بین پوشیدن آن در خانه و بیرون از آن دارد؟ ...
۳۲۰
- پرسش ۵۱۶ . آیا پوشیدن دمپایی زنان برای مردان و بالعکس اشکال دارد؟ ... ۳۲۱
- پرسش ۵۱۷ . تراشیدن ریش تمام صورت با ماشین یا تیغ چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۱
- پرسش ۵۱۸ . آیا تراشیدن موهای کم صورت به منظور رشد و پرپشت شدن آن، اشکال دارد؟ ... ۳۲۲
- پرسش ۵۱۹ . اگر انسان برای اینکه توهین مردم را نشنود، ریشش را بزند چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۲
- پرسش ۵۲۰ . آیا گذاشتن ریش پرفسوری کفایت می‌کند؟ ... ۳۲۲
- پرسش ۵۲۱ . اگر بعضی از وسیله‌های بازی در شهری از آلات قمار محسوب شود؛ ولی در شهر دیگر این طور نباشد، آیا بازی با آنها جایز است؟ ... ۳۲۳
- پرسش ۵۲۲ . بازی قمار، به صورت نك نفره با رایانه چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۳
- پرسش ۵۲۳ . بازی با شطرنج، بدون برد و باخت و به منظور تقویت فکر و حافظه، چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۴
- پرسش ۵۲۴ . اگر برای مقلد ثابت شود که شطرنج در زمان حاضر آلت قمار بودن خود را از دست داده است، بازی با آن بدون برد و باخت، چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۴
- پرسش ۵۲۵ . آیا در بازی‌های ورزشی، تعیین جایزه از سوی شخص یا گروه دیگر (غیر از مسابقه دهندگان) اشکال دارد؟ ... ۳۲۵
- پرسش ۵۲۶ . آیا هر بازی که در آن برد و باخت و شرط بندی انجام گیرد، حرام است؟ ... ۳۲۵
- پرسش ۵۲۷ . حکم بازی با تخت نرد را بیان کنید؟ ... ۳۲۵
- پرسش ۵۲۸ . بازی ورق و یا پاسور چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۶
- پرسش ۵۲۹ . با توجه به رواج بیلیارد در سطح جامعه و تمایل بعضی مراکز آموزش عالی به استفاده از آن لطفاً نظر مراجع عظام تقلید را در این خصوص بیان کنید؟ ... ۳۲۶
- پرسش ۵۳۰ . حکم نگهداری آلات قمار را بیان کنید؟ ... ۳۲۷
- پرسش ۵۳۱ . ساختن مجسمه انسان یا حیوان، به صورت نیم تنه و یا برجسته روی دیوار چه حکمی دارد؟ ... ۳۲۷
- پرسش ۵۳۲ . حکم خرید و فروش و نگهداری مجسمه جاندار چیست؟ ... ۳۲۸
- پرسش ۵۳۳ . کشیدن کاریکاتور اشخاص، در صورتی که موجب استهزاء و هتک آنان شود، چه حکمی دارد؟ ...
۳۲۸

- پرسش ۵۳۴ . حکم شراب از نظر حرمت و نجاست چیست؟ آیا تفاوتی بین کم و زیاد آن نیست؟ ... ۳۲۹
- پرسش ۵۳۵ . آیا هر مایع مست کننده، نوشیدن آن گناه بزرگ است و باعث جاری شدن حد می‌گردد؟ ... ۳۲۹
- پرسش ۵۳۶ . آیا هر مایعی که مست کننده باشد، نجس و نوشیدن آن حرام است؟ ... ۳۲۹
- احکام منزل
- پرسش ۵۳۷ . آیا درباره نظافت و پاکیزگی آیه‌ای وجود دارد؟ ... ۳۳۱
- پرسش ۵۳۸ . اگر چیزی به بول، نجس شود چگونه با آب قلیل پاک می‌شود؟ ... ۳۳۲
- پرسش ۵۳۹ . اگر چیزی به بول، نجس شود چگونه با آب کر (مانند آب لوله‌کشی) پاک می‌شود؟ ... ۳۳۳
- پرسش ۵۴۰ . اگر چیزی به غیر بول (مانند خون) نجس شود چگونه با آب قلیل پاک می‌شود؟ ... ۳۳۴
- پرسش ۵۴۱ . اگر چیزی به غیر بول (مانند خون) نجس شود چگونه با آب کر (مانند آب لوله‌کشی) پاک می‌شود؟ ... ۳۳۴
- پرسش ۵۴۲ . اگر بعد از شستن لباس، رنگ نجاست روی آن باقی باشد، آیا هنوز نجس است؟ ... ۳۳۵
- پرسش ۵۴۳ . آیا آبی که کف صابون دارد، می‌تواند چیز نجس را پاک کند؟ ... ۳۳۵
- پرسش ۵۴۴ . آیا لباس شویی اتوماتیک که چند بار لباس را می‌شوید، می‌تواند لباس نجس را پاک کند؟ ... ۳۳۵
- پرسش ۵۴۵ . اگر پیش از آنکه لباس‌ها را داخل لباس شویی بریزیم، عین نجاست آنها را برطرف کنیم، آیا لباس شویی در این هنگام لباس‌ها را پاک می‌کند؟ ... ۳۳۶
- پرسش ۵۴۶ . آیا خون کم (کمتر از درهم) که در نماز بخشیده، پاک است؟ ... ۳۳۷
- پرسش ۵۴۷ . چگونه موکتی که به زمین چسبیده و به بول نجس شده، پاک می‌شود؟ ... ۳۳۷
- پرسش ۵۴۸ . آیا فرش نجس زیر باران زیاد، پاک می‌شود؟ ... ۳۳۸
- پرسش ۵۴۹ . آیا لباس و فرش نجس و مانند آن، با آفتاب پاک می‌شود؟ ... ۳۳۹
- پرسش ۵۵۰ . اگر دیوار اتاق یا برخی اثاث آن، نجس شود، آیا تطهیر آنها واجب است؟ ... ۳۳۹
- پرسش ۵۵۱ . اگر ظرف یا وسیله‌ای نجس شده و به دیگری داده یا فروخته شود؛ آیا باید به او اعلام شود؟ ... ۳۳۹
- پرسش ۵۵۲ . اگر لباس نجس شده باشد؛ آیا هنگام فروختن به دیگری و یا هدیه دادن و مانند آن، باید به او اعلام شود (با توجه به اینکه می‌دانیم با آن نماز می‌خواند)؟ ... ۳۴۰
- پرسش ۵۵۳ . اگر قسمتی از روغن جامد یا رب گوجه با فضل موش و یا چیز دیگر نجس شده باشد، آیا با برداشتن قسمت نجس شده است، جایز است از بقیه آن استفاده کرد؟ ... ۳۴۰
- پرسش ۵۵۴ . اگر هنگام خوردن غذا، دهان خونی شود؛ آیا خوردن لقمه‌ای که در دهان است، جایز است؟ ... ۳۴۰
- پرسش ۵۵۵ . خوردن پلویی که کشمش یا خرما جوشیده در آن استفاده شده، چه حکمی دارد؟ ... ۳۴۱
- پرسش ۵۵۶ . آیا غذایی که گربه به آن دهان زده، نجس است؟ ... ۳۴۱
- پرسش ۵۵۷ . آیا غذایی که نجس شده، خوردن آن به بچه جایز است؟ ... ۳۴۲
- پرسش ۵۵۸ . حکم خونی که گاهی در تخم مرغ پیدا می‌شود، چیست؟ ... ۳۴۲
- پرسش ۵۵۹ . آیا استفاده از ظرف‌های طلا و نقره جایز است؟ ... ۳۴۳
- پرسش ۵۶۰ . آیا استفاده از ظرف‌هایی که روی آن را آب طلا یا نقره داده‌اند، اشکال دارد؟ ... ۳۴۴
- پرسش ۵۶۱ . خوردن چای از استکان‌هایی که گیره‌اش طلا یا نقره است، چه حکمی دارد؟ ... ۳۴۴
- پرسش ۵۶۲ . حکم استفاده از قلمدان، سرمه‌دان و... که از طلا یا نقره ساخته شده، چیست؟ ... ۳۴۴
- پرسش ۵۶۳ . آیا نماز خواندن بر روی فرش ابریشم، صحیح است؟ ... ۳۴۵
- پرسش ۵۶۴ . حکم پوشیدن لباس ابریشم برای زن و مرد چیست؟ ... ۳۴۵
- پرسش ۵۶۵ . گاهی به مدت کوتاهی و به طور موقت لباس شوهرم را در منزل می‌پوشم، آیا این کار جایز است؟ ... ۳۴۵
- پرسش ۵۶۶ . هنگام تخلی، مخرج بول باید چند مرتبه شسته شود؟ ... ۳۴۵
- پرسش ۵۶۷ . هنگام تطهیر نجاست گاهی آب لوله‌کشی در اثر رسیدن به عین نجاست به بدن ترشح می‌کند، حکم این ترشح چیست؟ ... ۳۴۶
- پرسش ۵۶۸ . آبی که هنگام کشیدن سیفون توالت به بدن ترشح می‌کند پاک است؟ ... ۳۴۶
- پرسش ۵۶۹ . آیا جایز است چاه آشپزخانه و توالت یکی باشد؟ ... ۳۴۷
- پرسش ۵۷۰ . اگر توالت خانه رو یا پشت به قبله ساخته شده باشد، وظیفه هنگام تخلی چیست؟ ... ۳۴۷
- پرسش ۵۷۱ . برای رهن خانه، چه کنیم تا دچار ربا نشویم؟ ... ۳۴۷
- احکام مالی

- پرسش ۵۷۲ . درباره حق الناس و حقوق مالی توضیح دهید؟ ... ۳۴۹
- پرسش ۵۷۳ . در دوران کودکی، پولی از کسی برداشته‌ام، حالا نمی‌توانم به او بگویم، وظیفه‌ام چیست؟ ... ۳۵۰
- پرسش ۵۷۴ . اگر مالی را از کسی برداشته باشیم و اکنون به او دسترسی نداریم، تکلیف چیست؟ ... ۳۵۰
- پرسش ۵۷۵ . اگر در گذشته، پولی را از کسی برداشته باشیم و اکنون از دنیا رفته است، چگونه آن را جبران کنیم؟ ... ۳۵۰
- پرسش ۵۷۶ . آیا استفاده از بیمه دیگران، جایز است؟ ... ۳۵۱
- پرسش ۵۷۷ . اختلال در تلفن کاری و استفاده از آن، چه حکمی دارد؟ ... ۳۵۱
- پرسش ۵۷۸ . گاهی در سالن دانشگاه و نمازخانه کفش‌ها جابه‌جا می‌شود، آیا جایز است به جای کفشان کفشی که باقی مانده برداریم؟ ... ۳۵۱
- پرسش ۵۷۹ . اگر کفش هم اتافی خود را بدون رضایت او بپوشد و با آن وضو بگیرد ؛ چه حکمی دارد؟ ... ۳۵۲
- پرسش ۵۸۰ . چند سال پیش، از یکی از دوستانم در دانشگاه کتابی را امانت گرفتم ؛ حال تکلیف کتاب چه می‌شود؟ ... ۳۵۳
- پرسش ۵۸۱ . در دانشگاه‌ها امکاناتی برای غذا و لوازم مورد نیاز دانشگاهی به دانشجویان داده می‌شود آیا توزیع آنها بین سایر کارمندان دانشگاه نیز جایز است؟ ... ۳۵۳
- پرسش ۵۸۲ . آیا جایز است فیش‌های غذای باطل شده را در روزهای دیگر، به عنوان فیش‌های معتبر برای دریافت غذا ارائه دهیم؟ ... ۳۵۴
- پرسش ۵۸۳ . استفاده دانشجویان از مواد خوراکی دیگران - که در یخچال مشترک نگاه‌داری می‌شود - چگونه است؟ ... ۳۵۴
- پرسش ۵۸۴ . آیا جایز است از مواد خوراکی دوستان استفاده کنیم و پول آن را به او بدهیم؟ ... ۳۵۴
- پرسش ۵۸۵ . کسی که قرض می‌گیرد چنانچه سود آن را با رضایت کامل بدهد، آیا باز حرام است؟ ... ۳۵۴
- پرسش ۵۸۶ . از شخصی مبلغی پول طلب دارم که باید آن را یکسال دیگر بگیرم آیا می‌توانم مقداری از آن را کم کنم و باقی آن را به صورت نقد دریافت نمایم؟ ... ۳۵۵
- پرسش ۵۸۷ . اگر مدیون در سختی قرار گرفته باشد و نتواند بدهی خود را بپردازد آیا مطالبه طلب از سوی طلبکار جایز است؟ آیا می‌تواند بابت تأخیر سود آن را بگیرد؟ ... ۳۵۵
- پرسش ۵۸۸ . رد مظالم چیست؟ ... ۳۵۵
- پرسش ۵۸۹ . اگر بدهکار در پرداخت بدهی خود کوتاهی نماید آیا جایز است طلبکار از مال او تقاص نماید؟ ... ۳۵۶
- پرسش ۵۹۰ . حکم مالی که پیدا می‌شود و ارزش آن بسیار کم است ؛ چیست؟ ... ۳۵۶
- پرسش ۵۹۱ . اگر مالی پیدا شود و ارزش آن زیاد باشد تکلیف چیست؟ ... ۳۵۷
- پرسش ۵۹۲ . مالی که پیدا شده و باید تا یک سال اعلام شود، چنانچه با گذشت يك يا دو هفته از پیدا شدن صاحبش مأیوس شویم آیا می‌توانیم آن را از طرف صاحبش صدقه بدهیم یا اینکه باید تا يك سال اعلام شود؟ ... ۳۵۷
- پرسش ۵۹۳ . مبلغ بیست هزار تومان پول پیدا کردم ؛ آیا می‌توانم آن را برای خود بردارم، یا اینکه باید از طرف صاحبش صدقه بدهم؟ ... ۳۵۷
- پرسش ۵۹۴ . شرکت در طرح تجاری گلدکوئیست و مانند آن چیست؟ ... ۳۵۸
- پرسش ۵۹۵ . تکلیف پولی که از طریق معامله با شرکت گلدکوئیست و مانند آن به دست آمده چیست؟ ... ۳۵۸
- احکام بانکی
- پرسش ۵۹۶ . درباره نظام بانکی در کشور ما توضیح دهید؟ ... ۳۵۹
- پرسش ۵۹۷ . آیا جایز است تسهیلاتی را که بانک برای استفاده خاصی (مانند تعمیر، خرید و ساخت خانه) به اشخاص واگذار می‌کند، در کارهای دیگر مصرف کرد؟ ... ۳۶۱
- پرسش ۵۹۸ . آیا گرفتن جریمه دیرکرد توسط بانک‌ها، جنبه شرعی دارد؟ ... ۳۶۱
- پرسش ۵۹۹ . شخصی ده سال پیش مبلغی را به دیگری قرض داده ؛ آیا جایز است به عنوان تورم و کاهش ارزش پول، بیش از آن از او بگیرد؟ ... ۳۶۲
- پرسش ۶۰۰ . آیا در کاهش ارزش پول، بین قرض، مهریه، مضاربه، خمس و... تفاوتی هست؟ ... ۳۶۳
- پرسش ۶۰۱ . از دیدگاه برخی از متخصصان و کارشناسان اقتصادی، بدهکار ضامن کاهش ارزش پول است و باید آن را جبران کند و این امر نزد آنان ربا محسوب نمی‌شود! آیا کارشناسی آنان، می‌تواند معیار قرار گیرد؟ ... ۳۶۳
- پرسش ۶۰۲ . کسی که قرض می‌گیرد، چنانچه سود آن را با رضایت کامل بدهد، آیا باز حرام است؟ ... ۳۶۴
- پرسش ۶۰۳ . آیا شخص می‌تواند نزد دیگران پول بگذارد و هر ماه سود پول آن را دریافت کند؟ ... ۳۶۴

- پرسش ۶۰۴ . گرفتن درصد بسیار کم (مانند ۱٪) به عنوان کارمزد توسط صندوق های قرض الحسنه به منظور تأمین مخارج صندوق، چه حکمی دارد؟ ... ۳۶۴
- پرسش ۶۰۵ . در چه مواردی گرفتن ربا جایز است؟ ... ۳۶۵
- پرسش ۶۰۶ . اگر با سپردن پول به کسی، بخواهم در هر ماه درصد مشخصی از سود پول از او دریافت کنم راه حل بدون ربا چیست؟ ... ۳۶۵
- پرسش ۶۰۷ . آیا جایز است مبلغی پول به کسی داده شود و آن را به قیمت طلا محاسبه کند و هنگام پرداخت بدهی، بر اساس نرخ روز طلا محاسبه شود؟ ... ۳۶۶
- پرسش ۶۰۸ . خرید و فروش ارز با تفاوت قیمت، به صورت نقد و نسیه چه حکمی دارد؟ ... ۳۶۷
- پرسش ۶۰۹ . آیا فروش اسکناس های نو و پول خرده با قیمت بیشتر جایز است؟ ... ۳۶۷
- پرسش ۶۱۰ . فروش مبلغ چک مدت دار به صورت نقد با قیمت کمتر، چه حکمی دارد؟ ... ۳۶۷
- پرسش ۶۱۱ . شخصی به کارمندان به عنوان تشویق به کارمندی که کار را برایش انجام داده عیدی می پردازد، آیا گرفتن آن جایز است؟ ... ۳۶۸
- پرسش ۶۱۲ . سپردن پول به حساب قرض الحسنه بانک ها و یا مؤسسات خصوصی، به قصد دریافت جوایز بانکی چه حکمی دارد؟ ... ۳۶۹
- پرسش ۶۱۳ . دادن رشوه برای حل مشکل اداری و تسریع در کار، چه حکمی دارد؟ ... ۳۶۹
- پرسش ۶۱۴ . اگر در کارهای اداری گرفتن حق، مستلزم دادن رشوه باشد؛ آیا دادن آن جایز است؟ ... ۳۷۰
- احکام غیرمسلمانان و خارج از کشور
- پرسش ۶۱۵ . اهل کتاب پاکند یا نجس؟ ... ۳۷۱
- پرسش ۶۱۶ . اگر راه های مطمئن و معتبر در تعیین قبله ممکن نبود مانند دانشجویانی که در کشورهای خارجی زندگی می کنند تکلیف چیست؟ ... ۳۷۱
- پرسش ۶۱۷ . در مکانی قرار دارم که هیچ راهی برای پیدا کردن قبله وجود ندارد و به هیچ طرف نیز گمان پیدا نمی شود تکلیف چیست؟ ... ۳۷۲
- پرسش ۶۱۸ . آیا حفظ حجاب در سفر به کشورهای غیرمسلمان، واجب است؟ ... ۳۷۳
- پرسش ۶۱۹ . حکم نگاه، به زنان مسلمان - که در کشورهای خارجی فاقد حجاب و پوشش اسلامی اند - چگونه است؟ ... ۳۷۳
- پرسش ۶۲۰ . دست دادن با زنان غیرمسلمان چه حکمی دارد؟ ... ۳۷۴
- پرسش ۶۲۱ . نگاه کردن به عکس های عریان و برهنه زنان و مردان غیرمسلمان، چه حکمی دارد؟ ... ۳۷۴
- پرسش ۶۲۲ . آیا ازدواج موقت با زنان اهل کتاب (یهود و نصارا) جایز است؟ ... ۳۷۴
- پرسش ۶۲۳ . آیا نحوه ازدواج موقت با زن مسلمان و غیرمسلمان متفاوت است؟ ... ۳۷۵
- پرسش ۶۲۴ . حکم ازدواج زن مسلمان با مرد غیرمسلمان چیست؟ ... ۳۷۵
- پرسش ۶۲۵ . آیا برای ازدواج با دختر مسلمانی که پدرش مسیحی است، اجازه پدرش شرط است؟ ... ۳۷۵
- پرسش ۶۲۶ . آیا ازدواج موقت با دختر مسیحی و یهودی، نیاز به اجازه پدرش دارد؟ ... ۳۷۵
- پرسش ۶۲۷ . چت کردن با زنان غیرمسلمان و انجام دادن صحبت های تحریک آمیز با آنها، چه حکمی دارد؟ ... ۳۷۶
- پرسش ۶۲۸ . آیا جایز است با غیرمسلمان اهل شراب هم نشین شد؟ ... ۳۷۶
- پرسش ۶۲۹ . در برخی کشورها روی محصولات آنها مارک ذبح اسلامی نوشته شده است، تهیه آنها چه حکمی دارد؟ ... ۳۷۶
- پرسش ۶۳۰ . آیا خرید وسایل چرمی از غیرمسلمانان جایز است؟ ... ۳۷۷
- پرسش ۶۳۱ . اگر دست خیس با کفش یا صندلی های چرمی که از کشورهای غیراسلامی وارد می شود تماس پیدا کند، آیا نجس می شود؟ ... ۳۷۷
- پرسش ۶۳۲ . دانشجویانی که در کشورهای غیراسلامی درس می خوانند؛ چنانچه از بازار کفش و لباس چرمی تهیه کنند، حکم طهارت و نجاست آن چگونه می شود؟ ... ۳۷۸
- احکام کپی رایت
- پرسش ۶۳۳ . آیا اصولاً تولید نرم افزار حقی برای تولیدکننده ایجاد می کند؟ ... ۳۷۹
- پرسش ۶۳۴ . کپی و تکثیر نرم افزار بدون اجازه تولیدکننده، چه حکمی دارد؟ ... ۳۷۹
- پرسش ۶۳۵ . اگر در ضمن معامله نرم افزار، فروشنده (تولیدکننده اصلی) عدم تکثیر و کپی را شرط نماید یا عقد را مبتنی به آن قرار دهد. حکم تکثیر آن چیست؟ ... ۳۸۰

پرسش ۶۳۶ . تکثیر نرم افزار بدون اجازه تولید کننده در صورتی که از نظر قانون ممنوع باشد حکم آن چیست؟ ...
۳۸۰

پرسش ۶۳۷ . اگر از راه کپی یا تکثیر نرم افزار خسارتی به تولیدکننده وارد آید، آیا موجب ضمان است؟ ... ۳۸۰
پرسش ۶۳۸ . نرم افزارهایی که قبلاً توسط فرد یا افراد دیگری قفل آنها شکسته شده، حکم تکثیر آن چیست؟ ... ۳۸۱

پرسش ۶۳۹ . رایت نرم افزار در حد استفاده شخصی چه حکمی دارد؟ ... ۳۸۲

پرسش ۶۴۰ . آیا در حکم تکثیر نرم افزار تفاوتی بین تولید داخل و خارج وجود دارد؟ ... ۳۸۲

پرسش ۶۴۱ . اگر ندانیم که تولید کننده نرم افزار به کپی و تکثیر و استفاده آن رضایت ندارد، تکلیف چیست؟ ...
۳۸۳

احکام ویژه دانشجویی ... ۳۸۴

کلیدواژه ها (به ترتیب حروف الفبا) ... ۳۸۵

اصطلاح شناسی ... ۳۹۵

کتابنامه ... ۳۹۷

مقدمه

«پرسش‌گری» از آغاز آفرینش انسان، رخ‌نمایی کرده؛ بر بال سبز خود، فرشتگان را فرانشانده، بر برگ زرد خود، شیطان را فرونشانده و در این میان، مقام آدمیت را نشان داده است. آفتاب کوفه چه زیبا فرموده است:

«مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عِلْمٌ» و «مَنْ عِلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ».

هم سؤال از علم خیزد هم جواب

همچنانکه خار و گل از خاک و آب

آری! هر که سؤال هایش آسمانی است، دانش و بینش پاسخش خواهد بود. پویایی و پایایی «جامعه» و «فرهنگ»، در گرو پرسش‌های حقیقت‌طلبانه و پاسخ‌های خردورزانه است. بدون تردید سؤال و پرسش‌گری، وسیله‌ای برای رسیدن به آگاهی‌ها و باورها است، ولی توجه به چند نکته، دارای اهمیت است.

نخست اینکه پرسش‌گر به دنبال حقیقت و یادگیری باشد و پاسخ‌گو در آن موضوع دارای تخصص و صاحب ایده و فکر باشد. دیگر اینکه گمان نرود این پاسخ، کامل‌ترین و آخرین است، بلکه برای يك پرسش، ممکن است چندین پاسخ درست وجود داشته باشد. چه بسا تحقیق‌ها و پاسخ‌های قوی دیگری نیز وجود داشته باشد که با همفکری اساتید، دانشجویان و پژوهشگران گران‌قدر، نیل به آنها ممکن خواهد بود.

اداره مشاوره و پاسخ‌معاونت مطالعات راهبردی نهاد، محفل انسی فراهم آورده است، تا «ابر رحمت» پرسش‌ها را بر «زمین اجابت» پاسخ‌گو باشد و نهال سبز دانش را بارور سازد. ما اگر بتوانیم سنگ صبور جوانان اندیشمند و بالنده ایران اسلامی باشیم، به خود خواهیم بالید.

شایان ذکر است در راستای ترویج فرهنگ دینی، اداره مشاوره و پاسخ‌نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، تاکنون بیش از دویست هزار پرسش دانشجویی را در موضوعات مختلف اندیشه دینی، مشاوره، احکام و ... پاسخ داده است.

این اداره دارای گروه‌های علمی و تخصصی، به شرح زیر است:

- قرآن و حدیث؛

- احکام؛

- فلسفه، کلام و دین پژوهی؛

- حقوق و فلسفه احکام؛

- اخلاق و عرفان؛

- تربیتی و روان‌شناسی؛

- اندیشه سیاسی؛

- فرهنگی و اجتماعی؛

- تاریخ و سیره.

آنچه پیش رو دارید، بخشی از پرسش‌های احکام دارای فراوانی در میان قشر جوان و دانشگاهیان است که از سوی محقق ارجمند حجه‌الاسلام سیدمجتبی حسینی (زیدعزّه) پاسخ داده شده است. ویژگی‌های این مجموعه و شیوه تنظیم آن در چند نکته ذیل بیان می‌شود:

الف. پاسخ پرسش‌ها همراه با مأخذ و مستندات آن آورده شده است.
 ب. پاسخ‌های هم‌مضمون، با عبارت یکسان و روان تحریر شده است؛ از این رو بیشتر پاسخ‌ها اقتباسی است.
 ج. جهت اتقان و اطمینان بیشتر علاوه بر مستندسازی پاسخ‌ها، از دفاتر مراجع بزرگوار نیز استفتا شده است.
 د. جهت دستیابی آسان به پاسخ‌ها، در انتهای کتاب فهرست کلیدواژه‌ها و اصطلاحات براساس «حروف الفبا» تنظیم شده است.
 ه. در تنظیم کتاب، نظر حضرت امام خمینی قدس سره به عنوان اولین فتوا آمده و فتاوی دیگر مراجع بزرگوار - که نامشان به ترتیب حروف الفبایی در ذیل می‌آید - پس از آن ذکر گردیده است:

۱. حضرت آیه الله حاج شیخ محمدتقی بهجت (قدس سره الشریف)
۲. حضرت آیه الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی (قدس سره الشریف)
۳. حضرت آیه الله حاج سید علی حسینی خامنه‌ای (دام‌ظله العالی)
۴. حضرت آیه الله حاج سید علی حسینی سیستانی (دام‌ظله العالی)
۵. حضرت آیه الله حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی (دام‌ظله العالی)
۶. حضرت آیه الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (قدس سره الشریف)
۷. حضرت آیه الله حاج شیخ حسین نوری همدانی (دام‌ظله العالی)
۸. حضرت آیه الله حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی (دام‌ظله العالی)
۹. حضرت آیه الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی (دام‌ظله العالی)

گفتنی است که در متن کتاب تنها به ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار اکتفا شده است، لذا از ساحت آن بزرگواران پوزش می‌طلبیم و از درگاه خداوند متعال برای ایشان، دوام عزت و سلامتی مسئلت داریم. برآنیم با توفیق خداوند، به تدریج ادامه این مجموعه را تقدیم شما خوبان کنیم. پیشنهادها و انتقادهای سازنده شما، راهنمای ما در ارائه شایسته و پربار مجموعه‌هایی از این دست خواهد بود.
 در پایان از تلاش‌های مخلصانه مؤلف محترم و مجموعه همکاران اداره مشاوره و پاسخ، به خصوص حجج اسلام سید محمد تقی علوی و صالح قنادی (زیدعزهما) که در بازخوانی و آماده‌سازی این اثر تلاش کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود و دوام تاز: «عمل کردن به آنچه مجتهد در مسائل شرعی فتوا می‌دهد».
 گفتنی است: اگر چه واژه تقلید به معنای پیروی بدون چون و چرا، خوشایند نیست؛ اما در آموزه‌های فرهنگ اسلامی، مقلد کسی است که از حاصل تلاش علمی مجتهد استفاده می‌کند و مسؤلیت درستی و نادرستی استنباط احکام را بر عهده مجتهد می‌گذارد و چه بسا کاربرد واژه «تقلید» (برگرفته از «قلاده» به معنای گردن بند)، به این منظور باشد.

پیشینه تقلید

پرسش ۲. تقلید از مجتهد از چه زمانی شروع شده است؟ آیا در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیهم السلام) نیز مطرح بوده است؟

مراجعه به فقیه و اسلام شناس، جهت آگاهی به احکام الهی و اطمینان نسبت به درستی اعمال، ریشه در تاریخ صدر اسلام و عصر ائمه (علیهم السلام) دارد و طبق نظر برخی از بزرگان، دو آیه در این زمینه نازل شده است ۳؛ آنجا که خداوند متعال می‌فرماید: «فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ» ۴؛ «اگر نمی‌دانید از آگاهان بپرسید».
 هر چند «اهل ذکر» در روایات به امامان (علیهم السلام) - که مصداق بارز و کامل آیه هستند - تفسیر شده است؛ ولی شأن نزول و مورد، کلیت آیه را تخصیص نمی‌زند و محدود به آنان نمی‌سازد و شامل هر اهل خبره‌ای می‌گردد و فقیهان نیز از جمله آنها هستند.

در جای دیگر می‌فرماید: «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْ لَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ» ۵؛ «شایسته نیست مؤمنان همگی [به سوی میدان جهاد] کوچ کنند؛ چرا از هر گروهی، طایفه‌ای از آنان کوچ نمی‌کنند [و طایفه‌ای بمانند] تا در دین [و معارف و احکام اسلام] آگاهی پیدا کنند و به هنگام بازگشت به سوی قوم خود آنها، را انداز نمایند تا [از مخالفت فرمان پروردگار] بترسند و خودداری کنند».

تردیدی نیست که «تفقه» در این آیه، مفهومی گسترده دارد و شامل معارف و احکام اسلام - اعم از اصول و فروع دین - می‌شود. از سوی دیگر مردم به پذیرش سخنان این گروه - که در حوزه دین تربیت و پرورش یافته‌اند - دعوت شده‌اند و این همان رجوع به فقیه و اهل خبره است.

رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) برخی از صحابه را برای تبلیغ و تعلیم احکام دین، به سرزمین‌های اطراف

می‌فرستاد. مصعب بن عمیر و معاذ بن جبل از نمونه‌های بارز آنان به شمار می‌آیند. آن حضرت می‌فرمود: «از افتا بدون علم خودداری کنید که لعن فرشتگان را به دنبال خواهد داشت». ۶. این امر نشانگر آن است که فتوا دادن از سوی مفتی و فقیه و تقلید و پیروی کردن از طرف مردم، در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح بوده است و رجوع به فقیه پس از رحلت آن حضرت نیز همانند گذشته، ادامه داشت تا آنکه در دوران امام باقر و امام صادق (علیهما السلام)، فزونی گرفت. فقیهان بی‌شماری در مکتب آن دو بزرگوار، تربیت و پرورش یافتند و به منظور احیا و تعلیم احکام، به شهرهای مختلف کوچ کردند و بسیاری از مردم - که شیفته و تشنه معارف و احکام الهی بودند و در نقاط دور دست زندگی می‌کردند و دستشان از اهل بیت کوتاه بود - به سراغ آنان می‌رفتند و مسائل خود را از ایشان می‌پرسیدند و از علم بی‌کران ائمه (علیهم السلام) سیراب می‌گشتند. این همان «تقلید» است که به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود:

۱. حضرت باقر (علیه السلام) به ابان بن تغلب می‌فرماید: **«اجلس فی مسجد المدینه و آفت الناس فانی أحب أن أری فی شیعتی مثلك»**؛ «در مسجد مدینه بنشین و به مردم فتوا بده؛ زیرا دوست دارم در میان شیعیانم کسانی همچون تو باشند». ۸.

۲. شعبه عرقوقی می‌گوید: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: **«ریمَا إحتجنا أن نسال عن الشئ ء فمن نسال»**؛ «گاهی ما می‌خواهیم سؤال و مشکل دینی خود را از کسی بپرسیم (و به شما به جهت دوری راه یا حالت تقیه و... دسترسی نداریم)، شما بگویید به چه کسی رجوع کرده و سخن او را بپذیریم؟» حضرت در جواب فرمود: **«علیک بالأسدی یعنی آبا بصیر»**؛ یعنی، شما می‌توانید به ابوبصیر مراجعه کنید. ۹. این امر به همین شکل در عصر امامان (علیهم السلام) بعد نیز تا زمان غیبت صغرای حضرت مهدی (عج) ادامه یافت.

۳. حسن بن علی بن یقظین می‌گوید: به امام رضا (علیه السلام) عرض کردم: **«لا اکاد أصل إلیک أسألك عن کل ما احتاج إلیه من معالم دینی. أفیونس بن عبد الرحمن ثقة أخذ منه ما احتاج إلیه من معالم دینی فقال نعم»**؛ «من نمی‌توانم به جهت هر مشکل دینی که برایم پیش می‌آید، از شما سؤال کنم! پس آیا یونس بن عبدالرحمان ثقة و راستگو است و می‌توانم پاسخ نیازهای دینی خود را از او دریافت کنم؟ حضرت فرمود: آری».

۴. حضرت مهدی (عج) در توفیق شریف و معروف خود به اسحاق بن یعقوب - به عنوان یک قاعده کلی - این چنین می‌نگارد: **«... و أما الحوادث الواقعة فارجعوا فیها إلی رواة احادیثنا فانهم حجتی علیکم و أنا حجة الله علیهم»**؛ «در پیشامدهایی که رخ می‌دهد، به روایان احادیث ما (فقها) مراجعه کنید که آنها حجت من بر شمایند و من حجت خدا بر ایشان».

بر اساس این توفیق و دیگر روایات، مسئله رجوع به فقیه در عصر غیبت کبری، شکل دیگری به خود گرفت و دو راه «اجتهاد» و «تقلید» مصطلح به وجود آمد و فقیهان و مجتهدان جامع شرایط، مسؤلیت افتا و پاسخ‌گویی را به عهده گرفتند و خلأ و مشکل عدم دسترسی به امام معصوم را با حضور خود در عرصه اجتماع پر کردند. این امر تاکنون ادامه دارد و خواهد داشت؛ چنان که شیخ طوسی می‌گوید: «من شیعه امامی را از زمان حضرت علی (علیه السلام) تاکنون (قرن پنجم هجری) این گونه یافتم که پیوسته سراغ فقیهان خود رفته و در احکام و عبادات خود، از آنان استفتا می‌کردند و بزرگان آنان نیز پاسخ و راه عمل به فتوا را به آنان نشان می‌دادند». ۱۲.

ضرورت تقلید

پرسش ۳. چرا تقلید کنیم؟ فلسفه آن چیست؟

ذهن پرسش‌گر هر مسلمانی، در جست‌وجوی فلسفه احکام شرعی است. اهمیت آگاهی از فلسفه تقلید، نسبت به دیگر احکام، بیشتر است؛ زیرا در شریعت اسلام، واجبات و محرماتی وجود دارد که خدای حکیم، آنها را برای سعادت دنیا و آخرت انسان تشریح کرده است و اگر انسان آنها را اطاعت نکند، نه به سعادت مطلوب می‌رسد و نه از عذاب سرپیچی از آنها در امان می‌ماند.

برای شناخت احکام شرعی، آگاهی‌های فراوانی - از جمله: فهم آیات و روایات، شناخت حدیث صحیح از غیر صحیح، کیفیت ترکیب و جمع روایات و آیات و ده‌ها مسئله دیگر - لازم است که آموختن آنها، نیازمند سال‌ها تلاش جدی است. در چنین حالتی، مکلف خود را در برابر سه راه می‌بیند:

نخست اینکه راه تحصیل این علم (اجتهاد) را در پیش گیرد؛

دوم اینکه در هر کاری آرای موجود را مطالعه کرده، به گونه‌ای عمل کند که طبق همه آراء، عمل او صحیح باشد (احتیاط کند)؛

سوم اینکه از رأی کسی که این علوم را به طور کامل آموخته و در شناخت احکام شرعی کارشناس است، بهره جوید. بی‌شک، اگر او در راه اول به اجتهاد برسد، کارشناس احکام شرعی شده، از دو راه دیگر بی‌نیاز، خواهد بود؛ اما تا

رسیدن به آن، ناگزیر از دو راه دیگر است.

راه دوم نیازمند اطلاعات کافی از آرای موجود در هر مسئله و روش‌های احتیاط است و در بسیاری از موارد، به دلیل سختی احتیاط، زندگی عادی او را مختل می‌کند. ناگزیر گزینه «تقلید» برای توده مردم حتمیت می‌یابد. این سه راه اختصاص به برخورد انسان با احکام شرعی ندارد؛ بلکه در هر رشته تخصصی دیگر نیز وجود دارد. به عنوان مثال یک مهندس متخصص را فرض کنید که بیمار می‌شود. او برای درمان بیماری خویش، یا باید خود به تحصیل علم پزشکی بپردازد، یا تمام آرای پزشکان را مطالعه کرده، به گونه‌ای عمل کند که بعداً پشیمان نشود و یا به پزشک متخصص رجوع کند.

راه نخست او را به درمان سریع نمی‌رساند. راه دوم نیز بسیار دشوار است و او را از کار تخصصی خود (مهندسی) باز می‌دارد. از این رو بی‌درنگ از پزشک متخصص کمک می‌گیرد و به رأی او عمل می‌کند.

وی در عمل به رأی پزشک متخصص، نه تنها خود را از پشیمانی آینده و احیاناً سرزنش دوستان نجات می‌دهد؛ بلکه در اغلب موارد، درمان نیز می‌شود. مکلف نیز در عمل به رأی مجتهد متخصص، نه تنها خود را از پشیمانی آخرت و عذاب الهی نجات می‌دهد؛ بلکه به مصالح احکام شرعی نیز دست می‌یابد.

شنیدن فتوا

پرسش ۴. آیا شنیدن فتوا از طریق وسایل ارتباط جمعی (تلفن، اینترنت، رادیو و...) برای مکلف حجیت دارد؟ همه مراجع: اگر به گفته او اطمینان پیدا کند، حجت است. ۱۳

اختلاف مراجع تقلید

پرسش ۵. چرا مراجع تقلید، با یکدیگر اختلاف نظر دارند؟ نظریه‌پردازی مختلف در ادبیات و اصول فقه، برداشت متفاوت از آیات و روایات و اختلاف نظر در سند احادیث و شناخت روایان، به طور طبیعی موجب تفاوت در بعضی از فتاوا می‌شود. گفتنی است این مقدار اختلاف نظر و اختلاف سلیقه، در میان صاحب نظران و حتی متخصصان پزشکی طبیعی است. اگرچه لازم است زمینه‌ای فراهم شود که با کارشناسی و موضوع‌شناسی مناسب، اختلاف فتاوا به حداقل برسد.

معیار تقلید

پرسش ۶. در چه صورت، تقلید از یک مرجع تحقق می‌یابد؟ همه مراجع (به جز صافی): معیار تحقق تقلید، عمل به فتوای مجتهد است. ۱۴
آیه‌الله صافی: معیار تحقق یافتن تقلید، یاد گرفتن فتوای مجتهد به قصد عمل است. ۱۵

رساله مرجع تقلید

پرسش ۷. آیا لازم است برای تقلید از یک مجتهد، تمام رساله او را بخوانیم؟ همه مراجع: خیر، خواندن تمام رساله لازم نیست؛ ولی مسائلی را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد، واجب است یاد بگیرد. ۱۶

پرسش ۸. اگر مرجع تقلید رساله نداشت، آیا تقلید از او جایز است؟ همه مراجع: اگر شرایط مرجعیت تقلید را داشته باشد، تقلید از او جایز است و داشتن رساله شرط نیست. ۱۷

تشخیص علم

پرسش ۹. راه تشخیص علم چیست؟ همه مراجع: مجتهد علم را از سه راه می‌توان شناخت:
۱. خودش یقین کند؛ مثل آنکه از اهل علم باشد و بتواند مجتهد علم را بشناسد.
۲. دو نفر عالم عادل - که می‌توانند مجتهد علم را تشخیص دهند - علمیت او را تصدیق کنند (به شرط آنکه با گفته دو عالم عادل دیگر، تعارض پیدا نکند).
۳. از گفته عده‌ای از اهل علم - که می‌توانند علم را تشخیص دهند - یقین یا اطمینان پیدا شود. ۱۸
تبصره ۱. آیات عظام سیستانی، تبریزی و وحید: اگر یک نفر عالم خبره و مورد اطمینان هم تصدیق کند، کافی است.
تبصره ۲. آیه‌الله بهجت: اگر شخص از هر راهی که اطمینان به علمیت کسی پیدا کند، کافی است.

انتخاب مرجع تقلید

پرسش ۱۰. اگر نتوانیم مجتهد اعلم را بشناسیم، وظیفه چیست؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، مکارم و نوری: باید به اهل خبره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، احتیاط واجب است که از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید.
آیات عظام بهجت، فاضل، صافی و وحید: باید به اهل خبره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، واجب است از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید. ۱۹
آیات عظام تبریزی و سیستانی: باید به اهل خبره مراجعه کنید و در صورت تعارض بین شهادت آنان، نظر آن عده که تخصص‌شان بیشتر است، مقدم دارید. در غیر این صورت باید از کسی تقلید کنید که احتمال علمیت را در او می‌یابید. ۲۰
تبصره. تعبیر آیه‌الله مکارم در مورد «احتمال علمیت»، گمان به اعلم بودن است.

تخصص مراجع تقلید

پرسش ۱۱. آیا تخصصی شدن مراجع تقلید در زمینه‌های مختلف علمی جایز است؟
همه مراجع: اگر هر يك از آنان در بخشی از فقه اعلم باشند، مقلد باید در هر بخشی، از مجتهد اعلم تقلید کند. ۲۱

مسائل مستحدثه

پرسش ۱۲. با پیشرفت علم، ممکن است مسائلی مانند بازاریابی شبکه‌ای پیش بیاید که در منابع اسلامی ذکری از آن به میان نیامده باشد، در این صورت تکلیف چیست؟ آیا مراجع تقلید می‌توانند پاسخگوی آن باشند یا اینکه می‌توانیم از عقلمان کمک بگیریم؟
همه مراجع: هر چند دین اسلام به بسیاری از مسائل کلی و جزئی پرداخته و حکم آن‌ها را بیان کرده است؛ ولی با وجود آن يك سری از مسائل است که به طور صریح و روشن از آنها نامی به میان برده نشده است، اما در آن يك سلسله قواعد کلی وجود دارد که مجتهد می‌تواند بر اساس آن مسائل جدیدی که پیش می‌آید، پاسخ دهد و هیچ راه بن بستى وجود ندارد. امام رضا (علیه السلام) فرمود: «علینا القاء الاصول و علیکم التفریع»؛ «ما بیانگر قواعد کلی هستیم و شما با استفاده از آن‌ها عهده‌دار استنباط فروع و (مسائل جدید)» ۲۲.

مرجع تقلید خانوادگی

پرسش ۱۳. آیا درست است که تقلید افراد خانواده (همسر و فرزند)، تابع سرپرست خانواده است؟
همه مراجع: خیر، در تقلید پیروی از یکدیگر درست نیست و هر کس در این امر مستقل است. ۲۳
تبصره. البته اگر افراد خانواده به صحت تحقیق سرپرست خانواده اطمینان یابند، می‌توانند بر اساس گفته او عمل کنند.

تبعیض در تقلید

پرسش ۱۴. آیا تبعیض در تقلید جایز است؟ یعنی در برخی مسائل به فتوای مجتهدی و در برخی دیگر به فتوای مجتهد دیگری عمل کنیم؟
همه مراجع (به جز وحید): تبعیض در تقلید در صورت تساوی دو یا چند مجتهد جایز است؛ به عنوان مثال می‌توان در مسائل نماز و روزه، از مجتهدی و در خمس از مجتهد دیگر و در ازدواج از شخص سومی تقلید کرد. اما در مسائلی که به هم مربوط است - چنانچه اخذ به فتوای آنان باعث بطلان عمل و یا مخالفت قطعی شود - تبعیض جایز نیست؛ مانند اینکه در احکام نجاست بدن و لباس، به فتوای مجتهدی و در احکام لباس نماز گزار به فتوای دیگری عمل کند. ۲۴

آیه‌الله وحید: تبعیض در تقلید جایز نیست و در صورت تساوی دو یا چند مجتهد، باید به فتوای کسی عمل کند که نظرش مطابق با احتیاط است. در غیر این صورت بین آن دو جمع کند (مثل اینکه یکی به شکسته شدن نماز و دیگری به تمام فتوا داده است که بین آن دو جمع می‌کند). اگر احتیاط ممکن نبود و یا مشقت داشت، می‌تواند از یکی از آنان تقلید کند. ۲۵

تبصره ۱. حکم بالا در تبعیض ابتدایی است؛ یعنی، جایگاه این اختیاری که برای مقلد منظور شده، به پیش از عمل باز می‌گردد و اگر بخواهد بعد از عمل، به فتوای مجتهد دیگر رفتار نماید، در این صورت حکم رجوع و عدول را پیدا می‌کند.

تبصره ۲. طبق فتوای آیه‌الله بهجت و آیه‌الله سیستانی، در صورتی تبعیض در تقلید جایز است که مجتهدان در تقوا و ورع نیز مساوی باشند.

رجوع به مرجع مساوی

پرسش ۱۵. آیا عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع مساوی با او، جایز است؟ به طور مثال آیا در نماز و روزه دانشجوی مسافر، می‌توان به مرجع دیگری که مساوی با مجتهد اول است، رجوع کرد؟
آیات عظام امام و فاضل: آری، رجوع به مساوی جایز است. ۲۶
آیات عظام بهجت و سیستانی: اگر در علم و ورع مساوی باشند، رجوع به مساوی در مسائل غیرمرتبط به هم جایز است؛ برای مثال نمی‌تواند در مسائل احکام روزه مسافر باقی بماند و در احکام نماز رجوع کند. ۲۷
آیه‌الله تبریزی: در خصوص مسائلی که یاد گرفته، رجوع به دیگری جایز نیست. ۲۸
آیه‌الله صافی: در خصوص مسائلی که یاد گرفته، بنابر احتیاط واجب رجوع به مساوی جایز نیست. ۲۹
آیه‌الله خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب، رجوع به مساوی جایز نیست. ۳۰
آیات عظام مکارم و نوری: در خصوص مسائلی که تقلید (عمل) کرده، رجوع به مساوی جایز نیست. ۳۱
آیه‌الله وحید: باید به فتوایی عمل کند که مطابق احتیاط است و اگر احتیاط ممکن نبود و یا مشقت داشت، می‌تواند به فتوای دیگری عمل کند. ۳۲

معنای احتیاط

پرسش ۱۶. احتیاط واجب و مستحب را توضیح دهید؟
اگر مرجع تقلید در مسئله‌ای فتوا نداشت و احتیاط واجب کرده بود، مقلد نمی‌تواند آن را ترك کند؛ بلکه می‌تواند به احتیاط واجب عمل کند و یا در مسئله به مرجع تقلید دیگری - با رعایت «الاعلم فالاعلم» ۳۳ - رجوع کند. اگر احتیاط مستحب داشت، ترك عمل برای مقلد جایز است؛ اگر چه انجام دادن آن ثواب و پاداش دارد. ۳۴

احتیاط وجوب مرجع

پرسش ۱۷. اگر مرجع تقلیدمان در مسئله‌ای احتیاط واجب نمود و ما هم به آن عمل کردیم، آیا می‌توانیم بعد از عمل، به مجتهد دیگری - که اعلم بعد از او است - رجوع کنیم؟
همه مراجع: آری، می‌توانید رجوع کنید. ۳۵
تبصره. اگر بدون توجه به مسئله، برخلاف احتیاط وجوبی مرجع تقلید خویش عمل کرده است و مطابق فتوای مرجع دیگر با رعایت (الاعلم فالاعلم) باشد، صحیح است.

بقاء بر تقلید

پرسش ۱۸. مقلد یکی از مراجع بودم و پس از وفات او، بدون رجوع به مجتهد زنده، به تقلید از او باقی ماندم؛ اکنون چه وظیفه‌ای دارم؟
همه مراجع: نخست باید به مجتهد زنده اعلم مراجعه کنید؛ سپس مطابق نظر او در مسئله بقای بر تقلید از میت، عمل نمایید. ۳۶

پرسش ۱۹. اگر مجتهد میت با مجتهد زنده، در علم و تقوا مساوی باشند، حکم بقا بر تقلید میت چیست؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل و نوری: کسی که در برخی مسائل به فتوای مجتهدی عمل کرده است، بعد از رحلت او می‌تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند. ۳۷
آیات عظام بهجت و مکارم: تنها در مسائلی که به آنها عمل کرده، می‌تواند باقی بماند. ۳۸
آیه‌الله وحید: اگر مجتهدی که وظیفه انسان تقلید از او بوده (لااقل حیات او را درك کرده) از دنیا برود؛ تا وقتی که علمیت مجتهد زنده نسبت به او، برایش ثابت نشود (حتی در صورت تساوی)، باید به فتوای مجتهد میت عمل کند. ۳۹
آیه‌الله تبریزی: تنها در مسائلی که برای عمل یاد گرفته، می‌تواند باقی بماند. ۴۰
آیه‌الله صافی: کسی که در برخی مسائل، به فتوای مجتهدی عمل کرده و یا به قصد عمل یاد گرفته است، می‌تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند. ۴۱
آیه‌الله سیستانی: کسی که در برخی مسائل، تصمیم داشته به فتوای مجتهدی عمل کند (هر چند عمل نکرده باشد)؛ بعد از رحلت او، می‌تواند در همه مسائل بر تقلید او باقی بماند؛ مگر در موارد علم اجمالی بر تکلیف که بنابر احتیاط

واجب باید هر دو فتوا را رعایت کند (مانند موارد اختلاف در قصر و تمام). ۴۲
تبصره. حکم یاد شده در جایی است که پس از فوت مجتهد، به فتوای مجتهد زنده عمل نکرده باشد؛ و گرنه حکم بازگشت از مجتهد زنده به مجتهد میت، در جای خود ذکر شده است.

اعلمیت مجتهد میت

پرسش ۲۰. مرجع تقلید از دنیا رفته و او را از مجتهدان زنده اعلم می‌دانم، آیا می‌توانم بر تقلید او باقی بمانم؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: آری، می‌توانید بر تقلید او باقی بمانید. ۴۳
آیه‌الله بهجت: در مسائلی که به آنها عمل کرده‌اید، واجب است بر او باقی بمانید. ۴۴
آیه‌الله تبریزی: باید در مسائلی که در زمان حیات، از او یاد گرفته‌اید، بر تقلید او باقی بمانید. ۴۵
آیه‌الله صافی: بنابر احتیاط واجب، باید بر تقلید او باقی بمانید. ۴۶
آیات عظام سیستانی، فاضل و وحید: باید بر تقلید او باقی بمانید. ۴۷
آیه‌الله مکارم: باید در مسائلی که به فتوای میت عمل کرده‌اید، بر او باقی بمانید. ۴۸

جاهل قاصر و مقصر

پرسش ۲۱. جاهل قاصر و مقصر چیست؟
«جاهل قاصر» کسی است که در تحصیل علم کوتاهی نکرده است؛ یعنی، در شرایطی بوده است که امکان دسترسی به حکم خدا برای او وجود نداشته و یا خود را جاهل نمی‌داند و احتمال بطلان اعمالش را نمی‌دهد.
«جاهل مقصر» کسی است که در تحصیل کوتاهی کرده است؛ یعنی، امکان آموختن و یاد گرفتن احکام الهی را داشته؛ ولی آنها را یاد نگرفته است.
جاهل قاصر در برخی موارد، مورد عقاب و عذاب خداوند قرار نمی‌گیرد؛ ولی جاهل مقصر سزاوار آن است. ۴۹

احکام وضو

پرسش ۲۲. آیا در قرآن آیه‌ای درباره وضو وجود دارد؟ معنای وضو و فایده آن چیست؟
«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ...» ۵۰؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چون به [عزم] نماز برخیزید، صورت و دستهایتان را تا آرنج بشویید؛ و سر و پاهای خودتان را تا برآمدگی پیشین [هر دو پا] مسح کنید...».
«وضو» در لغت به معنای نظافت و پاکیزه کردن است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «شستن مخصوص؛ که می‌توان آن را به دو صورت انجام داد: ترتیبی و ارتماسی.
وضوی ترتیبی بدین صورت است که به قصد قربت و اطاعت از فرمان خدا، ابتدا صورت و سپس دست راست و بعد دست چپ را بشوید. آن‌گاه با رطوبتی که از شستن دست بر کف آن باقی مانده، سر را مسح کرده و سپس پای راست و در پایان پای چپ را مسح نماید».
وضوی ارتماسی عبارت است از فرو بردن صورت و دست‌ها در آب، به قصد وضو با مراعات شستن از بالا به پایین. گاهی ممکن است بین این دو شیوه تلفیق شود؛ به این معنا که صورت را ارتماسی و دست‌ها را ترتیبی بشوید. این شکل از وضو نیز صحیح است. باید دانست که وضو برای برخی از کارها واجب و برای بعضی دیگر مستحب است.

وضو دارای دو فایده روشن است: بهداشتی و معنوی. از نظر بهداشتی شستن صورت و دست‌ها - آن هم پنج بار یا سه بار در شبانه روز - اثر قابل ملاحظه‌ای در نظافت بدن دارد. مسح بر سر و پاها - که شرط آن رسیدن آب به موها یا پوست سر است - سبب می‌شود این اعضا را نیز پاکیزه بداریم. ضمن اینکه تماس آب با پوست بدن، اثر خاصی در تعادل اعصاب (سمپاتیك و پاراسمپاتیك) دارد. از نظر معنوی وضو چون با قصد قربت و برای رضای خدا انجام می‌گیرد، اثر تربیتی و اخلاقی دارد؛ زیرا مفهوم باطنی وضو این است: «از فرق تا قدم در راه اطاعت تو گام بر می‌دارم». ۵۱

شرایط وضو

پرسش ۲۳. شرایط وضو چیست؟

۱. آب وضو پاک باشد.
۲. آب وضو مطلق باشد (مضاف نباشد).

۳. آب وضو مباح باشد (غصبی نباشد).
۴. ظرف آب وضو مباح باشد.
۵. ظرف آب وضو طلا و نقره نباشد.
۶. اعضای وضو پاک باشد.
۷. برای وضو گرفتن وقت باشد.
۸. به قصد قربت باشد.
۹. ترتیب را رعایت کند.
۱۰. پی در پی باشد.
۱۱. در کارهای وضو از دیگری کمک نگیرد.
۱۲. استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد.
۱۳. مانعی از رسیدن آب بر اعضای وضو نباشد.

موارد وجوب وضو

- پرسش ۲۴. در چه مواردی واجب است وضو گرفته شود؟
 موارد وجوب وضو گرفتن عبارت است از:
۱. نمازهای واجب (غیر از نماز میت)،
 ۲. طواف واجب کعبه،
 ۳. سجده و تشهد فراموش شده،
 ۴. تماس بدن با نوشته قرآن و اسم خداوند،
 ۵. نذر یا عهد و یاقسم خورده باشد که وضو بگیرد.

شستن در وضو

- پرسش ۲۵. منظور از يك بار شستن در وضو چیست؟
 آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، فاضل و مکارم: منظور از يك بار شستن آن است که تمام عضو را بشوید خواه با يك مشت آب باشد یا چندین مشت. پس وقتی عضو به طور کامل شسته شد، يك مرتبه محسوب می شود. ۵۲
 آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، صافی، نوری و وحید: ملاک برای تعیین يك بار شستن قصد انسان است؛ پس اگر به قصد شستن مرتبه اول مثلاً ده مرتبه آب بریزد، اشکال ندارد و همه آنها شستن اول محسوب می شود. ۵۳

- پرسش ۲۶. آیا شستن دست‌ها از آرنج تا مچ کافی است؛ در صورتی که قبلاً دست‌ها را تا مچ شسته باشیم؟
 همه مراجع: خیر، باید بعد از شستن صورت، در هنگامی که دست راست و چپ را می‌شویم، تمام دست شسته شود و اگر تنها تا مچ را بشویم، وضویمان باطل است. ۵۴

- پرسش ۲۷. هنگام وضو چند مرتبه دست می‌کشیم تا اطمینان پیدا کنیم که آب رسیده است؛ آیا این عمل اشکال دارد؟
 همه مراجع: چنانچه به حد وسواس نرسد، اشکال ندارد. ۵۵

- پرسش ۲۸. در وضو شستن صورت و دست‌ها تا چند مرتبه جایز است؟
 آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل و نوری: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم جایز و مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. ۵۶
 آیات عظام بهجت، سیستانی، صافی و وحید: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم مستحب و مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. ۵۷
 آیه‌الله تبریزی: برای مرتبه اول واجب و مرتبه دوم بنا بر نظر مشهور مستحب است؛ ولی احتیاط واجب در دست چپ ترك مرتبه دوم است و برای مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. ۵۸
 آیه‌الله مکارم: برای مرتبه اول واجب و بنا بر احتیاط واجب ترك مرتبه دوم است و برای مرتبه سوم و بیشتر از آن حرام است. ۵۹

سه بار شستن

پرسش ۲۹ . آیا شستن سه بار صورت و دست، وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: شستن سه مرتبه صورت و دست راست، به قصد وضو حرام است؛ ولی وضو را باطل نمی‌کند و اگر دست چپ را سه مرتبه بشوید، مسح او اشکال پیدا کرده و وضو را باطل می‌سازد. ۶۰

مسح سر

پرسش ۳۰ . کسی که موهای جلوی سرش بلند است و آن را بالای سر جمع می‌کند؛ چگونه در هنگام وضو مسح نماید؟

همه مراجع: یا باید بیخ موها را مسح کند و یا فرق سر را باز کرده، پوست سر را مسح نماید. ۶۱

مسح پا

پرسش ۳۱ . مقدار مسح پا از درازا چقدر است؟

آیات عظام امام، بهجت، فاضل، مکارم، نوری و وحید: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا برآمدگی روی پا، مسح کند و بنا بر احتیاط مستحب تا مفصل پا مسح نماید. ۶۲

آیات عظام تبریزی و صافی: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا برآمدگی روی پا، مسح کند و بنا بر احتیاط واجب، تا مفصل پا مسح نماید. ۶۳

آیات عظام خامنه‌ای و سیستانی: باید پا را از سر یکی از انگشت‌ها تا مفصل، مسح کند. ۶۴

پرسش ۳۲ . آیا لازم است مسح پا بر روی شست پا انجام گیرد؟

همه مراجع: لازم نیست مسح حتماً به روی شست پا انجام شود و مسح یکی از انگشتان دیگر نیز کافی است. ۶۵
تبصره. آیه‌الله مکارم: اگر فقط از سر انگشت کوچک مسح بکشد کافی نیست.

رنگ مو

پرسش ۳۳ . آیا رنگ مو و حنا و رنگ پوست میوه‌ها، مانع وضو است؟

همه مراجع: رنگ بدون جرم، مانع نیست. ۶۶

موانع وضو

پرسش ۳۴ . اگر بعد از وضو، در اعضا مانعی ببینیم، چه کنیم؟

همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم و وحید): اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در وقت وضو، به مانع توجه نداشته‌اید، بنا بر احتیاط واجب، دوباره وضو بگیرید. ۶۷

آیات عظام مکارم و وحید: اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در هنگام وضو به آن توجه نداشته‌اید، باید دوباره وضو بگیرید. ۶۸

آیه‌الله سیستانی: اگر ندانید موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضویتان صحیح است؛ ولی اگر در وقت وضو، به مانع توجه نداشته‌اید، بنا بر احتیاط مستحب، دوباره وضو بگیرید. ۶۹

مداد چشم

پرسش ۳۵ . مداد چشم و ریمل، در هنگام وضو چه حکمی دارد؟

همه مراجع: برای وضو، ریمل و مداد بیرون چشم - اگر جرم داشته باشد - باید برطرف شود؛ ولی مقداری که داخل چشم است، برطرف کردن آن لازم نیست. ۷۰

تبصره. بعد از برطرف کردن جرم مواد آرایشی، باقی ماندن رنگ آن مانع وضو نیست.

چرک زیر ناخن

پرسش ۳۶ . اگر چرکی زیر ناخن باشد که مانع رسیدن آب می‌شود، آیا وضو صحیح است؟

همه مراجع: اگر چرک ظاهر نباشد، وضو صحیح است. ۷۱

جوهر خودکار

پرسش ۳۷ . آیا رنگ خودکار مانع از صحت وضو است؟

همه مراجع: اگر جرم داشته باشد، مانع است و باید برای وضو، برطرف شود. ۷۲
تبصره. آیه الله مکارم می گوید: در مورد جوهر خودکار به این نتیجه رسیده اند که جرم ضعیفی دارد و مانع از رسیدن آب به پوست نیست. ۷۳

کرم پوست

پرسش ۳۸. آیا مالیدن کرم به دست و صورت مانع وضو می شود؟
همه مراجع: اگر به حدی باشد که مانع رسیدن آب به پوست نباشد، اشکال ندارد. ۷۴
تبصره. تشخیص این امر به عهده عرف است. ۷۵

ژل مو

پرسش ۳۹. مسح سر بر موهای روغن زده شده، چگونه است؟
همه مراجع: اگر روغن به قدری زیاد نباشد که مانع از رسیدن آب وضو در حال مسح، به پوست یا بیخ موهای جلوی سر یا موها باشد، اشکال ندارد. ۷۶

وضو و نامحرم

پرسش ۴۰. آیا نگاه به نامحرم در حال وضو، باعث بطلان وضو می شود؟
همه مراجع: نگاه عمدی به نامحرم حرام است؛ ولی باعث بطلان وضو نمی شود. ۷۷

شیر آب وضو

پرسش ۴۱. بستن شیر آب در حال وضو، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: اشکال ندارد. ۷۸
تبصره. اگر بعد از ریختن آب روی اعضای وضو، نخست شیر آب بسته شود و سپس وضوی اعضا کامل شود:
۱. از اسراف جلوگیری خواهد شد، ۲. برای مسح، اشکالی پیش نخواهد آمد.

شك در وضو

پرسش ۴۲. در هنگام غسل و وضو زیاد شك می کنم، وظیفه ام چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): نباید به شك خود اعتنا کنید [و مطابق متعارف مردم انجام دهید]. ۷۹
آیات عظام تبریزی و وحید: اگر به حد وسواس برسید، نباید به شك خود اعتنا کنید [و مطابق متعارف مردم انجام دهید]. ۸۰

پرسش ۴۳. کسی که شك دارد وضو گرفته یا نه، آیا باید برای نماز وضو بگیرد؟
همه مراجع: آری، باید وضو بگیرد. ۸۱

پرسش ۴۴. کسی که شك دارد وضویش باطل شده است یا نه، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: بنا می گذارد که وضویش باقی است. ۸۲

شك بعد نماز

پرسش ۴۵. تکلیف کسی که بعد از نماز شك می کند که در هنگام نماز وضو داشته یا نه، چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی، صافی، فاضل و وحید): نمازی که خوانده، صحیح است؛ ولی باید برای نمازهای بعدی، وضو بگیرد. ۸۳
آیات عظام تبریزی، صافی، فاضل و وحید: چنانچه احتمال می دهد، پیش از نماز به گرفتن وضو توجه داشته، نمازی که خوانده صحیح است؛ ولی باید برای نمازهای بعدی، وضو بگیرد. ۸۴

فراموشی در وضو

پرسش ۴۶. اگر بعد از وضو یقین کنیم یکی از اعمال وضو را انجام نداده ایم، وظیفه چیست؟
همه مراجع: اگر موالات وضو از بین نرفته است، محل فراموش شده و بعد از آن را باید بشوید یا مسح کند و اگر

موالات از بین رفته، باید از نو وضو بگیرد. ۸۵

وضو قبل از اذان

پرسش ۴۷. آیا قبل از اذان می‌توان برای نماز وضو گرفت؟
همه مراجع: اگر به قصد داشتن طهارت و انجام کار مطلوبی مانند خواندن قرآن و یا گفتن ذکر وضو بگیرد، می‌تواند نماز را نیز با همان وضو بخواند. ۸۶

خشکی اعضای وضو

پرسش ۴۸. آیا خشک بودن اعضای وضو، قبل از وضو لازم است؟
همه مراجع: خیر، لازم نیست؛ مگر جای مسح که باید خشک باشد. ۸۷
تبصره. اگر رطوبت جای مسح به گونه‌ای کم باشد، که رطوبت کف دست بر آن غلبه کند و بگویند رطوبت مسح تنها از تری کف دست است، اشکال ندارد.

دست کشیدن وضو

پرسش ۴۹. اگر هنگام وضو، به طور سهوی دست از پایین به بالا کشیده شود، آیا وضو صحیح است؟
همه مراجع: اگر عرفاً از بالا به پایین شسته شود، وضو صحیح است؛ هر چند به طور سهوی دست به طرف بالا کشیده شود. ۸۸

راه رفتن در وضو

پرسش ۵۰. اگر هنگام مسح کشیدن راه برویم، وضو باطل می‌شود؟
همه مراجع: راه رفتن در حال مسح اشکال ندارد. ۸۹

خوردن در وضو

پرسش ۵۱. اگر در حین وضو چیزی بخوریم، وضویمان درست است؟
همه مراجع: خوردن چیزی در حال وضو اشکال ندارد؛ ولی بهتر است از کارهایی که حضور قلب را هنگام وضو از بین می‌برد، پرهیز شود. ۹۰

حفظ وضو

پرسش ۵۲. وضوی کسی که از خروج باد معده خودداری می‌کند، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: وضوی او باطل نیست. ۹۱

خواب وضو دار

پرسش ۵۳. خواب در چه حدی وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: اینکه چشم نبیند و گوش نشنود و اگر یکی از این دو مشخصه نباشد، وضو باطل نمی‌شود. ۹۲

وضوی خانم‌ها

پرسش ۵۴. وضو گرفتن زن در جایی که مرد نامحرم او را می‌بیند، چگونه است؟
همه مراجع: گناه کرده؛ ولی وضویش صحیح است. ۹۳

ترشحات زنانه

پرسش ۵۵. آیا ترشحات معمولی خانم‌ها، وضو را باطل می‌کند؟
همه مراجع: خیر؛ مگر آنکه به منی یا بول بودن آن یقین کند. ۹۴

وضوی جبیره

پرسش ۵۶. کسی که دست راست یا چپش شکسته و داخل گچ است، چگونه وضو بگیرد؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل و نوری: باید وضوی جبیره‌ای بگیرد. ۹۵

آیه‌الله بهجت: باید وضوی جبیره‌ای بگیرد و بنا بر احتیاط واجب، تیمم هم کند. ۹۶
 آیات عظام تبریزی، مکارم و وحید: بنا بر احتیاط واجب، باید هم وضوی جبیره‌ای بگیرد و هم تیمم کند. ۹۷
 تبصره ۱. جبیره؛ یعنی، پارچه و پمادی که روی محل زخم یا شکستگی گذاشته می‌شود. شخص یاد شده، می‌تواند وضوی جبیره‌ای را به روش زیر انجام دهد: ابتدا صورت را (با دست چپ یا با گرفتن زیر شیر و یا فرو بردن در آب) بشوید و سپس دست راست را وضوی جبیره‌ای دهد (با دست مرطوب بر روی آن باند یا گچ بکشد) بعد دست چپ را مانند صورت بشوید. آن گاه با رطوبت آن سر و روی پاها را مسح کند.
 تبصره ۲. همه مراجع دست کشیدن با آب وضو روی جبیره را لازم می‌دانند و آیه‌الله مکارم رساندن آب را نیز کافی می‌داند اگرچه با زیر شیر آب قرار گرفتن و پا در آب فرو بردن باشد.

احکام غسل

اهمیت غسل

پرسش ۵۷. درباره غسل و اهمیت آن توضیح دهید؟
«وَأِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا»؛ ۹۸؛ «هنگامی که جنب شدید، خود را بشویید (غسل دهید)».
 غسل در لغت به معنای شستن چیزی برای از بین بردن چرک آن است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «شستن تمام بدن، به قصد قربت و اطاعت از فرمان الهی».
 غسل دو نوع است: غسل واجب و غسل مستحبی.
 غسل‌های واجب عبارت است از: غسل جنابت، حیض، نفاس، استحاضه، مس میت، غسل میت و غسلی که به واسطه نذر و قسم و مانند آن واجب می‌شود.
 تعداد غسل‌های مستحبی فراوان است که در کتاب‌های مفصل از آنها نام برده شده است.
 در میان غسل‌های واجب مهم‌ترین آنها غسل جنابت است. اصل غسل جنابت به تنهایی واجب نیست؛ بلکه برای انجام برخی کارها (مانند نماز، مس قرآن و...) به دستور شرع واجب شده است و انجام دادن این گونه اعمال بدون غسل، گناه است؛ بلکه در برخی موارد عمل باطل خواهد بود.
 غسل جنابت دارای دو فایده و فلسفه مهم است:

۱. طبق تحقیقات دانشمندان، در بدن انسان دو سلسله اعصاب نباتی وجود دارد که تمام فعالیت‌های بدن را کنترل می‌کند: اعصاب سمپاتیك و اعصاب پاراسمپاتیك. این دو رشته اعصاب در سراسر بدن انسان گسترده است. وظیفه اعصاب سمپاتیك، تند کردن و وظیفه اعصاب پاراسمپاتیك، کند کردن فعالیت دستگاه‌های مختلف بدن است. گاهی جریان‌هایی در بدن رخ می‌دهد که این تعادل را به هم می‌زند؛ از جمله آنها حالت ارگاسم (اوج لذت جنسی) است که معمولاً مقارن خروج منی صورت می‌گیرد. از اموری که می‌تواند اعصاب سمپاتیك را به کار وادارد و تعادل از دست رفته را تأمین کند، تماس آب با بدن است و از آنجا که تأثیر ارگاسم روی تمام اعضای بدن به طور محسوس دیده می‌شود، دستور داده شده که بعد از آمیزش جنسی یا خروج منی، تمام بدن با آب شسته شود.
 ۲. غسل جنابت يك دستور اسلامی برای پاک نگه داشتن بدن و رعایت بهداشت، در طول زندگی است. همواره عده‌ای از نظافت خود غافل می‌شوند؛ ولی این حکم اسلامی آنان را وادار می‌کند که در فاصله‌های مختلف خود را شست و شو دهند و بدن را پاک نگه دارند. البته موارد یاد شده، تنها به عنوان حکمت و فلسفه غسل به شمار می‌آید و به هیچ وجه ملاک اصلی وجوب غسل نیست؛ چه اینکه غسل يك واجب تعددی است و نیاز به قصد قربت دارد. از این رو کسی که تازه بدن خود را شسته؛ ولی از او منی خارج شده است، باز باید غسل را انجام دهد. ۹۹
 غسل را به دو صورت می‌توان انجام داد: ترتیبی و ارتماسی. در غسل ترتیبی ابتدا سر و گردن، سپس نیمه راست و بعد از آن نیمه چپ بدن شسته می‌شود. ۱۰۰ در غسل ارتماسی بدن یکباره در آب قرار می‌گیرد (مانند غسل در استخر). در هر دو روش، دست کشیدن لازم نیست؛ بلکه همین اندازه که به نیت غسل، آب به تمام نقاط بدن برسد، کافی است. تمام شرط‌هایی که برای صحیح بودن وضو لازم است، در صحیح بودن غسل نیز شرط است؛ ولی در چند چیز با وضو تفاوت دارد:

۱. در غسل موالات شرط نیست.
۲. در غسل شستن از بالا به پایین لازم نیست. ۱۰۱
۳. در غسل باید آب به پوست بدن برسد؛ ولی در وضو اگر پوست صورت از لای موها پیدا نباشد، لازم نیست. کیفیت انجام دادن غسل برای انواع واجب و مستحب آن، به يك شکل است و هیچ تفاوتی با هم ندارد.

غسل چند منظوره

پرسش ۵۸ . آیا کسی که چند غسل بر ذمه او هست، می‌تواند به نیت همه يك غسل انجام دهد؟
همه مراجع: آری، می‌تواند. ۱۰۲

پرسش ۵۹ . اگر کسی برای انجام غسل خاصی (مانند غسل جنابت) نیت کند و آن را به جا آورد، آیا از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، صافی و مکارم: اگر غسل جنابت باشد و به قصد آن غسل کند، از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؛ ولی اگر غیر غسل جنابت باشد بنا بر احتیاط واجب از سایر غسل‌ها کفایت نمی‌کند. ۱۰۳
آیه الله بهجت: اگر غسل واجب باشد و به قصد آن غسل کند، از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند؛ ولی اگر غسل مستحبی را قصد کند، تنها از غسل‌های مستحبی کفایت می‌کند. ۱۰۴
آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل و وحید: به قصد هر کدام انجام دهد از سایر غسل‌ها کفایت می‌کند.

غسل زیر دوش

پرسش ۶۰ . آیا می‌توان با دوش حمام غسل ارتماسی گرفت؟
همه مراجع: خیر، غسل ارتماسی زیر دوش حمام صحیح نیست و باید غسل ترتیبی انجام داد. ۱۰۵

مبطلات غسل

پرسش ۶۱ . آیا بعد از غسل، خارج شدن بول و باد معده آن را باطل می‌کند؟
همه مراجع: خیر، غسل باطل نمی‌شود؛ ولی باید برای نماز وضو بگیرد. ۱۰۶

غسل و باد معده

پرسش ۶۲ . اگر در اثنای غسل جنابت، حدث اصغر (بول، باد معده و...) خارج شود، آیا غسل صحیح است؟
آیات عظام امام، خامنه‌ای، صافی، فاضل و نوری: غسل باطل نمی‌شود؛ و آن را تمام کند؛ ولی بهتر (احتیاط مستحب) است آن را به قصد آنچه بر ذمه او است (از اتمام یا اعاده) از سر گیرد. در هر صورت باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. ۱۰۷
آیه الله بهجت: لازم نیست غسل را تمام کند و بنا بر احتیاط واجب باید آن را به قصد آنچه بر ذمه او است (اتمام یا اعاده)، از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. ۱۰۸
آیه الله تبریزی: باید غسل را از سر گیرد و بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. ۱۰۹
آیه الله سیستانی: غسل باطل نمی‌شود؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، باید برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو بگیرد. ۱۱۰
آیه الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب، باید غسل را از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. ۱۱۱
آیه الله وحید: بنا بر احتیاط واجب باید غسل را تمام کند و دوباره از سر گیرد و برای نماز و هر کاری که در آن طهارت لازم است، وضو نیز بگیرد. ۱۱۲

غسل موهای بلند

پرسش ۶۳ . آیا در غسل شستن موهای بلند بدن واجب است؟
همه مراجع (به جز امام، فاضل، مکارم و نوری): خیر شستن موهای بلند واجب نیست. ۱۱۳
آیات عظام امام، فاضل، مکارم و نوری: بنا بر احتیاط واجب شستن موهای بلند هم واجب است. ۱۱۴
تبصره. اگر رساندن آب به پوست، بدون شستن آنها ممکن نباشد؛ باید موهای بلند را بشوید که آب به بدن برسد.

شك در غسل

پرسش ۶۴ . اگر بعد از اتمام غسل، در صحت غسل شك کنیم، تکلیف چیست؟
همه مراجع: غسل صحیح است. ۱۱۵

فراموشی در غسل

پرسش ۶۵. اگر پس از غسل بفهمد جایی از بدن را نشسته، تکلیف چیست؟
آیات عظام امام، بهجت، صافی، خامنه‌ای، فاضل و نوری: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سرو گردن باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره سمت راست و سپس سمت چپ بدن را بشوید. ۱۱۶
آیه‌الله تبریزی: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط مستحب آن است که بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر سر و گردن باشد، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف راست و چپ را بشوید. ۱۱۷
آیات عظام سیستانی و مکارم: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط مستحب آن است که بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سرو گردن باشد، بنابر احتیاط واجب، باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره بدن را بشوید. ۱۱۸
آیه‌الله وحید: اگر از طرف چپ بدن باشد، شستن همان مقدار کافی است و اگر از سمت راست باشد، احتیاط (واجب) آن است که باید بعد از شستن آن مقدار، دوباره طرف چپ را بشوید و اگر از سر و گردن باشد، باید بعد از شستن آن، دوباره طرف راست و چپ را بشوید. ۱۱۹

احکام جنابت

پرسش ۶۶. راه‌های تشخیص جنابت چیست؟
همه مراجع: به دو چیز انسان جنب می‌شود:
۱. آمیزش جنسی به مقدار دخول نسبت به مرد و زن [اگرچه منی بیرون نیاید].
۲. بیرون آمدن منی، چه در خواب باشد یا بیداری، کم باشد یا زیاد، با شهوت باشد یا بی‌شهوت، با اختیار باشد یا بی‌اختیار. ۱۲۰

پرسش ۶۷. ودی، مذی و ودی را توضیح دهید؟
همه مراجع: «مذی» به آبی گویند که گاه بعد از ملاعبه و بازی کردن از انسان بیرون می‌آید.
«ودی» به آبی گویند که گاه بعد از منی بیرون می‌آید.
«ودی» به آبی گویند که گاه بعد از بول بیرون می‌آید و کمی سفید و چسبیده است.
همه این آب‌ها در صورتی که مجرا آلوده به بول و منی نباشد، پاک است. ۱۲۱
تصریح: فایده استبرا از بول این است که اگر آب مشکوکی بعد از آن خارج شود، پاک است و وضو را هم باطل نمی‌کند؛ اما اگر استبرا نکرده، باید وضو را اعاده کند و محل را بشوید. فایده استبرا از منی این است که اگر رطوبت مشکوکی از او خارج شود و نداند منی است یا یکی از آب‌های پاک، غسل ندارد و اگر استبرا نکند و احتمال دهد ذرات منی در مجرا باقی بوده و همراه بول یا رطوبت دیگری خارج شده، باید دوباره غسل کند.

تشخیص منی

پرسش ۶۸. راه تشخیص منی و احتلام در مرد چیست؟
همه مراجع (به جز بهجت، صافی و مکارم): خروج منی در مرد دارای سه نشانه است: ۱. همراه با شهوت باشد. ۲. با جستن بیرون آید. ۳. بدن سست شود. اگر هیچ یک از نشانه‌های سه گانه و یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. ۱۲۲
آیات عظام بهجت و مکارم: خروج منی در مرد دارای دو نشانه است:
۱. همراه با شهوت باشد.
۲. با جستن بیرون آید. اگر هیچ یک از دو نشانه یا یکی از آن دو را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. ۱۲۳
آیه‌الله صافی: اگر با شهوت و جستن بیرون آید و یا با جستن بیرون آید و بدن سست شود، آن رطوبت حکم منی را دارد و اگر هیچ یک از این دو نشانه را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری اطمینان پیدا کند که

منی است. ۱۲۴

جنابت زن

پرسش ۶۹. راه تشخیص منی و احتلام در زن چیست؟
همه مراجع (به جز تبریزی، بهجت و نوری): خروج ترشحات زن، اگر همراه با شهوت (اوج لذت جنسی) باشد، حکم به جنابت آنان می‌شود و لازم نیست با جستن بیرون آید و بدن سست شود و اگر بدون شهوت باشد، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. ۱۲۵
آیه‌الله بهجت: خروج ترشحات زن اگر همراه با شهوت (اوج لذت جنسی) باشد و با جستن بیرون آید، حکم به منی می‌شود و اگر هیچ یک از دو علامت و یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. ۱۲۶
آیات عظام تبریزی و نوری: خروج ترشحات زن اگر همراه با شهوت خاصی (اوج لذت جنسی) باشد و بدن پس از آن سست شود، حکم به منی می‌شود و اگر هیچ یک از دو نشانه یا یکی از آنها را نداشت، حکم به منی نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند منی است. ۱۲۷

پاکی ترشحات زنانه

پرسش ۷۰. آیا ترشحات و رطوبت‌هایی که از بانوان خارج می‌شود، پاک است؟
همه مراجع: ترشحات مزبور پاک است و غسل ندارد؛ مگر آنکه یقین کنند بول یا منی است. ۱۲۸

محرمات جنب

پرسش ۷۱. کارهایی که برای شخص جنب حرام است، کدامند؟
چند چیز بر شخص جنب حرام است:
۱. گذاشتن چیزی در مسجد،
۲. خواندن آیه‌های سجده واجب، ۱۲۹
۳. رفتن به مسجد الحرام و مسجد النبی، ۱۳۰
۴. رساندن جایی از بدن به خط قرآن و اسم خداوند،
۵. توقف در سایر مساجد و حرم امامان (علیهم‌السلام) (احتیاط واجب). ۱۳۱

مکروهات جنب

پرسش ۷۲. کارهایی که برای شخص جنب مکروه است، کدامند؟
چند چیز بر شخص جنب مکروه است:
۱. خوردن و آشامیدن،
۲. خوابیدن بدون وضو، ۱۳۲
۳. همراه داشتن قرآن،
۴. مالیدن روغن به بدن،
۵. آمیزش بعد از احتلام،
۶. خضاب با حنا و مانند آن،
۷. تماس بدن با جلد یا حاشیه قرآن،
۸. خواندن بیشتر از هفت آیه از سوره‌هایی که سجده واجب ندارد.

غسل جایگزین وضو

پرسش ۷۳. با چه غسل‌هایی می‌توان نماز خواند؟
آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و فاضل: تنها با غسل جنابت می‌توان نماز خواند؛ ولی با غسل‌های دیگر باید وضو هم گرفت. ۱۳۳
آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری و وحید: با همه غسل‌های واجب و مستحب - غیر از غسل استحاضه متوسطه - می‌توان نماز خواند؛ اگر چه احتیاط مستحب آن است که [در غیر غسل جنابت] وضو هم بگیرد. ۱۳۴

نیت غسل جنابت

پرسش ۷۴. به قصد غسل جنابت به حمام رفتم؛ ولی وقتی که بیرون آمدم شك کردم غسل را انجام داده‌ام یا نه، تکلیف چیست؟

همه مراجع: باید بنا را بر انجام ندادن بگذارید و غسل‌تان را با نیت مربوطه به جا آورید. ۱۳۵

زمان غسل جنابت

پرسش ۷۵. آیا غسل جنابت، فوری بر انسان واجب می‌شود؟

همه مراجع: خیر، غسل جنابت تنها برای نماز و کارهایی که در آن، طهارت شرط است، واجب می‌شود. ۱۳۶

مدت غسل جنابت

پرسش ۷۶. با غسل جنابت تا چه زمانی می‌توان نماز خواند؟

همه مراجع: تا زمانی که یکی از مبطلات وضو رخ ندهد، می‌توان با آن نماز خواند. ۱۳۷

غسل پیش از وقت

پرسش ۷۷. آیا می‌شود غسل جنابت را قبل از وقت نماز انجام داد؟

همه مراجع: اگر به قصد قربت و داشتن طهارت غسل کند، کافی است و با آن می‌تواند نماز بخواند. ۱۳۸

تیمم و جنابت عمدی

پرسش ۷۸. کسی که نمی‌تواند غسل کند، ولی تیمم برایش ممکن است؛ آیا می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند و با تیمم نماز بخواند؟

همه مراجع (به جز فاضل): آری، می‌تواند با همسر خود نزدیکی کند؛ خواه بعد از داخل شدن وقت نماز باشد، یا پیش از آن. ۱۳۹

آیه‌الله فاضل: پیش از داخل شدن وقت نماز، مانعی ندارد و بعد از آن - اگر بدون جهت با عیال خود نزدیکی کند - اشکال دارد؛ ولی اگر نزدیکی برای لذت بردن یا امر عقلائی دیگر باشد، اشکال ندارد. ۱۴۰

شك در منی

پرسش ۷۹. اگر در خواب مایعی از انسان خارج شود که نمی‌داند منی است یا نه، حکمش چیست؟

همه مراجع: اگر نشانه‌های منی را داشته باشد، غسل واجب می‌شود و در صورت شك غسل واجب نیست. ۱۴۱

شك در جنابت

پرسش ۸۰. صبح بعد از بیداری متوجه می‌شوم که محتلم شده‌ام؛ در حالی که اصلاً هیچ‌گونه لذتی در خود حس نکرده‌ام، آیا غسل واجب است؟

همه مراجع (به جز صافی): اگر نشانه‌های منی یا یکی از آنها را نداشته باشد و یا در آنها شك کند، غسل واجب نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری یقین کند که منی است. ۱۴۲

آیه‌الله صافی: اگر هیچ‌یک از نشانه‌های منی را نداشته باشد و یا در آنها شك پیدا نماید غسل واجب نمی‌شود؛ مگر آنکه از راه دیگری اطمینان پیدا کند که منی است. ۱۴۳

رطوبت بعد غسل

پرسش ۸۱. بعد از غسل جنابت، آب مشکوکی از من خارج می‌شود، آیا نجس است و غسل لازم دارد؟

همه مراجع: اگر پیش از انجام دادن غسل، بول کرده باشد، این آب پاک است و غسل ندارد و در غیر این صورت حکم منی را دارد. ۱۴۴

تبصره. فرض مسئله جایی است که شخص به دلیل بیرون آمدن منی، جنب شده و پس از غسل، رطوبت مشکوکی از وی خارج شده است. اما اگر جنابت او از راه آمیزش - بدون خروج منی - بوده و پس از غسل رطوبت مشکوکی مشاهده کرده، پاک است و غسل ندارد؛ هر چند پیش از غسل بول نکرده باشد.

جنابت و تأخیر نماز

پرسش ۸۲ . کسی که بعد از اذان صبح با حالت احتلام از خواب بیدار می‌شود، آیا می‌تواند نماز خود را تا نزدیک طلوع آفتاب به تأخیر اندازد و با تیمم نماز بخواند؟
همه مراجع: اگر نماز خود را به تأخیر اندازد، تا جایی که وقت تنگ شود، گناه کرده است. در این صورت باید تیمم کند و نماز خود را بخواند و نماز او صحیح است. ۱۴۵

احکام استمنا

تعریف استمنا

پرسش ۸۳ . استمنا چیست؟
همه مراجع: «استمنا» آن است که انسان با خود یا دیگری کاری کند که از او منی بیرون آید. انجام دادن آن حرام است. ۱۴۶ و در صورت خروج منی، غسل جنابت واجب می‌شود.

حرمت خودارضایی

پرسش ۸۴ . آیا خودارضایی در صورتی که به حد خروج منی نرسد، باز هم حرام است؟
همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): آری، حرام است؛ ولی غسل بر او واجب نمی‌شود. ۱۴۷
آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: بنا بر احتیاط واجب حرام است؛ ولی غسل بر او واجب نمی‌شود. ۱۴۸
تبصره. فرض مسئله جایی است که با خودارضایی قصد خروج منی دارد.

استمنا در شرایط خاص

پرسش ۸۵ . برخی از روان‌شناسان، استمنا را در شرایطی که امکان حفظ تعادل روحی سالم وجود ندارد، توجیه می‌کنند؛ نظر مراجع چیست؟
همه مراجع: استمنا در هر شرایطی حرام است؛ مگر در جایی که برای معالجه و درمان بوده و درمان آن نیز تنها منحصر به استمنا باشد. ۱۴۹

حرمت استمنا

پرسش ۸۶ . کسی که شرایط ازدواج برایش فراهم نیست و از نظر غریزه جنسی در سختی به سر می‌برد، آیا می‌تواند استمنا کند؟
همه مراجع: خیر، استمنا در هیچ شرایطی جایز نیست. ۱۵۰

استمنا و آزمایشگاه

پرسش ۸۷ . برای تشخیص اینکه مرد قادر بر بچه‌دار شدن هست، آیا می‌تواند استمنا کند تا آزمایش‌های پزشکی بر روی منی او، انجام شود؟
همه مراجع: خیر، این کار جایز نیست؛ مگر آنکه ضرورتی ایجاب کند. ۱۵۱
تبصره. چنانچه در موردی، ضرورت ایجاب نماید که شخص استمنا کند؛ در صورتی که همسر دارد، واجب است این عمل را به وسیله او انجام دهد (نه با اعضا و جوارح خود).

کفاره استمنا

پرسش ۸۸ . آیا استمنا کفاره دارد؟ کفاره آن چیست؟
همه مراجع: خیر، کفاره ندارد؛ ولی باید توبه کند و از این کار دست بردارد. ۱۵۲

استمنا با همسر

پرسش ۸۹ . شخصی به قصد اینکه از همسرش منی خارج شود، او را با دست تحریک می‌کند؛ آیا این کار از نظر شرعی جایز است؟
همه مراجع: آری، استمنا به وسیله بدن همسر جایز است. ۱۵۳

تصاویر تحریک کننده

پرسش ۹۰. آبی که هنگام خواندن مطالب مهیج و یا دیدن تصاویر محرک از انسان خارج می‌شود، چه حکمی دارد؟ همه مراجع: اگر یقین کند که منی است یا نشانه‌های منی را داشته باشد، غسل واجب می‌شود و در صورت شك، آن رطوبت پاک است و غسل ندارد. ۱۵۴

جلوگیری منی

پرسش ۹۱. آیا بر کسی که خودارضایی می‌کند؛ ولی نمی‌گذارد منی خارج شود، غسل واجب است؟ همه مراجع: خیر، تا از او منی خارج نشود، غسل واجب نیست. ۱۵۵

احکام تیمم

اهمیت تیمم

پرسش ۹۲. درباره دلیل تیمم و فایده آن برایم توضیح دهید؟
«فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا» ۱۵۶؛ «[اگر] آب [برای غسل یا وضو] نیابید، با خاک پاک تیمم کنید». «تیمم» در لغت به معنای قصد و اراده کردن است و در اصطلاح فقه «عملی است که در شرایط خاص، جایگزین وضو و غسل می‌شود».

تیمم به این صورت انجام می‌گیرد: ابتدا کف دو دست را بر چیزی که تیمم بر آن جایز است، می‌زنیم. سپس هر دو دست را بر تمام پیشانی و دو طرف آن - از جایی که موی سر می‌روید - تا روی ابروها و بالای بینی می‌کشیم. بعد با کف دست چپ، بر تمام پشت دست راست - از مچ تا سر انگشتان - و در آخر کف دست راست را بر تمام پشت دست چپ می‌کشیم (انگشتان هم جزو کف دست است). ۱۵۷
تیمم دو فایده و فلسفه مهم دارد:

۱. فایده بهداشتی:

خاک به جهت داشتن باکتری‌های فراوان، می‌تواند آلودگی‌ها را از بین ببرد. این باکتری‌ها معمولاً در سطح زمین - که از هوا و نور آفتاب بهتر استفاده می‌کنند - فراوانند. از این نظر خاک می‌تواند تا حدودی جانسین آب شود. با این تفاوت که آب حلال است؛ یعنی، میکروب‌ها را حل کرده و با خود می‌برد؛ ولی خاک میکروب‌کش است و خاکی این اثر بخشی را دارد که کاملاً پاک باشد. از این رو قرآن از آن به «طیب» تعبیر کرده است.

۲. فایده اخلاقی:

تیمم یکی از عبادات است؛ زیرا انسان پیشانی خود را - که شریف‌ترین عضو او است - با دستی که بر خاک زده، لمس می‌کند تا فروتنی و تواضع خود را در پیشگاه خداوند متعال آشکار سازد و به دنبال این کار، متوجه نماز و یا سایر عباداتی شود که در آن وضو و غسل شرط است. به این ترتیب تیمم در پرورش روح تواضع و عبودیت و شکر گزاری در بندگان اثر دارد. ۱۵۸

تیمم بر دو نوع است:

تیمم بدل از وضو و تیمم بدل از غسل. کسی که وظیفه‌اش تیمم است، تا هنگامی که عذر او باقی است، می‌تواند تمام کارهایی را که با وضو و غسل انجام می‌دهد، با تیمم به جا آورد. اگر یکی از امور باطل کننده وضو، از او سر بزند، تیممش باطل می‌شود. باید دانست که تیمم تنها بر زمین و هر چه که این عنوان بر آن صدق می‌کند (خاک، ریگ، کلوخ، سنگ مرمر و سایر اقسام سنگ‌ها) جایز است. ۱۵۹

موارد تیمم

پرسش ۹۳. در چه مواردی باید تیمم کنیم؟

۱. وقت تنگ باشد.

۲. دسترسی به آب نباشد.

۳. آب برای انسان ضرر داشته باشد.

۴. بدن یا لباس او نجس بوده و آب بیش از تطهیر آن نیست و لباس دیگری ندارد.

۵. اگر آب را به مصرف وضو یا غسل برساند، افراد مرتبط با او از تشنگی هلاک یا بیمار می‌شوند و یا به سختی می‌افتند.

جنابت و میهمانی

پرسش ۹۴ . اگر شخص در جایی که مهمان است جنب شود، آیا به جهت خجالت می‌تواند به جای غسل، تیمم کند؟
همه مراجع: خجالت مجوز تیمم نیست و باید غسل کند. ۱۶۰
تبصره. چنانچه صبر کند تا وقت نماز تنگ شود - اگر چه گناه کرده - تیمم او در آن هنگام صحیح است و می‌تواند پس از تطهیر بدن و لباس، با آن نماز بخواند.

تیمم بدل از وضو

پرسش ۹۵ . آیا فرقی بین تیمم بدل از وضو و غسل است؟ کیفیت هر دو را بیان کنید؟
آیات عظام امام، مکارم و نوری: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در تیمم بدل از غسل، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. ۱۶۱
آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی و وحید: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در هر دو، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. ۱۶۲
آیه‌الله خامنه‌ای: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است و احتیاط واجب آن است در هر دو، بعد از مسح صورت و دست‌ها يك بار دیگر دست‌ها را بر زمین زند و با آن پشت دست راست و سپس پشت دست چپ را مسح کند. ۱۶۳
آیه‌الله فاضل: کیفیت تیمم در هر دو به يك شکل است؛ ولی بهتر است در هر دو، زدن دست‌ها بر زمین سه بار انجام گیرد، به این ترتیب که دو مرتبه پشت سر هم دست‌ها را بر زمین زند و بر پیشانی بکشد و يك مرتبه دیگر بر زمین زند و بر پشت دست‌ها بکشد. ۱۶۴

تیمم بدل از غسل

پرسش ۹۶ . آیا بعد از تیمم بدل از غسل، تیمم بدل از وضو نیز لازم است؟
همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم، نوری و وحید): در تیمم بدل از غسل جنابت، برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو لازم نیست؛ ولی در تیمم بدل از سایر غسل‌ها، برای نماز وضو یا تیمم بدل از وضو نیز لازم است. ۱۶۵
آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری و وحید: خیر، لازم نیست برای نماز، وضو یا تیمم بدل از وضو بگیرد (خواه غسل جنابت باشد یا غسل‌های دیگر)، به جز غسل استحاضه متوسطه؛ ولی اگر به جا آورد، بهتر (احتیاط مستحب) است. ۱۶۶

وقت تیمم

پرسش ۹۷ . کسی که شك دارد اگر غسل کند، وقت برای نماز او می‌ماند یا نه؛ تکلیفش چیست؟
همه مراجع: در این صورت، باید تیمم کند. ۱۶۷

نماز با تیمم

پرسش ۹۸ . پس از بر طرف شدن عذر، آیا نماز‌هایی را که با تیمم خوانده‌ایم، باید دوباره قضا کنیم؟
همه مراجع: خیر، قضا لازم نیست. ۱۶۸

پرسش ۹۹ . آیا کسی که برای جنابت، تیمم بدل از غسل کرده است، می‌تواند نماز‌های بعدی را نیز با آن تیمم بخواند؟
همه مراجع: آری، تا هنگامی که تیمم و عذرش باقی است، می‌تواند با همان تیمم نماز‌های بعدی را بخواند. ۱۶۹

محل تیمم

پرسش ۱۰۰ . آیا لازم است محل تیمم گرد و غبار هم داشته باشد؟
آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی، فاضل، مکارم و نوری: خیر؛ ولی مستحب است گردی هم داشته باشد. ۱۷۰
آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: تا آنجا که امکان دارد، بنابر احتیاط واجب باید گردی هم داشته باشد. ۱۷۱

تیمم و قرآن

پرسش ۱۰۱ . آیا کسی که وظیفه اش به جای غسل تیمم بوده، می تواند دست به قرآن بزند و یا به مسجد برود؟ آیات عظام امام و نوری: اگر به جهت ضرر داشتن آب و مانند آن، تیمم کرده - در صورتی که تیمم و عذرش باقی است - می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. اما اگر به جهت تنگی وقت، به جای غسل تیمم کرده است، بنا بر احتیاط واجب نمی تواند. ۱۷۲

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، خامنه ای، صافی، فاضل و وحید: اگر به جهت ضرر داشتن آب و مانند آن، تیمم کرده - در صورتی که تیمم و عذرش باقی است - می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. اما اگر به جهت تنگی وقت، به جای غسل تیمم کرده است، نمی تواند. ۱۷۳

آیه الله مکارم: اگر تیمم و عذرش باقی است، می تواند کارهای یاد شده را انجام دهد. ۱۷۴

احکام اسمای متبرکه

اسمای جلاله

پرسش ۱۰۲ . حکم تماس بدن با اسمای جلاله، بدون وضو چگونه است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، صافی و نوری: مس اسمای باری تعالی - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بدون وضو جایز نیست. ۱۷۵

آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، مکارم و وحید: مس اسمای باری تعالی - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بنا بر احتیاط واجب، بدون وضو جایز نیست. ۱۷۶

پرسش ۱۰۳ . لمس کردن کلمه «بسمه تعالی» و یا «...» - که به جای کلمه «الله» می نویسند - بدون وضو چه حکمی دارد؟

امام: مس اسمای باری تعالی یا جزئی از آنها - به هر زبان و کیفیتی که نوشته شده باشد - بدون وضو جایز نیست. ۱۷۷

آیات عظام بهجت، صافی: بنا بر احتیاط واجب، بدون وضو مس نکنند. ۱۷۸

آیات عظام تبریزی، خامنه ای، سیستانی، فاضل، مکارم و نوری: اشکال ندارد (هر چند بهتر است که مس نکنند). ۱۷۹

آیه الله وحید: مس «...» اشکال ندارد؛ ولی مس «بسمه تعالی» بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. ۱۸۰

آرم جمهوری اسلامی

پرسش ۱۰۴ . آیا مس کردن نقش آرم جمهوری اسلامی ایران - که روی نامه ها و ... وجود دارد - حرام است؟ آیات عظام امام، تبریزی، سیستانی، صافی، وحید و نوری: بنا بر احتیاط واجب بدون طهارت مس نکنند. ۱۸۱

آیه الله بهجت: مس آن، بدون طهارت جایز نیست. ۱۸۲

آیه الله خامنه ای: چنانچه در نظر عرف اسم جلاله محسوب و خوانده شود، مس آن بدون طهارت حرام است. ۱۸۳

آیات عظام فاضل و مکارم: اشکال ندارد؛ ولی بهتر است آن را مس نکنند. ۱۸۴

اسامی معصومین

پرسش ۱۰۵ . لمس کردن نام نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) و سلم، امامان (علیهم السلام) و حضرت زهرا علیها السلام بدون وضو چگونه است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه ای، صافی، فاضل، مکارم و نوری: بنا بر احتیاط واجب اسمای آنان را بدون وضو مس نکند. ۱۸۵

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: بهتر (احتیاط مستحب) است اسمای آنان را بدون وضو مس نکند. ۱۸۶

اسم «عبدالله»

پرسش ۱۰۶ . افرادی که اسمشان «عبدالله» و «حبیب الله» و ... است، اگر بدون وضو آن را بنویسند و مس کنند، چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و نوری: مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست؛ هر چند جزئی از اسم مرکب باشد. ۱۸۷

آیات عظام تبریزی، سیستانی و فاضل: اشکال ندارد؛ هر چند بهتر است که مس نکنند. ۱۸۸

آیات عظام مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست؛ هر چند جزئی از اسم مرکب باشد. ۱۸۹

گردن بند اسمای جلاله

پرسش ۱۰۷. استفاده از گردن بند منقش به نام خدا چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و نوری: استفاده از آن مانع ندارد؛ ولی بدون طهارت، آن را مس نکنند. ۱۹۰

آیات عظام تبریزی، سیستانی، فاضل، مکارم و وحید: استفاده از آن مانع ندارد؛ ولی بنابر احتیاط واجب، مس اسم «الله» بدون وضو جایز نیست. ۱۹۱

تبصره. استفاده از گردن بند یاد شده، غیر از تماس بدن با آن است. آنچه ممنوع است، تنها تماس است؛ نه استفاده از آن. بنابراین اگر کسی آن را روی لباس خود بیندازد و یا روکش برای آن بگذارد و بدون طهارت هم باشد، اشکال ندارد.

گردن بند قرآن

پرسش ۱۰۸. آویختن گردن بندی که روی آن آیه قرآن نوشته شده است، در ایام عادت چه حکمی دارد؟ همه مراجع: استفاده از گردن بند مانع ندارد؛ باید نوشته آیه قرآن با بدن تماس پیدا نکند. ۱۹۲

عقیق اسمای جلاله

پرسش ۱۰۹. آیا می‌توان عقیقی که روی آن اسمای متبرکه نوشته شده، به گردن انداخت و با آن به دستشویی رفت؟ همه مراجع: اگر باعث هتک و بی‌حرمتی نشود، اشکال ندارد. ۱۹۳

احکام نماز

اهمیت نماز

پرسش ۱۱۰. درباره وجوب نماز و فواید آن توضیح دهید؟

«أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُنُورِي» ۱۹۴؛ «نماز را به یاد من به پای دارید».

نماز تنها در شریعت اسلام تشریح نشده است؛ بلکه این عبادت در ادیان پیشین نیز به شکل‌های مختلفی وجود داشت. قرآن مجید، آن را از وصایای چند تن از پیامبران ۱۹۵ و امام صادق (علیه‌السلام)، آن را آخرین و مهم‌ترین سفارش‌های پیامبران دانسته است. ۱۹۶

نماز ستون دین و مهم‌ترین و با ارزش‌ترین عبادت‌ها است که اگر در درگاه خداوند پذیرفته شود، عبادت‌های دیگر نیز قبول می‌شود و اگر پذیرفته نشود، اعمال دیگر نیز ارزش نخواهد داشت. از این رو ترك آن، از بزرگ‌ترین گناهان کبیره است. پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمود: «کسی که به نماز اهمیت ندهد و آن را سبک بشمارد، سزاوار عذاب آخرت است».

نماز دارای آثار و برکاتی است؛ از جمله:

۱. احیای ذکر خدا در فرد و جامعه «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُنُورِي» ۱۹۷؛
 ۲. کسب آرامش درونی «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» ۱۹۸؛
 ۳. بهترین عامل باز دارنده از فحشا و منکر «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» ۱۹۹؛
 ۴. بهترین وسیله تقوا و پرهیزکاری «يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا... لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» ۲۰۰.
- نماز یازده جزء واجب دارد: نیت، تکبیر الاحرام، قیام (ایستادن هنگام تکبیر الاحرام و قیام متصل به رکوع)، رکوع، سجود، قرائت، ذکر، تشهد، سلام، ترتیب، موالات. بعضی از این اجزا رکن نماز محسوب می‌شود؛ یعنی، اگر انسان آنها را به‌جا نیاورد یا در نماز اضافه کند، نمازش باطل می‌شود؛ خواه از روی عمد باشد یا به‌طور اشتباه (پنج مورد اول)؛ بر خلاف باقی اجزا که اگر انسان آنها را از روی اشتباه و فراموشی به‌جا نیاورد یا اضافه کند،

نمازش باطل نمی‌شود.
 رعایت بعضی از امور نیز حضور قلب را زیاد می‌کند و در نتیجه نماز در پیشگاه حق پذیرفته‌تر خواهد بود؛ مانند:
 الف. نمازگزار چشم‌ها را نبندد.
 ب. با انگشتان، دست‌ها و موی سر یا صورت بازی نکند.
 ج. در هنگام خواندن حمد یا سوره و یا ذکر، برای شنیدن حرف کسی سکوت نکند.
 د. از هر کاری که خضوع و خشوع را از بین می‌برد، اجتناب ورزد.
 نماز يك ترکیب و هیئت خاصی دارد که اگر نمازگزار به شکل و صورت آن خلل وارد سازد، نماز از بین رفته و در نتیجه باطل می‌شود. این موارد عبارت است از: سخن گفتن، خندیدن با صدا (نه لبخند)، گریستن برای کار دنیایی، روی از قبله برگرداندن، خوردن و آشامیدن، بر هم زدن صورت نماز و کم و زیاد کردن ارکان نماز. اینها را مبطلات نماز نیز می‌گویند.

نمازهای واجب

پرسش ۱۱۱. نمازهای واجب کدام است؟

۱. نماز یومیه،
۲. نماز آیات،
۳. نماز میت،
۴. نماز قضای پدر،
۵. نماز طواف واجب،
۶. نمازی که به سبب اجاره، نذر، عهد و قسم واجب می‌شود.

نمازهای مستحب

پرسش ۱۱۲. نمازهای مستحب کدام است؟

۱. نماز عید فطر [در زمان غیبت]،
۲. نماز عید قربان [در زمان غیبت]،
۳. نماز وحشت،
۴. نماز جعفر طیار،
۵. نماز غفیله،
۶. نماز اول ماه،
۷. نوافل یومیه (نافله‌های شبانه روزی)،
۸. نماز شب،
۹. نماز زیارت،
۱۰. نماز تحیت مسجد،
۱۱. نماز شکر،
۱۲. نماز باران،
۱۳. نماز برآورده شدن حاجت.

لباس نمازگزار

پرسش ۱۱۳. شرایط لباس نمازگزار کدام است؟

۱. پاك باشد (نجس نباشد).
۲. مباح باشد.
۳. از اجزای مردار نباشد (حتی کمر بند و کلاه).
۴. از حیوان حرام گوشت نباشد (به عنوان مثال از پوست پلنگ یا روباه تهیه نشده باشد).
۵. اگر نمازگزار مرد است، لباس او طلا یا ابریشم خالص نباشد و زینت طلا (حتی انگشتر طلا) نپوشد.

مکان نمازگزار

پرسش ۱۱۴. شرایط مکان نمازگزار کدام است؟

۱. مباح باشد (غصبی نباشد).
۲. بی حرکت باشد (مانند اتومبیل در حال حرکت نباشد).
۳. جای آن تنگ و سقف آن کوتاه نباشد تا بتواند قیام و رکوع و سجود را به طور صحیح انجام دهد.
۴. جایی که پیشانی را می‌گذارد (در حال سجده)، پاک باشد.
۵. مکان نماز گزار اگر نجس است، تر نباشد که به بدن یا لباس وی سرایت کند (و اگر خشک باشد، مانعی ندارد).
۶. جایی که پیشانی را در حال سجده می‌گذارد، از جای قدم‌های او بیش از چهار انگشت بسته، پست‌تر یا بلندتر نباشد؛ ولی اگر شیب زمین کم باشد اشکال ندارد.

حجاب در نماز

- پرسش ۱۱۵. اگر خانمی در بین نماز متوجه شود که موهای او از چادر بیرون آمده، تکلیفش چیست؟ اگر بعد از نماز بفهمد، آیا درست است؟
- همه مراجع (به جز بهجت، تبریزی و وحید): اگر در بین نماز بفهمد، باید آن را بلافاصله بپوشاند و نمازش صحیح است؛ به شرط آنکه پوشاندن زیاد طول نکشد. اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. ۲۰۱
- آیات عظام بهجت و وحید: اگر در بین نماز بفهمد، باید آن را بلافاصله بپوشاند و بنابر احتیاط واجب نماز را تمام کند و دوباره بخواند. و اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. ۲۰۲
- آیه‌الله تبریزی: اگر در بین نماز بفهمد، نمازش باطل است و اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است. ۲۰۳

نماز با مانتو

- پرسش ۱۱۶. نماز خواندن با مانتو و روسری چه حکمی دارد؟
- همه مراجع: اگر مقدار واجب پوشش و شرایط لباس نماز گزار در آن رعایت شود، اشکال ندارد؛ هر چند نماز با چادر برای رعایت پوشش در نماز، آسان‌تر و بهتر است. ۲۰۴
- تبصره. مقدار واجب پوشش برای زن در حال نماز، پوشاندن تمام بدن حتی موی سر به جز صورت (به مقداری که در وضو شسته می‌شود) و دست‌ها تا مچ و پاها تا مچ است. اما برای آنکه یقین کند مقدار واجب را پوشانده است، باید ۲۰۵ مقداری از اطراف صورت و قدری پایین‌تر از مچ را هم بپوشاند.

پوشش پا

- پرسش ۱۱۷. آیا پوشاندن کف پا هنگام سجده کردن واجب است؟
- همه مراجع: خیر، پوشاندن روی پا و کف آن واجب نیست. ۲۰۶

لباس نجس

- پرسش ۱۱۸. بعد از نماز فهمیدم که لباس یا بدنم نجس بوده است؛ نمازم چه حکمی دارد؟
- همه مراجع: اگر بعد از نماز متوجه نجس بودن بدن یا لباس شده‌اید، نماز صحیح است. ۲۰۷

فراموشی نجاست لباس

- پرسش ۱۱۹. اگر شخصی نجاست لباس یا بدن را فراموش کرده و نماز خوانده باشد، قضا دارد یا خیر؟
- همه مراجع (به جز سیستانی): باید نماز را دوباره بخواند و اگر وقت آن گذشته است، قضا کند. ۲۰۸
- آیه‌الله سیستانی: اگر فراموشی او از روی بی‌اعتنایی باشد، بنابر احتیاط واجب دوباره بخواند و اگر وقت گذشته است، قضا کند. در غیر این صورت، لازم نیست نماز را دوباره بخواند. ۲۰۹

نماز بر روزنامه

- پرسش ۱۲۰. اگر در نماز جمعه از روزنامه‌ای که اسم خدا در آن نوشته شده، به عنوان زیر انداز استفاده کنیم، چطور است؟
- همه مراجع: نباید بر روی چیزی که ایستادن و نشستن بر آن حرام است (مثل روزنامه یا فرشی که اسم خدا بر آن نوشته شده)، نماز خواند. ۲۱۰

رکوع نماز

پرسش ۱۲۱. آیا در رکوع نماز باید دست‌ها روی زانو باشد؛ یا اگر بالاتر از زانو هم گذاشته شود، اشکال ندارد؟ آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، فاضل، صافی و نوری: در رکوع واجب است، به مقداری خم شود که بتواند کف دست‌ها را بر زانو بگذارد؛ ولی گذاشتن دست‌ها بر زانو‌ها واجب نیست. ۲۱۱
آیات عظام سیستانی و وحید: در رکوع واجب است به مقداری خم شود که بتواند سر انگشت‌ها را بر زانو بگذارد؛ ولی گذاشتن دست‌ها بر زانو‌ها واجب نیست. ۲۱۲
آیه‌الله مکارم: در رکوع واجب است به اندازه‌ای خم شود که بتواند کف دست‌ها را بر زانو بگذارد و گذاشتن کف دست‌ها بر زانو، بنابر احتیاط، واجب است. ۲۱۳

نجاست فرش نمازگزار

پرسش ۱۲۲. اگر فرش اتاق نجس باشد، آیا نماز بر روی آن صحیح است؟
همه مراجع: اگر فرش نجس، خشک باشد و رطوبت آن به بدن یا لباس نمازگزار نرسد، اشکال ندارد. ۲۱۴

نجاست مهر

پرسش ۱۲۳. اگر مهر نماز و یا محل سجده نجس باشد، نماز بر آن صحیح است؟
همه مراجع: خیر، باید مهر و جای سجده پاک باشد، هر چند خشک شده باشد. ۲۱۵

موانع سجده

پرسش ۱۲۴. اگر هنگام گذاشتن پیشانی روی مهر، قسمتی از موی سر یا چادر بین پیشانی و مهر حایل شود، وظیفه چیست؟
همه مراجع: باید به طوری که پیشانی از روی مهر بلند نشود، موی سر یا چادر را کنار بزنند و بعد از استقرار پیشانی روی مهر، ذکر سجده را بگویند. البته اگر پیشانی به مقداری که در سجده لازم است، روی مهر باشد، کنار زدن چادر یا موی سر از پیشانی لازم نیست. ۲۱۶

مهر نماز

پرسش ۱۲۵. سجده بر مهر چرک دار چگونه است؟
همه مراجع: باید بین پیشانی و چیزی که سجده بر آن صحیح است، چیزی حایل نشود. پس اگر مهر به قدری چرک باشد که پیشانی به خود مهر نرسد، سجده باطل است. اما اگر رنگ مهر تغییر کرده است، اشکال ندارد. ۲۱۷

زخم پیشانی

پرسش ۱۲۶. وسط پیشانی جوش زده، در سجده خونی می‌شود، چگونه سجده کنیم؟
همه مراجع: تمام پیشانی جای سجده است و در مورد سؤال، باید با قسمت سالم پیشانی، سجده کنید که مهر خونی نشود. ۲۱۸

تکرار ذکر نماز

پرسش ۱۲۷. اگر جملات «حمد» و سوره یا اذکار نماز چند مرتبه تکرار شود، برای نماز اشکالی ایجاد می‌کند؟
همه مراجع: تکرار کردن آیات «حمد» و سوره یا ذکرهای رکوع و سجود و تسبیحات اربعه، بدون قصد جزئیت - بلکه برای ثواب یا احتیاط - مانعی ندارد؛ به شرط آنکه به حد وسواس نرسد. ۲۱۹

تکرار سر بر مهر

پرسش ۱۲۸. اگر دو بار سر بر مهر بخورد، وظیفه چیست؟
همه مراجع (به جز وحید): اگر مرتبه دوم بی‌اختیار باشد، روی هم یک سجده محسوب می‌شود. ۲۲۰
آیه‌الله وحید: اگر نتواند سر را نگه دارد و بی‌اختیار دوباره به جای سجده برسد، بنابر احتیاط واجب روی هم یک سجده محسوب نمی‌شود (اگر چه یک سجده آورده شده است). پس اگر ذکر نگفته باشد، بنابر احتیاط واجب به قصد آنچه به او امر دارد - اعم از واجب و مستحب - ذکر بگوید. ۲۲۱

تسبیحات نماز

پرسش ۱۲۹. آیا می‌توان به عمد تسبیحات اربعه را کمتر یا بیشتر از سه بار خواند؟
همه مراجع (به جز فاضل): ذکر تسبیحات اربعه يك مرتبه کافی است؛ ولی بهتر است سه بار بگوید و خواندن آن
بیش از سه مرتبه به قصد ذکر، اشکال ندارد. ۲۲۲
آیه‌الله فاضل: احتیاط واجب آن است که تسبیحات اربعه را سه بار بگوید. ۲۲۳

سلام نماز

پرسش ۱۳۰. اگر برای سلام نماز فقط جمله «السلام علیکم ورحمة الله و برکاته» بگوییم، کافی است، یا دو سلام
قبلی هم لازم است؟
همه مراجع: آری، کافی است؛ ولی بهتر است دو سلام قبلی را نیز بگوید. ۲۲۴

طلا در نماز

پرسش ۱۳۱. نماز مرد با زنجیر و انگشتر طلا چه حکمی دارد؟
همه مراجع (به جز خامنه‌ای): نماز با آن باطل است. ۲۲۵
آیه‌الله خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب، نماز با آن باطل است. ۲۲۶

نماز زنان

پرسش ۱۳۲. آیا محل ایستادن خانم‌ها در نماز، باید عقب‌تر از مردها باشد؟
آیات عظام امام، بهجت، صافی و نوری: خیر، اگر جلوتر از مرد هم بایستد اشکال ندارد؛ ولی بهتر است زن عقب‌تر
از مرد بایستد. ۲۲۷
آیه‌الله تبریزی: باید حداقل بین زن و مرد يك وجب فاصله باشد و با رعایت فاصله، اگر زن هم جلوتر بایستد، نمازش
صحیح است. ۲۲۸
آیه‌الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب باید حداقل بین زن و مرد يك وجب فاصله باشد و با رعایت فاصله، اگر زن هم
جلوتر بایستد، نمازش صحیح است. ۲۲۹
آیات عظام فاضل و مکارم: زن باید عقب‌تر از مرد بایستد؛ وگرنه نماز او باطل است و فرقی بین محرم و نامحرم
نیست. ۲۳۰
آیه‌الله سیستانی: بنابر احتیاط لازم، زن باید عقب‌تر از مرد بایستد و فرقی بین محرم و نامحرم نیست. ۲۳۱
آیه‌الله وحید: باید بین مرد و زن در حال نماز، حداقل يك وجب فاصله باشد؛ ولی اگر زن برابر مرد یا جلوتر - در
کمتر از فاصله‌ای که ذکر شد - بایستد و هر دو با هم وارد نماز شوند، باید نماز را دوباره بخوانند. ۲۳۲

حرکت در نماز

پرسش ۱۳۳. اگر در حال خواندن «حمد» و سوره، به انسان تنه بزنند و او بی‌اختیار قدری حرکت کند، نمازش چه
حکمی دارد؟
همه مراجع: اگر از حال نمازگزار خارج نشود، نمازش باطل نیست و ذکر را که در حال حرکت گفته است - بنابر
احتیاط واجب - دوباره در حال آرامش بدن تکرار کند. ۲۳۳
تبصره. تکرار ذکر به نظر آیه‌الله سیستانی، تبریزی و وحید، بنابر احتیاط مستحب است.

نماز روی تخت

پرسش ۱۳۴. آیا نماز خواندن روی تخت و تشک ابری صحیح است؟
همه مراجع: اگر هنگام نماز، تخت حرکت زیادی نداشته و بدن در موقع قرائت و ذکر روی آن آرام باشد، نماز
صحیح است. ۲۳۴

نماز در هواپیما

پرسش ۱۳۵. نماز خواندن در هواپیما و قطار در حال حرکت چگونه است؟
همه مراجع: مکان نماز گزار باید بی‌حرکت باشد. بلی، اگر به واسطه تنگی وقت یا ضرورت دیگری، ناچار باشد که
در هواپیما یا ترن در حال حرکت نماز بخواند، باید استقرار و قبله را در حد ممکن رعایت کند و در حال چرخش به
طرف قبله، چیزی نخواند. ۲۳۵

شرایط نامساعد نماز

پرسش ۱۳۶. در چه صورتی تکلیف نماز از انسان برداشته می‌شود؟
همه مراجع: در هیچ حالتی تکلیف نماز از شخص مکلف ساقط نمی‌شود. اگر نمی‌تواند ایستاده نماز بگذارد، باید نشسته بخواند و اگر نشسته نمی‌تواند، خوابیده و به پهلو راست رو به قبله بخواند. اگر به پهلو راست نمی‌تواند، به پهلو چپ بخواند. در غیر این صورت به پشت بخوابد، به طوری که کف پای او رو به قبله باشد. حتی در اتوبوس یا هواپیما اگر وقت نماز تنگ باشد، باید در حد مقدور نسبت به قبله و رکوع و سجود اقدام کند. ۲۳۶

خوردن در نماز

پرسش ۱۳۷. اگر در حین نماز غذای بین دندان‌ها را فرو برد، اشکالی به نماز می‌رسد؟
همه مراجع (به جز امام، فاضل و نوری): فرو بردن ذرات غذای مانده در لای دندان‌ها، موجب بطلان نماز نمی‌شود. همچنین اگر قند یا شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، نمازش اشکال پیدا نمی‌کند. ۲۳۷
آیات عظام امام و فاضل: فرو بردن ذرات غذای مانده در لای دندان‌ها، موجب بطلان نماز نمی‌شود؛ ولی اگر قند یا شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، نمازش اشکال پیدا می‌کند. ۲۳۸
آیه‌الله نوری: احتیاط واجب آن است که در بین نماز، غذای مانده در لای دندان‌ها را فرو ندهد؛ ولی اگر قند و شکر و مانند اینها در دهان مانده باشد و در حال نماز کم‌کم آب شود و فرو رود، اشکال ندارد. ۲۳۹

حواس پرتی در نماز

پرسش ۱۳۸. پرت شدن حواس در نماز - در حالی که حمد و سوره می‌خواند - نماز را باطل می‌کند یا خیر؟
همه مراجع: حواس پرتی و غرق شدن در افکار مختلف، نماز را باطل نمی‌کند؛ مگر به حدی غافل شود که اگر از او بپرسند چه می‌کند، نتواند پاسخ دهد که نماز می‌خوانم. ۲۴۰

شك در نماز

پرسش ۱۳۹. شك بعد از محل را با مثال توضیح دهید؟
همه مراجع: شك بعد از محل، مانند آن است که در حال خواندن سوره، شك کند «حمد» را خوانده یا نه؛ در رکوع شك کند سوره را خوانده یا نه؛ در سجده شك کند رکوع را انجام داده یا نه؛ بعد از سلام شك کند تشهد را خوانده یا نه و... در تمام این موارد نباید به شك خود اعتنا کند؛ بلکه باید نماز را ادامه دهد و نماز صحیح است. ۲۴۱

كثير الشك

پرسش ۱۴۰. کسانی که زیاد شك می‌کنند، در نماز چه تکلیفی دارند؟
همه مراجع: كثير الشك به کسی می‌گویند که نمی‌تواند، سه نماز پشت سر هم را بدون شك بخواند در این صورت نباید به شك خود اعتنا کند؛ یعنی، هر طرف را که به نفع او است، انتخاب کند. برای مثال اگر در نماز صبح بین دو و سه شك کند، بگوید دو رکعت خوانده‌ام و اگر در به جای آوردن سجده و رکوع شك کند، بگوید انجام داده‌ام. ۲۴۲

نماز احتیاط

پرسش ۱۴۱. کیفیت نماز احتیاط را توضیح دهید؟
همه مراجع: کسی که نماز احتیاط بر او واجب شد، بعد از سلام نماز، باید فوری نیت نماز احتیاط کند و تکبیرة الاحرام بگوید و فقط «حمد» را بخواند و به رکوع و سجده رود. پس از سجده دوم، اگر يك رکعت نماز احتیاط بر او واجب است، تشهد و سلام دهد و اگر دو رکعت بر او واجب است، رکعت دوم را مانند رکعت اول انجام دهد و پس از تشهد، سلام دهد.
نماز احتیاط سوره و قنوت ندارد و باید نیت آن را به زبان نیاورد و بنا بر احتیاط واجب «حمد» و حتی «بسم الله» آن را هم آهسته بگوید. در بین نماز اصلی و نماز احتیاط، کاری که نماز را باطل می‌کند، انجام ندهد. ۲۴۳

سجده سهو

پرسش ۱۴۲. دستور سجده سهو را بیان دارید؟

همه مراجع: برای سجده سهو، بعد از نماز فوری نیت سجده سهو کند و پیشانی را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است، بگذارد و بگوید: «بسم الله و بالله السلام عليك ايها النبي و رحمة الله و بركاته». بعد بنشیند و دوباره سجده رود و ذکری را که گفته شد، بخواند و بنشیند و پس از تشهد بگوید: «السلام عليكم و رحمة الله و بركاته». ۲۴۴ تبصره. آیه الله مکارم: رعایت پوشش بدن، قبله و داشتن وضو نیز لازم است. آیه الله بهجت: بنا بر احتیاط واجب رعایت پوشش، قبله و وضو لازم است.

نماز قضا

پرسش ۱۴۳. کسی که نماز و روزه قضا بر گردن دارد، آیا می‌تواند نماز و روزه مستحبی به جا آورد؟ همه مراجع: می‌تواند نماز مستحبی بخواند؛ ولی نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد. ۲۴۵

پرسش ۱۴۴. آیا برای خواندن نماز قضا، می‌توانیم به جماعت اقتدا کنیم؟ همه مراجع: بلی، اقتدا به جماعت در نماز قضا، اشکال ندارد و لازم نیست هر دو يك نماز بخوانند؛ بلکه قضای نماز صبح را می‌توان به نماز ظهر یا عصر امام جماعت اقتدا کرد. ۲۴۶

نماز قضای پدر

پرسش ۱۴۵. آیا قضای نماز پدر را باید پسر بزرگ بخواند یا دیگری هم می‌تواند انجام دهد؟ همه مراجع: نماز قضای پدر تنها بر عهده پسر بزرگ خانواده (بعد از فوت پدر) است. اما اگر کس دیگری هم به جا آورد، اشکال ندارد و رفع تکلیف از پسر می‌شود. پسر بزرگ نیز می‌تواند کسی را برای خواندن نماز پدر اجیر کند. اگر پدر وصیت کند که از ثلث مالش برای قضای نماز او اجیر بگیرند، پس از خواندن اجیر، قضای نماز از عهده پسر بزرگ ساقط می‌شود. ۲۴۷

فضیلت نماز جماعت

پرسش ۱۴۶. در نماز فرادا بهتر می‌توانم به مستحبات عمل کنم، در این صورت باز هم جماعت را توصیه می‌کنید؟ همه مراجع: بلی، نماز جماعت مختصر، از نماز فرادایی که طول داده شود، بهتر است. در روایتی آمده است: اگر يك نفر به امام جماعت اقتدا کند، هر رکعت از آن نماز ثواب ۱۵۰ نماز دارد و اگر دو نفر اقتدا کنند، ثواب ششصد نماز دارد... و اگر عدد آنها از ده تجاوز کند؛ چنانچه تمام آسمان‌ها کاغذ، دریاها مرکب، درخت‌ها قلم و جن و انس و ملائکه نویسنده شوند، نمی‌توانند ثواب يك رکعت آن را بنویسند. ۲۴۸

اقتدای نماز جماعت

پرسش ۱۴۷. پس از تکبیر امام جماعت هنوز صف‌های جلو تکبیر نگفته‌اند؛ کسی در صف‌های بعدی تکبیره الاحرام می‌گوید، نمازش چه حکمی دارد؟ همه مراجع (به جز بهجت): اگر صف‌های جلو آماده نماز هستند و تکبیر گفتن آنها نزدیک است، افراد در صف‌های بعدی می‌توانند «تکبیره الاحرام» بگویند و وارد نماز شوند. ۲۴۹ آیه الله بهجت: احتیاط واجب آن است که پیش از تکبیر، کسانی که در صف‌های جلو هستند، تکبیر نگویند. ۲۵۰

محل نماز آیات

پرسش ۱۴۸. اگر خورشید گرفتگی در شهر ما قابل رؤیت نباشد و یا در شهر دیگری زلزله شود، نماز آیات بر ما واجب می‌شود؟ همه مراجع: اموری که نماز آیات برای آنها واجب است، در هر محلی که اتفاق بیفتد، فقط مردم همان جا باید نماز آیات بخوانند و بر مردم شهرهای مجاور آن، واجب نیست. ۲۵۱

نماز استیجاری

پرسش ۱۴۹. آیا می‌توانم برای نماز و روزه‌هایی که از من قضا شده، کسی را اجیر بگیرم و یا دوستانم به من کمک کنند؟ همه مراجع: شخص مکلف تا زمانی که زنده است، نمی‌تواند دیگری را برای انجام دادن نماز و روزه‌های قضا، اجیر کند و یا به کمک بگیرد؛ بلکه واجب است به هر صورت که می‌تواند، خود آنها را به جا آورد. ۲۵۲

نماز شب

پرسش ۱۵۰. کیفیت خواندن نماز شب چگونه است؟

همه مراجع: نافله شب در مجموع یازده رکعت است که چهار نماز دو رکعتی آن، به نیت نافله «شب» و دو رکعت آن به نیت نماز «شفع» و يك رکعت آن به نیت نماز «وتر» خوانده می‌شود.
نافله شب از مهم‌ترین نمازهای مستحبی است که در آیات و روایات، بر آن تأکید شده است و تأثیر عمیقی در صفای روح و پاکی قلب و تربیت نفوس انسانی و حل مشکلات دارد. آدابی برای آن در کتاب‌های دعا ذکر شده است که رعایت آن خوب است؛ ولی می‌توان نماز شب را بدون این آداب و مثل نمازهای معمولی نیز انجام داد. اگر شخص به هر علتی نتواند آخر شب بیدار شود، می‌تواند قبل از خواب آنها را به‌جای آورد. ۲۵۳

سوره نماز مستحبی

پرسش ۱۵۱. آیا خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم است؟

همه مراجع: خواندن سوره در نمازهای مستحبی لازم نیست؛ ولی در بعضی از نمازهای مستحبی (مثل نماز جعفر طیار که سوره مخصوصی دارد)، اگر بخواهد به دستور آن رفتار کند، باید همان سوره را بخواند. ۲۵۴

نماز مستحبی

پرسش ۱۵۲. آیا نماز مستحبی را می‌توان در حال حرکت خواند؟ رعایت قبله در نمازهای مستحبی چگونه است؟
همه مراجع (به جز بهجت): نماز مستحبی در حال حرکت صحیح است و در هنگام راه رفتن و سواری، برای نماز مستحبی رعایت قبله لازم نیست. ۲۵۵
آیه‌الله بهجت: ولی در حال کار کردن در منزل، بنا بر احتیاط واجب، مراعات قبله لازم است. ۲۵۶

نماز جمعه

پرسش ۱۵۳. نماز جمعه واجب است یا مستحب و به جای نماز ظهر محسوب می‌شود یا خیر؟
همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و مکارم): در زمان غیبت ولی عصر (عج)، نماز جمعه واجب تخییری است و بهتر است انسان در این نماز شرکت کند. برای کسی که آن را به‌جا می‌آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند؛ ولی احتیاط آن است که هر دو را بخواند. ۲۵۷
آیه‌الله تبریزی: اگر نماز جمعه با شرایطش اقامه شود، شرکت در آن احتیاط واجب است و برای کسی که آن را به‌جا آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند. ۲۵۸
آیه‌الله صافی: شرکت در اقامه نماز جمعه، بسیار خوب است؛ ولی کسی که نماز جمعه را به‌جا می‌آورد، بنا بر احتیاط واجب باید نماز ظهر را بخواند و به نماز جمعه اکتفا نکند. ۲۵۹
آیه‌الله مکارم: در زمان غیبت ولی عصر (عج)، نماز جمعه واجب تخییری است و برای کسی که آن را به‌جا می‌آورد، کفایت از نماز ظهر می‌کند؛ ولی به‌هنگام تشکیل حکومت اسلامی، احتیاط در خواندن نماز جمعه است. ۲۶۰

نماز غفيله

پرسش ۱۵۴. نماز غفيله چیست؟

همه مراجع: یکی از نمازهای مستحبی «نماز غفيله» است که بین نماز مغرب و عشا خوانده می‌شود. در رکعت اول بعد از حمد، به‌جای سوره این آیه را بگوید:

«وَأَلِّمُوا الْغَيْبَ إِذَا نُودُوا بِهَا لَعَلَّكُمْ أَتَمُونَ» [و آنچه را که از شما پنهان می‌گردد، آموختارید تا در آن کامل شوید] و در قنوت آن بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمِفْتَاحِ الْغَيْبِ الَّتِي لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا» [و به‌جای این کلمه حاجت خود را ذکر و سپس بگوید: «اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ نِعْمَتِي وَ الْقَادِرُ عَلَى طَلِبَتِي تَعْلَمُ حَاجَتِي فَأَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ - عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ - لِمَا قَضَيْتَهَا لِي»]

در رکعت دوم نیز بعد از حمد این آیه را بخواند: «وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَ الْبَحْرِ وَ مَا تَسْقُطُ مِنْ وَرْقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَ لَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَ لَا رَطْبٌ وَ لَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ».

و در قنوت آن بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمِفْتَاحِ الْغَيْبِ الَّتِي لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا» [و به‌جای این کلمه حاجت خود را ذکر و سپس بگوید: «اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ نِعْمَتِي وَ الْقَادِرُ عَلَى طَلِبَتِي تَعْلَمُ حَاجَتِي فَأَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ - عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ - لِمَا قَضَيْتَهَا لِي»]

می‌توان نماز غفيله را به‌جای دو رکعت نافله نماز مغرب به‌جای آورد. ۲۶۱

احکام نماز و روزه اساتید و دانشجویان

روزه اساتید و دانشجویان

پرسش ۱۵۵. اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل يك بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد - به طوری که نزد عرف «سفر» کار آنان شمرده شود - نماز ایشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است.

تبصره ۱. آیه‌الله صافی مدت لازم برای صدق شغل سفر را حداقل چهار ماه رفت و آمد می‌داند.

تبصره ۲ (سفر اول). تمامی دانشجویان و اساتید مذکور، هرگاه بیش از ده روز در وطن خود بمانند، در اولین مسافرت به محل درس و تدریس، باید نماز را شکسته بخوانند و روزه نگیرند. اما پس از يك رفت و برگشت میان وطن و محل تحصیل، به وظیفه خود، مانند کثیرالسفر عمل کنند و نماز را کامل بخوانند و روزه را بگیرند.

تبصره ۳. به فتوای آیه‌الله بهجت، سفر اول با طی مسیر هشت فرسخ، تحقق می‌یابد. از این رو اگر فاصله محل درس و تدریس از وطن، بیش از هشت فرسخ باشد، در همان اولین مسافرت نیز نمازشان در محل تحصیل، کامل و روزه صحیح است.

آیه‌الله تبریزی: دانشجو اگر در مدت کمتر از ده روز، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند، باید احتیاط کند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخواند و اگر روزه گرفت، صحیح است و قضا ندارد. استاد اگر هر هفته، برای تدریس، به حد مسافت شرعی مسافرت می‌کند - چنانچه مدت تدریس، دو ماه یا زیادتر باشد - باید نماز را تمام بخواند و روزه بگیرد. تبصره. با توجه به اینکه آیت الله تبریزی در این مسئله احتیاط واجب دارند، مقلدان ایشان می‌توانند در این مسئله به فتوای مرجع تقلید مساوی و یا اعلم بعدی رجوع کنند و نمازشان را تمام بخوانند و روزه بگیرند.

آیه‌الله سیستانی: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه [اگرچه به طور پراکنده] در رفت و آمد باشند و این برنامه برای مدتی [به طور مثال شش ماه در يك سال و یا حداقل سه ماه در چندسال تحصیلی] ادامه یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

۲. کسانی که سه سال یا بیشتر و هر سال حداقل ۱۵ روز در ماه و یا ۶ ماه در سال [اگرچه به طور پراکنده] در محل تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل تحصیل، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [در بین راه نماز شکسته است].

تبصره ۱. در هر دو صورت اگر در دو هفته اول، قصد اقامت ده روز نکنند، باید احتیاط نمایند؛ یعنی، نمازشان را هم تمام و هم شکسته بخوانند و روزه را هم بگیرند و هم قضا نمایند.

تبصره ۲. با توجه به اینکه آیه‌الله سیستانی، رجوع به مرجع تقلید مساوی را جایز می‌داند، مقلدان ایشان می‌توانند در این مسئله به مرجع مساوی دیگر، مراجعه کنند که نماز را کامل و روزه را صحیح می‌داند.

آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل، اگر در کمتر از ده روز، حداقل يك بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه ایشان صحیح است؛ اما دیگر دانشجویان، نمازشان شکسته و روزه آنها صحیح نیست.

تبصره. با توجه به اینکه آیه‌الله خامنه‌ای در مسئله رجوع به مرجع مساوی، احتیاط واجب دارند، دانشجویان می‌توانند در این مسئله به مرجع تقلید مساوی دیگر، مراجعه کنند؛ [به شرط اینکه مرجع تقلید جدید] رجوع به مرجع مساوی را جایز دانسته باشد و نماز دانشجوی مسافر را تمام و روزه او را صحیح بداند (مانند آیه‌الله بهجت).

آیه‌الله مکارم: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه می‌یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

۲. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود سه - چهار ماه [اگرچه به طور پراکنده] در محل تحصیل یا تدریس و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [در بین راه نماز شکسته است].

آیه‌الله وحید: اگر در هفته حداقل چهار روز بین وطن و دانشگاه رفت و آمد کند و این کار برای مدت يك سال یا بیشتر ادامه داشته باشد، آنجا در حکم وطن است. نماز در آنجا تمام و روزه صحیح است و در بین راه باید احتیاط کند؛

یعنی، نماز را تمام و شکسته بخواند و روزه بگیرد و قضای آن را نیز به جا آورد و اگر رفت و آمد سه روز باشد، در این مورد نیز باید احتیاط کند. ۲۶۲

پرسش ۱۵۶. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

همه مراجع: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است. ۲۶۳
تبصره. در صورتی که از ابتدا به طور جدّ، قصد ماندن ده روز داشته باشند و بعد از خواندن يك نماز چهار رکعتی، به دلیلی تصمیم بر بازگشت به وطن بگیرند؛ نماز و روزه آنها در محل تحصیل کامل خواهد بود.

پرسش ۱۵۷. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (۲۲/۵ کیلومتر) است، حکم نماز و روزه‌شان چگونه است؟
امام: اگر در مدت ده روز، تنها يك مرتبه و به اندازه دو ساعت، از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت شکسته است و روزه صحیح نیست. ۲۶۴
آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل، صافی، مکارم، نوری و وحید: در فرض یاد شده، نماز تمام و روزه صحیح است. ۲۶۵

آیه‌الله تبریزی: بنابر احتیاط واجب، باید نماز را بین شکسته و تمام جمع کنند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. ۲۶۶

آیه‌الله خامنه‌ای: اگر در مدت ده روز، به اندازه يك تا دو ساعت در روز - یا چند روز که مجموع آن به مقدار يك سوم روز یا يك سوم شب باشد - از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. ۲۶۷

پرسش ۱۵۸. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟

همه مراجع (به جز سیستانی): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. ۲۶۸
آیه‌الله سیستانی: نماز تمام و روزه صحیح است. ۲۶۹

پرسش ۱۵۹. حکم نماز و روزه اساتیدی که يك یا چند روز در هفته، به محل تدریس (که فاصله آن با وطن بیش از مسافت شرعی است)، رفت و آمد دارند؛ در دو صورت زیر در محل تدریس و بین راه چگونه است؟
الف. محل تدریس يك شهر است.
ب. محل تدریس شهرهای مختلف است.

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. ۲۷۰
آیات عظام بهجت، خامنه‌ای، فاضل و نوری: اگر رفت و آمد حداقل تا مدتی ادامه داشته باشد - که عرف این کار را شغل او بداند - نماز تمام و روزه صحیح است. ۲۷۱

آیه‌الله تبریزی: اگر در هفته حداقل يك بار برای تدریس، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد می‌کنند، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر رفت و آمدشان در مدت هشت یا نه روز، يك بار انجام می‌گیرد، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد. ۲۷۲

آیه‌الله سیستانی: اگر در ماه، ده روز یا بیشتر در سفر باشند و این امر در مدت يك سال، شش ماه و در مدت بیش از يك سال، تا سه ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. اگر در ماه نه یا هشت روز در سفر باشند، باید احتیاط کنند؛ یعنی، نماز را تمام و شکسته بخوانند و روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند. ۲۷۳

آیه‌الله وحید: اگر چهار روز در هفته را به محل تدریس رفت و آمد داشته باشند، نماز آنان تمام و روزه‌شان صحیح است. اگر سه روز در سفر باشند، بنابر احتیاط بین نماز شکسته و تمام جمع کنند و بنابر احتیاط روزه بگیرند و قضای آن را نیز به جا آورند و اگر کمتر از سه روز باشد، نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. ۲۷۴
آیه‌الله صافی: اگر رفت و آمد حد اقل برای مدت چهار ماه ادامه داشته باشد، نماز تمام و روزه صحیح است. ۲۷۵

سفر اول

پرسش ۱۶۰. حکم نماز و روزه دانشجوی مسافر، در سفر اول چگونه است؟

آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [دیگر دانشجویان بنا بر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند]. آیات عظام صافی، فاضل و نوری: در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. آیه‌الله بهجت: اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است. آیه‌الله مکارم: سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کند؛ یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخواند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند]. آیه‌الله سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند].

مسافت شرعی

پرسش ۱۶۱. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟ آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: مسافت شرعی تقریباً ۲۲/۵ کیلومتر است. ۲۷۶ آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: مسافت شرعی تقریباً ۲۲ کیلومتر است. ۲۷۷ آیه‌الله مکارم: مسافت شرعی تقریباً ۲۱/۵ کیلومتر است.

احکام روزه

اهمیت روزه

پرسش ۱۶۲. درباره اهمیت روزه و فواید آن توضیح دهید؟ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» ۲۷۸؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! روزه بر شما مقرر شده است؛ همان گونه که بر کسانی که پیش از شما [بودند] مقرر شده بود؛ باشد که پرهیزکاری کنید». «روزه» در لغت به معنای امساک و خودداری از هر چیز است و در اصطلاح فقه عبارت است از: «امساک و خودداری از موارد هشت‌گانه ۲۷۹ - از هنگام اذان صبح تا اذان مغرب - به قصد انجام دادن فرمان خداوند». شواهد فراوانی در تاریخ به چشم می‌خورد که روزه در میان یهود و مسیحیت و اقوام و ملت‌های دیگر نیز بوده است. آنان به هنگام مواجهه با غم و اندوه و توبه و طلب خشنودی خداوند، روزه می‌گرفتند تا با این کار در پیشگاه او اظهار عجز و تواضع نموده و به گناهان خود اعتراف کنند. از انجیل استفاده می‌شود که مسیح (علیه‌السلام) چهل شبانه روز، روزه داشته است. ۲۸۰ قرآن مجید به صراحت بیان می‌کند: این فریضه الهی، در امت‌های پیشین نیز واجب بوده است. ۲۸۱

روزه ابعاد گوناگون و تأثیرات مفیدی بر وجود انسان دارد. مهم‌ترین این آثار عبارت است:

۱. روزه روح انسان را تلطیف و اراده او را قوی و غریزه‌هایش را تعدیل می‌کند «لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ».
۲. روزه برای برقراری مساوات میان فقیر و غنی است تا مردم با چشیدن طعم گرسنگی، به یاد فقیران و محرومان بیفتند و حق آنان را ادا کنند. ۲۸۲
۳. روزه اثر بهداشتی و درمانی فراوان دارد و باعث سلامتی و تندرستی جسم می‌گردد. ۲۸۳ الکسی سوفورین (دانشمند روسی) روزه‌داری را طریق درمان بسیاری از بیماری‌ها - از جمله کم‌خونی، ضعف روده‌ها، رماتیسم، نقرس، بیماری‌های چشم، مرض قند و بیماری‌های کلیه و کبد - می‌داند. ۲۸۴

«روزه» عبادت است و باید برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغروب کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام ندهد. این همان نیت روزه است و لازم نیست آن را از قلب خود بگذرانند و یا بر زبان جاری کند. نیت برای روزه ماه رمضان و نذر معین، از اول شب تا اذان صبح و برای روزه غیرمعین (مانند روزه قضا و نذر مطلق) از اول شب تا ظهر روز بعد است. نیت روزه مستحبی، از اول شب شروع شده و تمام روز ادامه دارد تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد.

اگر انسان از روی عمد و اختیار کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید علاوه بر قضا، کفاره نیز بدهد. کفاره روزه، دو ماه روزه است که ۳۱ روز آن باید پی در پی باشد و یا شصت فقیر را سیر کند

و اگر به هر کدام يك مد (تقریباً ۷۵۰ گرم گندم یا جو یا مانند آنها) بدهد، کافی است. دادن پول به فقیر کفایت نمی‌کند؛ مگر اینکه اطمینان داشته باشد فقیر به وکالت از او، طعام خریده، سپس آن را به عنوان کفاره قبول می‌کند. همچنین می‌تواند پول کفاره را به یکی از مراکز و نهادهای مطمئن بدهد که به مصارف یاد شده می‌رسانند (مانند دفاتر مراجع بزرگوار تقلید و کمیته امداد).

روزه های واجب

پرسش ۱۶۳. روزه های واجب کدام است؟

روزه های واجب عبارت است از:

۱. روزه ماه رمضان،
۲. روزه کفاره،
۳. روزه قضا،
۴. روزه نذر و عهد و یمین،
۵. روزه استیجاری،
۶. روزه روز سوم اعتکاف،
۷. روزه جایگزین قربانی در حج تمتع.

روزه های حرام

پرسش ۱۶۴. روزه های حرام کدام است؟

روزه های حرام (روزه هایی که نباید گرفت) عبارت است از:

۱. روزه عید قربان،
۲. روزه عید فطر،
۳. روزه ایام تشریق برای کسی که در منا است،
۴. روزه یوم الشک (روزی که نمی‌داند آخر شعبان است یا اول رمضان) به نیت ماه رمضان،
۵. روزه سکوت،
۶. روزه وصال (شب را نیز تا سحر روزه بگیرد)،
۷. روزه مستحبی زن در جایی که با حق شوهر منافات داشته باشد،
۸. روزه مستحبی فرزندی که باعث آزار و اذیت پدر و مادر گردد،
۹. روزه مریض و هر کس که روزه برای او ضرر دارد،
۱۰. روزه مسافر، به جز مواردی که استثنا شده است.

روزه های مکروه

پرسش ۱۶۵. روزه های مکروه کدام است؟

۱. روزه روز عاشورا،
۲. روزه روز عرفه برای کسی که او را از خواندن دعا باز دارد،
۳. روزه مستحبی مهمان بدون اجازه میزبان،
۴. روزه مستحبی فرزند بدون اجازه پدر و مادر.

روزه خواران

پرسش ۱۶۶. برای چه کسانی روزه خواری جایز است؟

همه مراجع: بر چند دسته روزه واجب نیست، آنان عبارتند از:

۱. پیرمرد و پیرزنی که گرفتن روزه برای آنان مشقت دارد.
۲. زن بارداری که گرفتن روزه برای حمل یا خودش ضرر دارد.
۳. زن شیردهی که گرفتن روزه باری بچه یا خودش ضرر دارد.
۴. بیماری که گرفتن روزه برای او ضرر دارد.
۵. کسی که بیماری دارد که زیاد تشنه می‌شود و نمی‌تواند تشنگی را تحمل کند.
۶. کسی که به سن بلوغ نرسیده است.

۷. زنی که خون حیض و نفاس می‌بیند.
۸. کسی که به مسافرت می‌رود و در جایی قصد اقامت ده روز نمی‌کند.
۹. دختری که به جهت ضعف بنیه گرفتن روزه برای او مشقت فراوان و ضرر دارد.
۱۰. کسی که بی‌هوش است و یا در کما به سر می‌برد.
۱۱. دیوانگان. ۲۸۵

خون لثه روزه‌دار

پرسش ۱۶۷. گاهی از لثه‌هایم خون بیرون می‌آید و با آب دهان مخلوط می‌شود، اگر آن را فرو ببرم روزه باطل می‌شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و نوری): اگر خون لثه در آب دهان مستهک شود، فرو بردن آن روزه را باطل نمی‌کند. ۲۸۶

آیات عظام تبریزی و صافی: اگر خون لثه در آب دهان مستهک شود؛ بنابراین احتیاط واجب فرو نبرد و بیرون بریزد. ۲۸۷

آیه‌الله نوری: فرو بردن آن جایز نیست؛ هر چند در آب دهان مستهک شود. ۲۸۸

روزه‌دار و دندان پزشکی

پرسش ۱۶۸. پرکردن دندان در ماه رمضان چگونه است؟

همه مراجع: پر کردن یا جرم‌گیری و کشیدن دندان در ماه رمضان، برای پزشکان جایز است و برای شخص روزه‌دار زمانی جایز است که مطمئن باشد خون یا آبی که به وسیله دستگاه وارد فضای دهان می‌شود، فرو نخواهد رفت. ۲۸۹

خلط روزه‌دار

پرسش ۱۶۹. آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع (به جز بهجت و سیستانی): فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. ۲۹۰

آیه‌الله بهجت: فرو بردن خلط اگر در حال غیر روزه امر عادی باشد و به فضای دهان نیز نیامده باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد. ۲۹۱

آیه‌الله سیستانی: فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط مستحب آن است که فرو نبرد. ۲۹۲

تبصره. مرز فضای دهان و حلق، مخرج حرف (خ) می‌باشد.

عطر روزه‌دار

پرسش ۱۷۰. آیا استفاده از عطر، شامپو، کرم و رژلب در ماه مبارک رمضان مجاز است؟

همه مراجع: هیچ یک از موارد ذکر شده روزه را باطل نمی‌کند؛ مگر آنکه رژلب، وارد دهان شده و فرو داده شود. ۲۹۳

دود وسیله نقلیه

پرسش ۱۷۱. گاهی انسان روزه‌دار در کنار وسیله نقلیه قرار می‌گیرد و دود آن به حلق او می‌رسد آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

همه مراجع: اگر با این اعتقاد که دود غلیظ به حلقش نمی‌رسد در کنار وسیله نقلیه بایستند و به طور اتفاق دود به حلقش برسد روزه‌اش صحیح است. ۲۹۴

بخار حمام

پرسش ۱۷۲. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه‌دار چه حکمی دارد؟

همه مراجع: بخار آب حمام، روزه را باطل نمی‌کند. ۲۹۵

شستن سر روزه‌دار

پرسش ۱۷۳. شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟
همه مراجع (به جز سیستانی): آنچه روزه را باطل می‌کند، فرو بردن سر زیر آب است؛ به طوری که يك مرتبه آب، همه سر را فراگیرد؛ اما شستن سر زیر شیر و زیر دوش اشکالی ندارد. ۲۹۶
آیه‌الله سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب، روزه را باطل نمی‌کند؛ ولی کراهت شدید دارد و شستن سر زیر شیر و زیر دوش حکم آن را ندارد. ۲۹۷

نگاه روزه‌دار

پرسش ۱۷۴. اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟
همه مراجع: خیر، روزه‌اش صحیح است. ۲۹۸
تبصره. با این عمل از ثواب و ارزش روزه کاسته می‌شود؛ از این رو واجب است چشم، گوش، زبان، قلب و همه اعضا، از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند.

روابط ناشویی روزه‌دار

پرسش ۱۷۵. آیا ملاحظه با همسر - به جز نزدیکی - در حال روزه جایز است؟
همه مراجع: اگر بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود ملاحظه کند - چنانچه اطمینان دارد منی از او خارج نمی‌شود - اشکال ندارد و روزه هر دو نیز صحیح است؛ هرچند اتفاقاً از او منی بیرون آید. البته اگر ملاحظه را ادامه بدهند تا آنجا که احتمال خروج منی پیش آید و خودداری نکند و منی خارج شود روزه او باطل است و قضا و کفاره دارد. ۲۹۹

پرسش ۱۷۶. چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟
همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و مکارم): دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، امامان (علیهم‌السلام) و بنابر احتیاط واجب پیامبران و جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها‌السلام).
آیه‌الله بهجت: دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و امامان (علیهم‌السلام)، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها‌السلام).
آیه‌الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام و امامان (علیهم‌السلام). ۳۰۰
آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و امامان (علیهم‌السلام)، پیامبران و جانشینان آنان و حضرت زهرا (علیها‌السلام).

سحری و اذان

پرسش ۱۷۷. کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه‌اش چه حکمی دارد؟
همه مراجع: ملاك امساك برای روزه، طلوع فجر صادق است. بنابراین اگر با شروع اذان، اطمینان به طلوع فجر پیدا کند، نباید چیزی بخورد و اگر لقمه‌ای در دهان دارد، نباید فرو برد. اما اگر اطمینان به دخول وقت ندارد، می‌تواند چیزی بخورد. ۳۰۱
تبصره. البته برای آنکه دچار شبهه بطلان روزه و وجوب قضا نشود، احتیاط آن است که چند دقیقه قبل از اذان صبح، از خوردن و آشامیدن امساك کند.

پرسش ۱۷۸. اگر شخصی با اعتقاد به اینکه هنوز اذان صبح را نگفته‌اند، مشغول سحری بشود؛ سپس متوجه گردد که اذان صبح گذشته است حکم روزه او چیست؟
همه مراجع (به جز بهجت): اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. ۳۰۲
آیه‌الله بهجت: اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر مشغول سحری شده، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. ۳۰۳
تبصره. فرد یاد شده با وجود اینکه روزه‌اش باطل شده، حق ندارد افطار کند؛ بلکه باید تا شب از مفطرات امساك نماید.

ضعف بدن روزه دار

پرسش ۱۷۹. چشم من ضعیف است و می ترسم روزه برایم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟
همه مراجع: اگر خوف ضرر عقلایی باشد، روزه بر شما واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد بیماری ادامه یافت، قضا هم واجب نیست. تنها برای هر روز ۷۵۰ گرم گندم، جو و یا آرد و ... را به عنوان کفاره به فقیر بدهید. ۳۰۴

تبصره. ملاک ضرر، تشخیص خود شخص است؛ یعنی، همین اندازه که ترس شما نسبت به ضرر، عقلایی باشد، کافی است. احتمال ضرر گاهی از قول متخصص و زمانی از تجربه مریض های مشابه و گاهی از تجربه خود انسان، به دست می آید.

پی نوشت ها :

۱. این منابع عبارت است از: کتاب، سنت، اجماع و عقل.
۲. لسان العرب، ماده، جهد؛ التتقیح فی شرح العروة الوثقی، الاجتهاد و التقليد، ص ۲۰.
۳. التتقیح فی شرح العروة الوثقی، الاجتهاد و التقليد، ص ۸۸ - ۸۵.
۴. انبیاء ۲۱، آیه ۷.
۵. توبه ۹، آیه ۱۲۲.
۶. وسائل الشیعه، ج ۲۷، باب ۴ و ۷.
۷. مورخان می نویسند: امام صادق (علیه السلام) چهار هزار شاگرد داشتند که از بلاد مختلف به حوزة آن حضرت کوچ کرده بودند. ر.ک: اسد، حیدر، الامام الصادق و الصادق و المذاهب الاربعه، ج ۱، ص ۶۹.
۸. مستدرک الوسائل، ج ۱۷، باب ۱۱.
۹. وسائل الشیعه، ج ۲۷، باب ۱۱.
۱۰. همان.
۱۱. همان.
۱۲. عده الاصول.
۱۳. توضیح المسائل، م ۵؛ العروة الوثقی، ج ۱، م ۳۶؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۲۵؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۲۷؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م ۵.
۱۴. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۳۴؛ توضیح المسائل مراجع، م ۲؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م ۲.
۱۵. صافی، توضیح المسائل، م ۲.
۱۶. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۶؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۱؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م ۱۱؛ العروة الوثقی، ج ۱، التقليد، م ۶۲.
۱۷. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۹؛ توضیح المسائل مراجع، م ۲؛ نوری و وحید، توضیح المسائل، م ۲.
۱۸. خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۲۵؛ توضیح المسائل مراجع، م ۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳ و وحید، توضیح المسائل، م ۳.
۱۹. توضیح المسائل مراجع، م ۴۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳ و ۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۴۳ و ۴.
۲۰. سیستانی، تعلیقات علی العروة، م ۱۳ و ۲۰ و ۲۱ و تبریزی، توضیح المسائل، م ۳ و ۴؛ استفتائات، س ۳۲.
۲۱. امام، نوری، فاضل، مکارم و سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج ۱، التقليد، م ۴۷ و دفتر: همه مراجع.
۲۲. وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۶۲.
۲۳. امام، استفتائات، ج ۱، س ۲۴؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۲۴؛ نوری، استفتائات، ج ۱، س ۱۴؛ دفتر: بهجت، سیستانی، خامنه ای، مکارم، وحید و تبریزی.
۲۴. نوری، استفتائات، ج ۲، س ۱۱ و ج ۱، س ۴؛ امام، استفتائات، ج ۱، س ۸ و ۹؛ مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۱۱؛ تبریزی، استفتائات، س ۴۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۱ و ۱۲؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ۱۳ و ۱۴، خامنه ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۸؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۴ و توضیح المسائل، م ۵؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، م ۱۳ و ۳۳.
۲۵. وحید، توضیح المسائل، م ۴.
۲۶. فاضل، توضیح المسائل، م ۱۱؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۱، م ۴.
۲۷. وسیله النجاة، ج ۱، م ۴؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، م ۱۱ و ۱۳.

۲۸. استفتائات، س ۱۱.
۲۹. جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۸.
۳۰. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۳۱.
۳۱. مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۱۴ و ج ۱، ص ۲۶؛ استفتائات، ج ۲، س ۱۲.
۳۲. توضیح المسائل، م ۴.
۳۳. مقصود آن است که مقلد، می‌تواند به فتوای مجتهد دیگری که علمش از مرجع تقلید خودش کمتر و از مراجع تقلید دیگر بیشتر است، عمل کند، اگر مرجع دوم نیز در همان مسئله احتیاط واجب داشت، باز می‌تواند به مرجع سومی که علمش از مرجع دوم کمتر و از مرجع دیگر بیشتر است رجوع کند و ...
۳۴. توضیح المسائل مراجع، م ۷ و ۸.
۳۵. دفتر: همه مراجع؛ عروه الوثقی، ج ۱، باب التقلید، م ۶۳.
۳۶. توضیح المسائل مراجع، م ۹؛ نوری، توضیح المسائل، م ۹؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۲۳؛ دفتر: وحید.
۳۷. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۳۴ و ۴۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۹؛ امام، توضیح المسائل، م ۹؛ فاضل، توضیح المسائل، م ۱۰.
۳۸. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۰؛ توضیح المسائل، م ۱۲ و ۱۳.
۳۹. توضیح المسائل، م ۹.
۴۰. استفتائات، س ۱۴ و ۵۰.
۴۱. جامع الاحکام، ج ۱، س ۲۰.
۴۲. توضیح المسائل، م ۸.
۴۳. نوری، استفتائات، ج ۱، س ۸؛ امام، استفتائات، س ۲۰؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۳۵.
۴۴. توضیح المسائل، م ۱۲ و ۱۳؛ وسیله النجاة، ج ۱، م ۱۴.
۴۵. استفتائات، س ۲۶.
۴۶. توضیح المسائل، م ۹؛ جامع الاحکام، ج ۱، س ۲۰.
۴۷. توضیح المسائل مراجع، م ۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۹.
۴۸. توضیح المسائل، م ۱۰.
۴۹. فرائد الاصول، ج ۲، صص ۳۷۴-۳۷۹؛ التنقیح فی شرح العروه الوثقی کتاب الاجتهاد و التقلید م ۱۶، صص ۱۹۵-۲۰۲.
۵۰. مائده ۵، آیه ۶.
۵۱. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۲۹۱.
۵۲. توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸.
۵۳. نوری، توضیح المسائل، م ۲۴۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۴؛ توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۰۲.
۵۴. العروه الوثقی، ج ۱، افعال الوضوء، م ۱۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۴۸؛ دفتر: خامنه‌ای.
۵۵. العروه الوثقی، ج ۱، افعال الوضوء، الاول و مسئله ۴۷.
۵۶. امام، فاضل و نوری، توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۰۲.
۵۷. بهجت، صافی و سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۴.
۵۸. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸.
۵۹. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۲۴۸.
۶۰. امام، استفتائات، ج ۱، س ۳۵؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۹۰؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۱۳؛ مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۶۱ و ۶۴؛ نوری، استفتائات، ج ۲، س ۳۹؛ دفتر: سیستانی، بهجت، خامنه‌ای و وحید.
۶۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۵۲؛ دفتر: خامنه‌ای.
۶۲. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۵۳ و وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۸.
۶۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۲.
۶۴. همان؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۱۱.
۶۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۵۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۵۴؛ دفتر:

- خامنه‌ای.
۶۶. امام، استفتائات، ج ۱، س ۴۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۲۷؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۴۰؛ تیریزی، استفتائات، س ۱۷۶؛ دفتر: سیستانی، بهجت، صافی، نوری، مکارم و وحید.
۶۷. توضیح المسائل مراجع، م ۲۹۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۹۸؛ دفتر: خامنه‌ای.
۶۸. وحید، توضیح المسائل، م ۳۰۳ و مکارم، توضیح المسائل، م ۳۲۱.
۶۹. توضیح المسائل مراجع، م ۲۹۷.
۷۰. همان، م ۲۴۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۴۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۴۸؛ دفتر: خامنه‌ای.
۷۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۹۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۹۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۹۲؛ دفتر: خامنه‌ای.
۷۲. امام، استفتائات، ج ۱، س ۴۱؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۹۳؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۲۴؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۴۱؛ تیریزی، استفتائات، س ۱۷۶؛ مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۵۵؛ دفتر: بهجت، وحید، سیستانی و نوری.
۷۳. استفتائات، ج ۲، س ۵۵.
- ۷۴.
۷۵. تیریزی، استفتائات، س ۱۵۲؛ سیستانی، Sistani.org، وضو؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۰۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۲۵؛ امام، استفتائات، ج ۱، وضو، س ۴۰؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۹۱ و ۱۰۶؛ دفتر: نوری، وحید، مکارم و بهجت.
۷۶. تیریزی، استفتائات، س ۱۵۴؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۰۶؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۲۵ و ۱۲۷؛ امام، استفتائات، ج ۱ وضو، س ۴۲ و ۴۳؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۰۴ و ۱۱۴ و ۱۴۰؛ مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۶۹؛ سیستانی، Sistani.org، وضو؛ دفتر: نوری، بهجت و وحید.
۷۷. امام، استفتائات، ج ۱، س ۷۱ و دفتر: همه مراجع.
۷۸. امام، استفتائات، ج ۱، س ۳۴؛ العروة الوثقی، ج ۱، افعال الوضو، م ۴۳؛ نوری، استفتائات، ج ۲، س ۴۳؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۱۲.
۷۹. توضیح المسائل مراجع، م ۲۹۹؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۰۰.
۸۰. وحید، توضیح المسائل، م ۳۰۵؛ تیریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۲۹۹.
۸۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۳۰۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۰۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۰۲؛ دفتر: خامنه‌ای.
۸۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۰۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۰۶؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۰۱؛ دفتر: خامنه‌ای.
۸۳. توضیح المسائل مراجع، م ۳۰۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۰۴؛ دفتر: خامنه‌ای.
۸۴. توضیح المسائل مراجع، م ۳۰۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۱۰.
۸۵. العروة الوثقی، ج ۱، شرایط الوضو، م ۴۵.
۸۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۲۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۲۶؛ نوری، استفتائات، ج ۱، س ۴۲.
۸۷. توضیح المسائل مراجع، م ۲۵۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۶۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۲۵۷؛ دفتر: خامنه‌ای.
۸۸. امام، استفتائات، ج ۱، س ۱۶؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۹۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۰؛ دفتر: مکارم، سیستانی، تیریزی، نوری و خامنه‌ای.
۸۹. العروة الوثقی، ج ۱، م ۲۵، شرایط الوضو، الحادی عشر.
۹۰. العروة الوثقی، ج ۱، شرایط الوضو و مستحبات الوضو، الرابع عشر.
۹۱. العروة الوثقی، ج ۱، موجبات الوضو، الثالث.
۹۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۳۲۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۲۹؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۲۴؛ دفتر: خامنه‌ای.
۹۳. امام، سیستانی، نوری، مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۱، شرایط الوضو، م ۳۰ و تیریزی، استفتائات، س ۱۵۸ و دفتر: خامنه‌ای، بهجت، صافی و وحید.
۹۴. العروة الوثقی، ج ۱، باب الاستبراء؛ توضیح المسائل مراجع، م ۷۳.
۹۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۰؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۳۱؛ دفتر: خامنه‌ای.

۹۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۰.
۹۷. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۳۶.
۹۸. مانده ۵، آیه ۶.
۹۹. تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۲۹۴.
۱۰۰. باید دانست که برخی مراجع در ترتیب شستن اعضا احتیاط واجب دارند.
۱۰۱. البته برخی مراجع آیه الله بهجت شستن از بالا به پایین را احتیاط واجب می دانند.
۱۰۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۸۹؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۹۵ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۸۷.
۱۰۳. توضیح المسائل مراجع، م ۳۸۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۹۵؛ فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۱، مستحبات غسل الجنابة، م ۱۵.
۱۰۴. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۲۲۱.
۱۰۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۶۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۶۲؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۰۶. العروة الوثقی، فصل فی مستحبات غسل الجنابه، م ۱۰.
۱۰۷. امام، تحریر الوسیلة، ج ۱، واجبات الغسل، م ۱۹؛ توضیح المسائل مراجع، م ۳۸۶؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۸۵ و نوری، توضیح المسائل، م ۳۸۷ و تعلیقات علی العروة، فصل فی مستحبات الغسل، م ۸.
۱۰۸. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۲۱۸.
۱۰۹. تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۲۰۴.
۱۱۰. توضیح المسائل مراجع، م ۳۸۶.
۱۱۱. همان، م ۳۸۶.
۱۱۲. وحید، توضیح المسائل، م ۳۹۲.
۱۱۳. توضیح المسائل مراجع، م ۳۷۹ و وحید، توضیح المسائل، م ۳۸۵.
۱۱۴. توضیح المسائل مراجع، م ۳۷۹ و نوری، توضیح المسائل، م ۳۸۰.
۱۱۵. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۶۷۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۷۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۹۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۹۳؛ امام، فاضل، نوری و مکارم، تعلیقات علی العروة، احکام الغسل، م ۱۴ و دفتر: خامنه‌ای.
۱۱۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۶۵؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۹۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۶۶.
۱۱۷. توضیح المسائل مراجع، م ۳۶۵.
۱۱۸. توضیح المسائل مراجع، م ۳۶۵.
۱۱۹. وحید، توضیح المسائل، م ۳۷۰.
۱۲۰. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۶ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، احکام غسل جنابت.
۱۲۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳ و ۳۴۸؛ العروة الوثقی، ج ۱، مستحبات غسل الجنابه، م ۲ و ۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۹ و ۷۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴ و ۳۵۴ و دفتر: خامنه‌ای.
۱۲۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۷؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۸۰.
۱۲۳. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶ و مکارم، تعلیقات علی العروة، غسل الجنابة.
۱۲۴. توضیح المسائل، م ۱۳۵۲.
۱۲۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۲؛ سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج ۱، غسل الجنابة، الاول؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۷۱. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۷۵.
۱۲۶. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶.
۱۲۷. تبریزی، استفتائات، س ۲۴۸.
۱۲۸. العروة الوثقی، ج ۱، مستحبات غسل الجنابه، م ۶.
۱۲۹. این آیه‌ها در چهار سوره قرآن آمده است: سجده، فصلت، نجم و علق. البته برخی مراجع تقلید خواندن سوره‌هایی که سجده واجب در آن است را حرام می دانند.
۱۳۰. هر چند از يك در وارد شود و از در دیگر بیرون رود.
۱۳۱. ولی اگر از يك در برود و از در دیگر خارج شود، مانعی ندارد.

۱۳۲. ولی اگر وضو بگیرد یا به واسطه نداشتن آب بدل از غسل تیمم کند، مکروه نیست.
۱۳۳. توضیح المسائل مراجع، ۳۹۱ و ۶۴۶.
۱۳۴. توضیح المسائل مراجع، م ۳۹۱ و ۶۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۹۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۹۲ و ۶۴۷؛ مکارم، توضیح المسائل، م ۳۹۱ و ۶۴۶.
۱۳۵. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۶۷۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۷۸؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۹۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۹۳؛ امام، فاضل، نوری و مکارم، تعلیقات علی العروة، احکام الغسل، م ۱۴ و دفتر: خامنه‌ای.
۱۳۶. العروة الوثقی، ج ۱، احکام الغسل.
۱۳۷. توضیح المسائل مراجع، م ۳۲۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۲۴.
۱۳۸. العروة الوثقی، فصل فی غسل الجنابه.
۱۳۹. توضیح المسائل مراجع، م ۳۵۳؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۱ غسل الجنابه، م ۳ نوری، توضیح المسائل، م ۳۵۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۹ و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۱۹۰.
۱۴۰. فاضل، تعلیقات علی العروة، غسل الجنابه، م ۸.
۱۴۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۷؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۰.
۱۴۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۷؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۰.
۱۴۳. توضیح المسائل، م ۳۵۲.
۱۴۴. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۹؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۴۵. العروة الوثقی، فصل فی التیمم، م ۲۶.
۱۴۶. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۰ و دفتر: خامنه‌ای.
۱۴۷. صافی، جامع الاحکام، ج ۲، س ۱۳۳۰؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۹۸۴؛ تبریزی، استفتائات س ۲۱۱؛ دفتر: بهجت، مکارم، امام، نوری و خامنه‌ای.
۱۴۸. تبریزی، استفتائات، س ۸۳ و دفتر: سیستانی و وحید.
۱۴۹. دفتر: همه مراجع.
۱۵۰. مکارم، استفتائات، ج ۲، ۱۰۷۳ و دفتر: همه مراجع.
۱۵۱. خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۰؛ امام، استفتائات، ج ۱، غسل جنابت، س ۹۶ و دفتر: همه مراجع.
۱۵۲. سیستانی، Sistani.org، استمنا و دفتر: همه مراجع.
۱۵۳. العروة الوثقی، ۱۹؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۹۸۶؛ مکارم، استفتائات، ج ۱، س ۱۲۴۶؛ تبریزی، صراط النجاة، ج ۵، س ۶۵۶؛ سیستانی، Sistani.org، استمنا و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۸.
۱۵۴. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۴۷؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۰.
۱۵۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۵۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۵۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۵۳؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، احکام غسل جنابت.
۱۵۶. نساء ۴، آیه ۴۳.
۱۵۷. بنا بر نظر آیه‌الله خامنه‌ای، احتیاط واجب آن است که بار دیگر دست‌ها را به زمین بزند و سپس کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را به پشت دست چپ بکشد خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، ۲۰۹.
۱۵۸. تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۴۴۳.
۱۵۹. البته در مواردی میان مراجع تقلید اختلاف نظر هست مانند تیمم بر آجر، گچ و مانند آن که هر کس باید بر طبق فتوای مرجع تقلید خود عمل کند.
۱۶۰. امام، استفتائات، ج ۱، تیمم، س ۲۳۶؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۲۱۵؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، ۱۸۴ و دفتر: همه مراجع.
۱۶۱. امام و نوری، تعلیقة علی العروة، ج ۱، شرایط التیمم، م ۱۸؛ توضیح المسائل مراجع، م ۷۰۱.
۱۶۲. توضیح المسائل مراجع، م ۷۰۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۰۸.
۱۶۳. خامنه‌ای، اجوبة، س ۲۰۹.

۱۶۴. توضیح المسائل مراجع، م ۷۰۱.
۱۶۵. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۳؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۶۶. سیستانی و مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۰ و نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۴.
۱۶۷. توضیح المسائل مراجع، م ۶۸۰؛ نوری، توضیح المسائل، م ۶۸۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۶۸۷؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۶۸. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۷؛ نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۴؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۶۹. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۲۰۲ و ۲۰۴.
۱۷۰. توضیح المسائل مراجع، م ۶۹۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۶۹۹؛ دفتر: خامنه‌ای.
۱۷۱. توضیح المسائل مراجع، م ۶۹۸ و وحید، توضیح المسائل، م ۷۰۵.
۱۷۲. امام، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶ و نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۷.
۱۷۳. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۲۰۲.
۱۷۴. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶.
۱۷۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹ و خامنه‌ای، اجوبه، س ۱۵۷.
۱۷۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹ و وحید، توضیح المسائل، م ۳۱۵.
۱۷۷. امام، استفتائات، ج ۱، وضو، س ۷۹.
۱۷۸. جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۳ و ۵۴ و دفتر: بهجت.
۱۷۹. تبریزی، صراط النجاة، ج ۵، س ۹۹۰؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۴۷ و ۱۴۸ و نوری، استفتائات، ۱، س ۵۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۸۴ و دفتر: سیستانی و مکارم.
۱۸۰. دفتر: وحید.
۱۸۱. تبریزی، صراط النجاة، ج ۵، س ۹۸۷؛ امام، استفتائات، ج ۱، وضو، س ۸۰؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ۵۳ و ۵۴ و دفتر: سیستانی، وحید و نوری.
۱۸۲. دفتر: بهجت.
۱۸۳. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۵۷.
۱۸۴. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۸۴؛ مکارم، استفتائات، ج ۲، س ۷۵.
۱۸۵. توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹؛ مکارم، استفتائات، ج ۳، س ۱۲۶؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۲۰؛ خامنه‌ای، اجوبه، س ۱۶۴.
۱۸۶. توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹ و وحید، توضیح المسائل، م ۳۲۵.
۱۸۷. امام، استفتائات، ج ۱، وضو، س ۸۲؛ نوری، استفتائات، ج ۱، س ۵۳؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۵۲؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۴ و دفتر: بهجت.
۱۸۸. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۱۸۴؛ تبریزی، صراط النجاة، ج ۵، س ۹۹۰ و دفتر: سیستانی.
۱۸۹. دفتر: مکارم و وحید.
۱۹۰. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۵۲ و ۱۵۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹؛ نوری، توضیح المسائل، ۳۲۰.
۱۹۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۱۹ و وحید، توضیح المسائل، م ۳۲۵.
۱۹۲. همان، م ۳۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۳۲۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۳۱۸ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، س ۱۵۳ و ۱۵۴.
۱۹۳. دفتر: همه مراجع.
۱۹۴. طه ۲۰، آیه ۱۴.
۱۹۵. پیامبران یاد شده عبارت‌اند از: اسماعیل، لقمان، موسی، عیسی و پیامبر اسلام.
۱۹۶. «أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ الصَّلَاةُ وَ هِيَ أَحْرُ وَصَايَا الْأَنْبِيَاءِ»: کافی، ج ۳.
۱۹۷. طه ۲۰، آیه ۱۴.
۱۹۸. رعد ۱۳، آیه ۲۸.
۱۹۹. عنکبوت ۲۹، آیه ۴۵.

٢٠٠. بقره ٢، آيه ٢١ .
٢٠١. توضيح المسائل مراجع، م ٧٩٢ ؛ خامنه‌اي، اجوبه الاستفتائات، س ٤٣٢ و نوري، توضيح المسائل، م ٧٩٣ .
٢٠٢. توضيح المسائل، م ٧٩٨ و بهجت، توضيح المسائل، م ٦٤٥ .
٢٠٣. توضيح المسائل مراجع، م ٧٩٢ .
٢٠٤. توضيح المسائل مراجع، م ٨٩٧ .
٢٠٥. آيت الله مكارم احتياط واجب دارند .
٢٠٦. امام، نوري، مكارم و فاضل، تعليقات على العروة، ج ٢، فصل في الستر والساتر ؛ وحيد، سيستاني و تبريزي، منهاج الصالحين، م ٥١٨ ؛ صافي، هداية العباد، ج ١، م ٦٦١ ؛ بهجت، وسيله النجاة، ح ١، م ٦٢٥ ؛ دفتر: خامنه‌اي .
٢٠٧. توضيح المسائل مراجع، م ٨٠٢ ؛ خامنه‌اي، اجوبه الاستفتائات، س ٤٣٠ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٠٣ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٠٨ .
٢٠٨. توضيح المسائل مراجع، م ٨٠٣ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٠٤ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٠٩ .
٢٠٩. توضيح المسائل مراجع، م ٨٠٣ .
٢١٠. همان، م ٨٨٣ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٨٤ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٩٢ ؛ دفتر: خامنه‌اي .
٢١١. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٢٢ و ١٠٢٣ و نوري، توضيح المسائل، م ١٠٢٣ و ١٠٢٤ .
٢١٢. سيستاني، توضيح المسائل مراجع، م ١٠٢٢ و ١٠٢٣ و وحيد، توضيح المسائل، م ١٠٣١ و ١٠٣٢ .
٢١٣. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٢٣ .
٢١٤. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٥ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٨٦ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٩٥ ؛ دفتر: خامنه‌اي .
٢١٥. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٥ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٨٦ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٩٥ ؛ دفتر: خامنه‌اي .
٢١٦. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٦٠ .
٢١٧. همان، م ١٠٦٠ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ١٠٦١ ؛ وحيد، توضيح المسائل، م ١٠٦٩ و خامنه‌اي، اجوبه الاستفتائات، س ٤٩١ .
٢١٨. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٦٦ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ١٠٦٧ و وحيد، توضيح المسائل، م ١٠٧٥ .
٢١٩. توضيح المسائل مراجع، م ١١٣٦ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ١١٣٧ و وحيد، توضيح المسائل، م ١١٤٥ .
٢٢٠. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٧١ ؛ نوري، استفتائات، ج ١، س ١٣٠ .
٢٢١. توضيح المسائل، م ١٠٨٠ .
٢٢٢. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٠٥ و نوري، توضيح المسائل، م ١٠٠٦ و وحيد، توضيح المسائل، م ١٠١٤ .
- خامنه‌اي، اجوبه الاستفتائات، س ٤٨٣ .
٢٢٣. توضيح المسائل مراجع، م ١٠٠٥ .
٢٢٤. توضيح المسائل مراجع، م ١١٠٥ ؛ وحيد، توضيح المسائل، م ١١١٤ و نوري، توضيح المسائل، م ١١٠٦ ؛ دفتر: خامنه‌اي .
٢٢٥. توضيح المسائل مراجع، م ٨٣٢ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٣٣ و وحيد، توضيح المسائل، م ٨٣٨ .
٢٢٦. اجوبه الاستفتائات، س ٤٤٢ .
٢٢٧. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٦ و نوري، توضيح المسائل، م ٨٨٧-٩ .
٢٢٨. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٦ .
٢٢٩. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٦ و خامنه‌اي، اجوبه الاستفتائات، س ٣٧٤ .
٢٣٠. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٦ .
٢٣١. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٦ .
٢٣٢. وحيد، توضيح المسائل، م ٨٩٥ - ٨٩٦ .
٢٣٣. توضيح المسائل مراجع، م ٩٦٨ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٩٦٥ و وحيد، توضيح المسائل، م ٩٧٧ .
٢٣٤. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٠ .
٢٣٥. توضيح المسائل مراجع، م ٨٨٠، اجوبه الاستفتائات، س ٣٨٨ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٨٨١ ؛ وحيد، توضيح المسائل، م ٨٨٧ .
٢٣٦. توضيح المسائل مراجع، م ٩٧١ ؛ نوري، توضيح المسائل، م ٩٧١ ؛ وحيد، توضيح المسائل، م ٩٧٨ ؛ دفتر: خامنه‌اي .

۲۳۷. توضیح المسائل مراجع، م ۱۱۵۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۱۶۳ و دفتر: خامنه‌ای.
۲۳۸. توضیح المسائل مراجع، م ۱۱۵۵.
۲۳۹. نوری، توضیح المسائل، م ۱۱۵۶.
۲۴۰. توضیح المسائل مراجع، م ۹۴۵؛ نوری، توضیح المسائل، م ۹۴۶ و وحید، توضیح المسائل، م ۹۵۴.
۲۴۱. توضیح المسائل مراجع، م ۹ - ۱۱۶۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۱۷۰.
۲۴۲. توضیح المسائل مراجع، م ۶ - ۱۱۸۵؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۵۱۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۱۹۳، نوری، توضیح المسائل، م ۶ - ۱۱۸۵.
۲۴۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۱۵ و ۱۲۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۵ - ۱۲۲۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۷ - ۱۲۱۶ و دفتر: خامنه‌ای.
۲۴۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۵۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۲۵۹؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۲۵۱؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۴۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۷۳، نوری، توضیح المسائل، م ۱۳۷۳، وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۸۱؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۳.
۲۴۶. توضیح المسائل مراجع ۱۳۸۸، نوری، توضیح المسائل، م ۱۳۸۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۶؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۴۷. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۴ و ۱۳۹۰، نوری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۳ - ۱۳۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۴۰۲ - ۱۳۹۸؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۴۸. توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۰۰ و ۱۴۰۲؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۳۹۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۴۱۰؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۴۹. توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۱۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۴۱۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۴۲۶؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۵۰. استفتائات، ج ۱، س ۲۶۷۲.
۲۵۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۴۹۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۴۹۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۰۲ و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۱۳.
۲۵۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۳۳؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۵۳۰، وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۴۱ و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۰۹.
۲۵۳. توضیح المسائل مراجع، م ۷۶۵؛ نوری، توضیح المسائل، م ۷۶۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۷۱؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۷۲۲.
۲۵۴. توضیح المسائل مراجع، م ۹۸۶؛ نوری، توضیح المسائل، م ۹۹۵.
۲۵۵. توضیح المسائل مراجع، م ۷۸۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۷۸۲ و وحید، توضیح المسائل، م ۷۸۷.
۲۵۶. توضیح المسائل مراجع، م ۷۸۱.
۲۵۷. امام، فاضل، توضیح المسائل مراجع، بخش احکام نماز جمعه؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۰۶ و ۶۱۱؛ نوری، استفتائات، ج ۲، س ۲۱۵ و ۲۱۶؛ بهجت، توضیح المسائل، نماز جمعه، م ۲؛ سیستانی، توضیح المسائل مراجع، بخش دوم احکام نماز جمعه و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، الفصل الثالث عشر فی صلاة الجمعة، الثالث.
۲۵۸. استفتائات، س ۶۲۷ و ۶۳۰.
۲۵۹. جامع الاحکام، ج ۱، س ۳۵۳.
۲۶۰. استفتائات، ج ۲، س ۳۵۶ و ۳۵۷.
۲۶۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۷۵، نوری، توضیح المسائل، م ۷۷۶، وحید، توضیح المسائل، م ۷۸۱؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲۶۲. دفتر: همه مراجع.
۲۶۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۵.
۲۶۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۸.
۲۶۵. دفتر: نوری، سیستانی، مکارم، بهجت، صافی، فاضل و وحید.
۲۶۶. دفتر: تبریزی.
۲۶۷. اجوبة الاستفتائات، س ۶۵۹.
۲۶۸. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶ و خامنه‌ای، اجوبة الاستفتائات، س ۶۴۵.

۲۶۹. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷.
۲۷۰. امام، استفتائات، ج ۲، احکام مسافر، س ۲۶۷.
۲۷۱. نوری، استفتائات، ج ۱ و ۲، نماز مسافر؛ بهجت، توضیح المسائل، نماز مسافر، شرط پنجم.
۲۷۲. استفتائات، س ۴۹۸، ۴۷۲.
۲۷۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، صلاة المسافر، الخامس و sistani.org، نماز مسافر.
۲۷۴. دفتر: وحید.
۲۷۵. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، نماز مسافر.
۲۷۶. توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۷۲.
۲۷۷. تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، م ۸۸۴.
۲۷۸. بقره ۲، آیه ۱۸۳.
۲۷۹. خوردن و آشامیدن، نزدیکی، استمناء، دروغ بستن بر خدا و پیغمبر و جانشینان او، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، باقی ماندن بر جنابت، حیض و نفاس تا اذان صبح، اماله کردن با چیز روان و قی کردن.
۲۸۰. ر.ک: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۳.
۲۸۱. «بِأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»: بقره ۲، آیه ۱۸۳.
۲۸۲. احادیث بسیاری در این زمینه آمده است، ر.ک: من لایحضره الفقیه، ج ۲، ح ۱۷۶۹-۱۷۶۶.
۲۸۳. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) «صُومُوا تَصِحُّوا»؛ «روزه بگیرید تا سالم شوید».
۲۸۴. به نقل از: تفسیرنمونه، ج ۱، ص ۶۳۲.
۲۸۵. توضیح المسائل مراجع، ۱۷۲۹، ۱۷۲۵، العروة الوثقی، ج ۲؛ کتاب الصوم، فصل فی طرق ثبوت الهلال.
۲۸۶. امام، سیستانی، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م ۱؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتائات، ۷۶۳ و دفتر: وحید، بهجت.
۲۸۷. تبریزی، استفتائات، س ۶۴۰ و دفتر: صافی.
۲۸۸. نوری، تعلیقات علی العروه، الفصل الرابع، م ۱.
۲۸۹. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۳-۱۵۷۳.
۲۹۰. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۸ و دفتر: خامنه‌ای.
۲۹۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰.
۲۹۲. همان، م ۱۵۸۰.
۲۹۳. العروة الوثقی، احکام المفطرات، فصل ۴ و ۵.
۲۹۴. سیستانی و نوری، تعلیقات علی العروه، ج ۲، المفطرات، السادس؛ امام، تبریزی، فاضل و مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۱۱۳۲ و دفتر: خامنه‌ای.
۲۹۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵.
۲۹۶. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و ۱۶۰۹ و ۱۶۱۰.
۲۹۷. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و ۱۶۰۹ و ۱۶۱۰.
۲۹۸. دفتر: همه مراجع.
۲۹۹. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳ و دفتر: امام، خامنه‌ای و بهجت.
۳۰۰. ر.ک: توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۴.
۳۰۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۴۲ و ۱۵۷۴.
۳۰۲. امام، نوری، فاضل و مکارم: تعلیقات علی العروه، ج ۳، فصل فیما تعلیق بالقضا، الاربع؛ سیستانی، وحید، تبریزی، منهاج الصالحین، م ۱۰۲۳؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۳۳۶ و دفتر: خامنه‌ای.
۳۰۳. بهجت، وسیله النجاة، ج ۱، م ۱۱۳۲.
۳۰۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۳ و ۱۷۴۴.